



ARANY

ARANY

ARANY J.
ÖSSZES
KÖLTEMÉNYEI

ARANY J.
ÖSSZES
KÖLTEMÉNYEI

ARANY J.
ÖSSZES
KÖLTEMÉNYEI

ARANY J.
ÖSSZES
KÖLTEMÉNYEI

1.

2

3

4

5

6

N. M.

N. M.

N. M.

N. M.



92... M RE
77.628/
5

OSZK

.....







~~ER 39~~

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ARANY JÁNOS

ÖSSZES

KÖLTEMÉNYEI.



ÖTÖDIK KÖTET.

PEST, 1867.

KIADJA RÁTH MÓR.

ARANY JÁNOS

ÖSSZES

K Ö L T E M É N Y E I.



OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ÖTÖDIK KÖTET.

PEST, 1867.

KIADJA RÁTH MÓR.

ARANY JÁNOS

FURCSA

HÖSKÖLTEMÉNYEI.



AZ ELVESZETT ALKOTMÁNY.

A NAGY-IDAI CZIGÁNYOK.

PEST, 1867.

KIADJA RÁTH MÓR.

~~P. o. nung~~
~~521 mb~~

~~GR~~

92

M 77628 / 5



✓

AZ
ELVESZETT ALKOTMÁNY.
(1845.)
MÁSODIK KIADÁS.

. Oh, thou world!
Thou art indeed a melancholy jest.

Byron.

Werner, Act. II. sc. 1.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ELSŐ ÉNEK.

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Férfiat énekelek, ki sokat s nagy-messze rikoltott,
Sőt *tett* is valamit (kártyára kivált); ki hogy az volt
A' minek énekelem, tudnillik *férfit*, mutatja
Hátramaradt nagy kostöke, karcsú makra pipája,
Melynek szűk fenekén némán gyászolja halálát
Már élveztelenül maradott legutóbbi bagója.

És mivel érdemlé, hogy hét tömör éneken által
Emlékét az utókor előtt örökítsed, o Múzsza?
Nemzeteket gyilkolt? vérben fürödött? vagy erővel
Foglalt földeket el, melyek nem voltak övéi?
Vagy népszinművet irt, a' mely a' nemzeti színen
Hasra bukott? vagy a tót újságot ízelte Pozsonyban?
Vagy mi világrázó fontos dolgot hozza létre,
A' mely hősi nevét unokáinak adja örökbe?

Nem tett ilyeneket; nem hódított soha várost,
Víg eposzát Pesten soha meg nem *huszonötölték*,

Irni didascalíát még a szépapja sem értett,
 Bukfenczet sem hányt a' pesti ,theateren' és nem
 Nyalta le a' krétát papucsodról, mennyei Fánni!
 A' maradásnak volt ő kortesbajnoka: posvány
 Volt, folyamok szélén, mely nemcsak hogy maga
 nem folyt,
 Nem, hanem a' folyamárt is gátlá gyors haladásban,
 És ez elég érdem, neve hogy *febróva* maradjon.

Est vala; szép nyárest: beh kár hogy nem jöve
 költő,
 (Mert én, alkony után érkezvén, csak tapogattam)
 Bájaiból élvet szívandó. Balga rüpők nép
 Csak hétköznapiinak nézé, sőt észre se' vette.
 Én sem irom le, mikép csusszant le az ég karimáján
 A' felséges nap, mivel ezt már annyi leirta
 (És a nemes lelkű nap *túrt* valamennyi leírást),
 Hogy tengerbe vizet, megyegyűlésekbe, tüzelni,
 Szalmát hordana csak, ki megint e' térre vetődnék.
 Annyit azonban egész bizonyossággal merek én is
 Mondani, mert Trattner naptára tanúm e dologban,
 Hogy hét órakor és ötven perczkor nyugodott le
 A' ragyogó vándor, s akkor tölté ki robotját,
 Melylyel szent *Norbert* részére adós vala, mint ezt
 Szint' a' naptárból láthatja, ki ért a betűkhöz.

Est vala hát. A kanász kalibája felé terele már
 A' rőfögő tábort, czifrán adtázva hol egyik
 Hol másik karimás orrút, főleg pedig, ősi
 Furcsa szokása szerint, az *urát* tisztelve szitokkal.
 Jámbor földművelők, honi kátyúkban felakadván,
 Marhabaráti doronggal üték a bűnös lovat, ökröt,
 Emlegeték Istent, Krisztust, a szenteket olykor:
 Híva segédekül-é, vagy egyébért, hallgat az írás.

Ott egy öreg jobbágy ballag haza úri dologról,
 Évei számát s a' törvény-tiltotta botokbul
 Csak vagy húszat emelve legörnyedt háta gerinczén
 Ő hajdúságának egész napi úri kegyéből.
 Szemközt pár süheder lovagol s a' pusztá felé tart,
 Gondosan elrejtven ha fölösleg pányva, kötőfék,
 S ilynemű ártatlan több eszköz volna kezöknél:
 Ők, hihető, költők s — andalgani mennek az éjben.
 Távol egy agg vándor siet a' faluvéget elérni;
 Vállán csizma, butyor; húsz éve tapasztal az isten-
 Adta, keresve falut, várost kikerülve, az útban;
 Sok honi bort megivott, kenyeret megevett, s *juta-*
lomkép
 Megtanulá e' szót: *keszenem* ... Légy büszke, Ma-
gyarhon!

Hadd ballagjanak ők; nincs semmi közöm velök.

Itt jó

— Tudnillik, képzeld kegyes olvasnok, hogy ahol jó —
(Úgy hiszem e' *nok*-ot itt meg fogja bocsátni Nagy

Ignác,

Kényszerítő szükség toldatta ki versemet ezzel)

Egy ... tudom én mi? — Fején hosszú kalap, össze-
lapúltan,

Melynek színvegye még nincs földön utánzva ecsettel;

Nagyszerű orra törekszik testét jó-tova hagyni,

A' szárnyára-kapott szél bűgván *bősenyes* öblén;

Hosszu nyakán, a' mint fődözetlenül ölti előre;

Szint' egy orr látszik: de nem orr (nem mondok
olyasmit

A' mi valótlanság), hanem ádámesutka, barátim.

Vállán hétszeresen galléros avúlt köpeny-árnyék

Leng, mint mennyei lény testén amaz aetheri foszlány,

Milyeneket Milton kialudt fényű szeme látott.

Néha egy-egy lebegő darab, úgy rémlik, lemaradt már

A' köpönyegtestről s külön útat vőn a világban

(Kárhoztatva levén, hogy *súly nem léte* miatt fenn

Szálljon örökké mint ... de gyűlöletes itt a hasonlat),

Hát pedig ott függ még, valamely folt czérna-reczéje

Életerős szálán, rémül az egek madarának.

Ömaga e' tünemény, kétes, ha repül-e, ha jár-e?

Nézd darulábait a' fövenyúton mártogatódni:
 S nem tagadod hogy jár; nézd két fő részre hasonlott
 Szárnynemü légköpenyét: repülőnek véled azonnal.
 Mindegy!... célra siet, mely cél csak ama' közel
 A' közel erdőben pedig isten-verte vityilló. [erdő;

Bent a vityillóban beteges mécs pislá sugári
 Oszlatják a homályt s növelik. Hajdanta köcsög volt
 E' szomorú fénytár, s eltörve *pokolra* hajítá
 Asszonya, hol valamennyi cserép s gonosz ember
 együtt van.

Hogy jöve vissza megint? nem birtam akadni nyomára.

Lepkék búnak elő, s botorúl a' lángba csapódnak;
 Mintha biz' ők is *ama'* nagy nemzet honszabadító
 Hősei volnának, mely, messzeragyogni epedvén,
 Még folyvást idegen fénynél pörzsölgeti szárnyát,
 S nem hiszi hogy csillvágya utóbb éltébe kerüljön.
 Túl a világon (azaz, nem túl e' *földi* világon,
 Csak túl a' mécsen, mellyet mondhatni világnak,
 Mint a szabó hölgyét ,nagysám'-nak), túl e világon
 Sápadoz egy fél arcz, — fele vagy nincs meg, vagy
 a mécsfény

Hozzá nem férhet (lessünk rá, majd kiviláglik);
 A' fél arcz közepén egy szem sandalgot a mécsre,

Egy kar alább... egy kéz... Örömetst irnám le,
de a' mit

Nem látok, hogyan irjam az Isten drága kegyéért?!
Hisz nem azért vagyok én költő, hogy rendre hazud-
Mit soha nem láttam, sőt még említni se' hallék. [jam
Na, de szerencse hogy éjtszaka is *hall* a' füles ember
(Boldogok a' fülesek), máskép megakadna ez ének
Torkomon, és egy szót sem tudnék mondani többet.

„Asszonyom“, és e' szót, meg a többit, végire
jártam,

Egy csak imént besuhant nagy fekete macska be-
szélé,

Csillogván szeme, mint tündöklő nemzeti gombok

A' daliás frakknak hideg ellen czélszerű farkán.

A' félarcz pedig e' megszólításra negyeddel

Szélesedék, másik szemet is mutatott, de hiába!

Bár az olajmécsben maga Isten napja fürödnék:

Annak sугárit sem verné vissza ez a' szem:

„Asszonyom“, így a jövény — „hegyet és völgyet
befutottam,

Tért, ligetet, rónát, tüskét megjártam ez estvén,

Minden makkupakot kikutattam, felborogattam

Minden fülevelet, megfurdácsoltam a patkány-

És gözü-vermeket; el-kizavartam szűk oduikból

Még a darázsokat is; hova szellő nem juta régen,
 Én oda férköztem, titkok titkába hatottam,
 Sőt a mi több — ki ne adj ám rajtam — még a
 Városok íratí közt is meghajtottam a hérót, [királyi
 Kit lelkemre kötél, de nyomába sehogy se' jöhettem.
 Már kétségbe esém, lesütött fővel haza tértem:
 Itt is amott is egér szökdelt föl előttem az úton
 S út mellett, de szemem rájok sem vetve, haladtam,
 Búsan, aléltan, mint a deresről felszabadult rab.
 Egyszer a sík közepén neszt hallok: hah! oda nézek:
 Hát ördögszekeret korbácsol a szíken az alszél;
 Semmi!... tovább haladok; másik nesz; nézek a tájra:
 Hát — *Hábor*, garbonczás férjed, lépked az úton.
 (A' három negyed arcz eczetesbbé lőn e szavaknál.)
 Hadd menjen! morogám. Harmadszor nesz; no...
 ha most nem...
 Három a táncz... pszt! csitt! Közelebb közelebb
 a nesz: ember-
 Lábdobogás... emberhang (itt kerekébb lesz az egy
 A' fél arcz mezején); — ő az, *Rák Bende*, a *q-i* [szem
 Tisztújítás hőse, a sors-üldözöte vitéz, tíz
 Társaival, kiket a' választás harcza hazátlan
 Bujdoklásra vetett. Hova mennek? honkeresők-e,
 Vagy csak sírkeresők? ők tudják; meglehet ők sem.“

Igy az öreg czicza-kém. Armida pedig (*nota bene*: Ez neve a' három negyed arczú, félszemű lénynek) Szítván mécse belét, tüzelője megől, — mivel ott ült, — Fölszedi mind fele-más tagait, s bicczentve néhányat: „Menj szaporán“, úgymond „öltözd fel nappali bőröd; Vén banya képében hídd őket ez éji tanyára; El ne maradjon egy is, mert jó ügy bajnoki voltak. Ámde siess, nehogy a' garabonczás kóbori Hábor Körme közé jusson Rák Bende a vésztele síkon, Mert tudom, élete sem biztos Hábor közelében“.

Szóla; de a' czicza már halad és nem hallja beszédét. Szép Armida pedig (verspótlani tettem a *szép* szót) Ott ül gondolatokban a padkán. Égi szerencse Hogy nem olyan költő körmére került, ki veséket Vizsgál, gondolatot felfűz csős paprika módra, Mert kifecsegné most mit gondol, az árva, magában. Nyílik azonban az ajtót képviselő hara-pokrócz, 'S a' már ismeretes kalap, és orr, és köpeny és nyak Szép renddel benyomúl, hozván friss barna sötétet Nagy boszuságaul a' már aszkóros belü mécsnek. A' negyed és fél arcz pedig e' látványra haraggal Elfordúl s egyebet nem látni öregszerű kontynál, Melyre varázs Hábor, — mert ő vala — retteneteskép Felbőszülve, szilaj nyelvvel szaporázza beszédét:

„Büszke, daczos néember, nem jöttem kérni kegyelmet“

— És leüté botját a' süppedező szobaföldbe;
A' bot azonnal, mint legtisztább fényű szövétnek,
Lángba borúlt s háttérbe nyomá a' köznap mécsét.
Most Hábornak egész nagyságos idomja kitűnék:
Halvány arcz, buta homlok, erős feketéjü szemöldök,
Kancsal bár, de azért égő szemek árnyas üregben,
Negyvennyolcz foku szöglet alatt hajlott hegyes or-
mány,

Félig nyílt ajakok, gyönyörű fogak, állra simuló
Kurta szakáll, nagy nyakbőtyök (au jaj nyelvem!),
előre

Hajlott váll, de azért ép, domboru mell; beapadt has,
Hosszú póklábak, még hosszabbakra telendők [ben.
Hogyha, csak egyszer bár, sikerülne kinyújtania térd-
Illyen volt Hábor, s tenyerét teregetve szünetlen
Öblögető hangon folytatta beszédit a kontyhoz:

„Büszke, daczos néember, nem jöttem kérni kegyelmet,

Fordítsd bár a pokolra gyalázatos arczod előttem,
Mindegy. Megvetlek nyomorú. Azt gondolod, úgy-e,
Hogy mutatott haragod megijeszt, és térdre borulok,
Mint ezt tenni gyakorta (pirulok mondani) gyáva

S gyöngé valék!“ — Köhögött, s nem tudta kihúzni
a verset.

Kontyfordulás*) lőn az alatt; Armída felállott: [kar
Mintha magasb termet, kerekébb arcz, gömbölyüebb
Mintha hibátalanabb tagok — ámbár távol a széptől —
Volnának (vagy a mécs hazudott, vagy most a szö-
vétnek

Füllent, én igazán irtam le, biz' isten! előbb is);
Még folyvást halavány s keserű ugyan arcza, de benne
Van valamely magasabb, valamely nem-földi ki-
nyomva.

Egy szeme bő könyeket hullat, sok volna kilencznek,
Ajka remeg s felelet készül kiszületni nyílásán,
Tán felel is, ha varázs Hábor köhögése tovább tart:
Mostan azonban övé volt a' szó s nem honi gyűlés
Szónoka volt, kit félbe szakítani volna dicsőség.

„Nyolcz szomorú század szenny-szégyene ül ne-
vemen már
(Szép sziszegőn sziszegé) „nyolcz század tarta ra-
bodként

*) Ez a fordulások legújabb neme. A *bakfordulás* szint
oly régi mint a *baklövés*. A *rákfordulás*, minden körjeleivel,
mostanában kezd mutatkozni honunkban. Azt mondják, az
1840. évi hongyülésen *Pálfordulás* is adta elő magát.

Fogva, leverve, örök mámorban, zsibbadozásban.
 Kényed bábja valék; elfojtád életerőmet;
 Nagyra törő lelkem törpévé vált öled ágyán,
 Átok rád e soká tartott puha korcsosodásért!“
 (Itt Armida előbb nyílt ajkait összeszorítá
 Kiskorig, és azután, még esdekelőbb leve arcza)
 „A' legutóbbi — talán negyven vagy negyvenöt —
 évben
 Ébredézék olykor, mind jobban, húzamosabban;
 Azt látám, hogy a régiben üdvöt nem lel az ember,
Hogy kijavíthatlan rongyot foltozni botorság:
 Pályám nyílt; haladék a' korral, az emberi nemmel.
 És tán czélobat érem azóta, ha léptim elébe
 Mindenhol, te gonosz, nem hánysz akadályt, ha
 Örökké
 Lábam alatt te nem ássz vermet, hogy orozva meg-
 ejthess.
 Tudd meg azért: az idő eljött, hogy az élet utában
 Összetalálkoznunk egyikünknek vesztire szolgál.
 Elváltunk: te az éjszaki, én a' déli sarokhoz
 Vonszódunk, s az erő, mely képes volna egyíteni,
 Nem fogan e' kimerült természet anyátlan ölében“.

Hábor menni akart. Armida pedig zokogás közt
 Megfogván köpenyét (vagy csak megfogni mutatván,

Mert bele süppedezik vala mindenik újja különben):
 „Hábor, o kedves férj“ kesereg „honnét e hasonlás?
 Honnét e' haragos viselet, szilaj átok, irántam?
 Ó válj el, csak előbb rontsd szét ez unalmas öröklét
 Lánczait és ölj meg, hogy mint a' boldog halandók
 Nyughassam le a rám átkúl mért végtelen évsort“.

Úgy tön, mintha tovább nem tudna beszélni. Al-
 éltan
 Kezde hanyatlani a' padkára, de, hajh, — ki cso-
 dálná? —
 Tenger bánata közt, egy szemmel, jól kiszemelni
 Nem tudván az ülés helyet (épen egy újjnyi hibázott)
 Szépen a földre csücsült. Darabig várá, ha repül-e
 Őt felölelni a férj; de ügyet sem vetve nejére
 Mennydörögő hangon Hábor folytatja beszédét:

„Hagyd a' képmutatást; kitanultam minden e féle
 Női fogásaidat, sokszor volt látni szerencsém;
 És mint *nincsen erőd*, hogy előttem már deli hölgygyé
 Változzál, pedig azt tehetéd máskor s *teheted most*
 Mások előtt: úgy hasztalanúl van fáradozásod,
 Hogy hűségedet elhihetővé tégyed előttem.
 Mit? vagy nem tudom én, mit nem követél el örökké
 Csúffá tenni, megejteni elvem, meghidegíteni

A' honnak fiait, — de kivált lyánykáit — iránta?
 Nem te valál-e, ki szétküldéd látatlan alakban
 Bőjti boszorkányid, hogy rángassák a beretvát
 Elvrokonim keziben; vagdaltassák be azokkal
 Arczaikat s töltsék el örökre beretva-iszonynyal;
 Hogy radícalok bár, — irtók egyebet gyökerestül —
 Hagyjanak őserdőt növekedni goromba szakállból?
 Vagy tán nem tudom én, hogy Q megye legközelebbi
 Tisztújításán vezetéd látatlan alakban
 A' *maradó* pártot; tüzeléd Rák Bende halandót
 S a' több czinkosokat, kik durva dorongot emeltek
 A' sebesen *haladás* szentséges zászlaja ellen?
 Phúj “

Jegyzés. Ez a sor szebb volt a' többi soroknál,
 Mert kiki gondolhat vereset vagy zöldet alatta;
 A' garabonczásnak pedigadtunk untig időt, hogy
 Fúja ki kénye szerint nagy méltóságú haragját.

Szép Armída felállt vala e' közben, s ama zsémbes
 Női sajtóságos tagütéssel, melyben a körmök
 Szüntelen a' férjnek szeme tájékára vonóznak,
 Csattoga-pattoga vissza szelídhethetlen urára: [rüh,
 „Üssön a menny köve hát; leljen meg bélpokol és
 Fújjon el a' fölszél köpenyeddal, vázkalapoddal,

Költsön örökléted minden fél percze szivedben
Vágyak myriadát, mikből soha egy be ne teljék;
Légy szomjas, de a tej változzék ömleteg ónná
És a tejes köcsögök kaponyákká durva kezedben!
Bendét háyni nekem! tudod-é, hogy Bende ma nálam
Ha, ha, ha! nálam lesz s fittyet vetek orrod elébe?
Menj, takarodjál; undorodom rád nézni, különben
Sem vala szándékom teveled nyomorogni sokáig.
Rút vagyok? emlegeted: rút én csak előtted, egyébnek
Bájkecsü hölgy vagyok én, s mit gondolok én veled
akkor?

Menj el, válj el örökre; ha több kell: veszz el örökre!“

Igy csattogta le szép Armída e classicus átkot,
Mellyen a jó Hábor megháborodék iszonyúan
S kapva tüzes botját kirohant szörnyű haladással.
Künn e varázsbottal, mint quondam Juppiter isten,
Villámot kanyarít a sötétes nyúgoti égen,
Arra nagyott trüsszent, melytől, bogarak mi, remeg-
És mennydörgésnek hinnők; kiröpíti nyakából [nének
Vészjósló köpenyét, a' melynek utódi maiglan
Fölleghajtóknak mondatnak köznapí nyelven.
Ómaga, mint a Kazinczy *röpülő struccza*, vagy a' fenn
Említett ördögszekerek, kotródik az erdőn:
Balja köpenyt csóvál, jobbjaival rázza kegyetlen

A' lobogó fáklyát s majd-majd meggyújtja kalapját.
 Támad erős tüdejű szél, hős radicáli modorban,
 Mert gyökerestül tépi a fákat az ősi cseresből,
 Bömből egész erdő fene korbácsának alatta
 S mint a növendék, kin tanítóink sort *hegedűlni*
 Már neki gyürkőztek, két-rét hajol, ah de hiában!
 A' rámért keserű poharat kikerülnie nincs mód.
 A' fölleg pedig erre, miként nagy sáskasereg, jó
 Éjszak, dél, kelet és nyugotról, minden irányban;
 Némellyik nem akarva elejt egy-két szem esőt is,
 Mellyet a szél száz részre szakít, mielőtt lepotyogna.
 Reszket a természet: szalad a' föld férge likába;
 Apró fénybogarak remegő ujjakkal eloltják
 Mécseiket; fut a gyík szemhunyvást és a világért
 Sem bátorkodnék kitekinteni a' mohos ajtón.
 Még a vitéz nyúl is beinal, hova nem hat a villám
 Fénye, kaján tüskék tizedelvén háta gerinczén
 Szőrét és bőrét. Riad a' bagoly is kopasz ágról,
 Hol mélyen fontolgata, örködvén tefölötted
 Ó haza! (*egyszersmind* — egeret lesván az avarból).

Hall Armída belül; Hábornak hallja haragját
 És Rák Bende legott felvillan eszének előtte:
 Hajh, most sík közepén szorítá e' rettenetes vész
 Hogy boldogtalanul el-szétszórnája csapatját.

Egy pár láncszeme még e' gondolatának eléggé
 Össze se' volt forradva, midőn egy görbe banyácska
 Lelke-szakadva bejő, szólván: „Armida királynőm,
 Bende veszélyben van; garabonczás férjed a síkon
 Rettenetes szélvészt támaszta; lehetlen előle [lék.“
 Megmenekülnie most; magam is csak alig szabadú-

Melyre varázs Armida parancsol a hű szobalyány-
 nak:

„Orsola, hidd hamar asszonyimat; változzatok ékes
 Tündérhölgyekké, s készítsetek oly lakomát, mint
 Nászom százados ünnepein készíteni szoktok.“

Azzal a tündérnő veszi mécsét a' szenelőről,
 És szájába vevén háromszor a füsthegyü lángot,
 Annyiszor engedi azt kilövelni üvegszerű orrán. [vány!
 S oh csoda! — távozzál te kicsiny hitű — oh csoda lát-
 Nem hinném, ha magam nem láttam volna szememmel:
 Így pedig oly bizonyos, mint hogy halad a' nap az égen,
 Hogy lapos a' tele hold mint tányér s ráteregette
 Dávid kapczáit, szikkadni az éjjeli szélben; [ban
 Hogy Kanaán ez a hon, tejmez foly a kún pocsolyák-
 A' *Karajánosban*,*) mit lát a vak is, csak akarja; —

*) A nagykúnok azzal tartják, hogy minden Jánosok közt
 leggonoszabb ezen Karajános; azért, boszúságukban, Kara Jan-
 kónak nevezik.

Ím maga változik át tündér Armida csodásan
 Búvós fényü, merész lobogású fáklyavilágga.
 A' mécsesre röpül legelőbb s leszakítva hajából
 Egy ragyogó fürtöt, kócz üstökihez köti annak;
 Majd kilebeg, kissé pörzsölvén a' vice-ajtót;
 Künn megnyergeli a' szeleket (nyergét ugyan én nem
 Láttam: férfi nyereg, vagy némbéri volt-e, *quid ad rem?*)
 S mint mikor a' csillag, fél lábán állni megúnván,
 (Nem lévén neki törve talán magyar iskolaporban),
 Úgy, hollandi modorban, korcsolya-futni megindúl
 A' kisikált égen: Armida halad rohanólag
 S most egyszer legalább, teszi elvét tisztes *utolvá**).

Orsola gazdasszony pedig ottbenn újra felölti
 Tisztes macska-mezét, és a' kunyhó tetejére
 Felmászván, elkezd kormáuzni fogat csikaróan;
 Melyre amonnan eminnen jönnek az éji boszorkák
 Állat-alakban, mint: macskák, kakasok, huhu-baglyok,
 Kígyók és tekenős békák, otromba varangyok,

*) *Utolv.*: teszi azt, midőn valaki először megtesz valamit,
 s azután gondolkodik rajta: mi okból cselekedte. Eset rá tö-
 mérdek, kivált honunkban. S minthogy ez eszme kifejezésére a
 latin nyelv is szűk: bátor vagyok egy új szót gyártani, s azt a
 tudós világra rákötni: *postcipium*. A latin nyelv, mint haj, kö-
 röm stb. halál után is nő.

Loncsos ebek, *lorgnette*-viselő, betü-ölte vakandok,
 Farkasok és rókák; minden vallásbeli varjak
 S több efféle vadak, szelidek. Kiket Orsola néne
 Rangszertűen fogad el venyigés födelének alatta,
 Mint majd mindeneket lebeszél a' krónika később.

Brr! dörögés-morogás, recsegés-ropogás morajával,
 Nagy zuhogás, robogás, locsogás, fecsegés, kopogás
 közt

Zajg villám, zivatar, bércz, szikladarab, koros erdő
 Záporeső, rohamár, terepély posvány, zuham és jég;
 Folyvást árad a szél, nagy messze kiönt a lapályra
 És dühösen szalad ott tekeres hullámmival; olykor
 Örvénynyé sodorúl, de megint kisimúl s tova nyargal;
 Itt is amott is ölő villámtól fúrva keresztül.

Lenn, a vihar fenekén, feketéllik az éji homályban
 Öt-hat alak, kiket a' zivatar *gerebel* szigorúan:
 Mozganak ők? vagy a szél mozgatja? de nem, hiszen
 a' szél

Ellenirányban omol s szemöket csapdossa be szűrös
 Záporcsöppekkel. No ez a' hős Bende csapatja.

„Hajh de veszett egy idő!” mond Bende, ki a csapat
 Védelmül hátát neki támasztá a viharnak, [élén
 Míg a szilaj légár pattogtata bő köpenyének

Könnyű szárnyaival, hajtván szaladékony elődét:
 „Hajh be veszett egy idő. Örömeztőbb üstökölödzném
 Három ezer haragos kortessel, mint e viharral:
 Mert azokat szóval, lármában holmi jelekkel,
 Meg lehet engesztelni; de ez, ha kiáltozok, ordít;
 És ha jelet mutatok, tüstént kicsikarja kezemből.“
 E' szép mondat azonban ez egyszer nem nyere tapsot,
 Nem kapa helybehagyó kaczagást, mert a' vihar árja
 Oly sebesen ragadá el a bajtársak füle mellett,
 Hogy csak egyik másik töredék szó vethete horgonyt.
 Hajh, de nem úgy a' szél. Neki szóig hallani kellett,
 Mert boszusan megiramlék, s hátba löké vala Bendét,
 Hogy feje görbe karéjt irván, nagy termete hosszant
 Földre terült, s jól járt, hogy sárba esék feje, máskép
 Nincsen erő, mely megmenthetné orr-betöréstől.
 Társi közöl kettő ugyanolyan sorsra jutott; egy
 Költőt, két kártyást szárnyára kapott a *zimankó*.
 Bende pedig, miután kiköpé a' sárt, s ahoz illő
 Szitkokat, óvatosan kiszedé tagait, köpenyéhez
 Megtörülé arczát, kezeit, s szétnéze az éjben: [árny.
 Egy színü ez, nincs benne kesely folt, nincs feketébb
 „Hollá! hó!“ kiabál; „ki van itt? hol vagytok?“ — „A
 sárban“

Válaszol ott mindjárt mellette vadúl egy erős hang:
 Rá pedig a' villám harsogva leüt; köve mélyen

Fúrja magát, a' tó közepén (lesodorva magával
Egy zöld pantalonos békát is) földbe, hová hét
Évig mind lefelé megyen és hétig föl, a tónak
Már addig közerőn kiapasztandó fenekére,
Hogy majd ott a paraszt meglelje a gyógyerejű köt.
Mostan azonban nem köve kellett Bende vitéznek,
Fényire volt szükség, s ennél meglátta baráti
Kettőjét, csak alig tápázkodvákát iszapból.
Hát a' többi? hiszen tizenegyen voltak az estve.

„Hej, ficzkók, magyarok! hova vesztetek e' ziva-
tarban?

Eltévedtetek-é, vagy a szél fútt vissza megyénkbe?
Bajtársak! *Nyakaló! Maradossy!* holla, barátim!
Erre, csak erre felénk; ide *Olmody, Holnapi, Szúzváll!*
Nem hallják; ez a szél, ez az orkán elveri a' szót.
Tyúkody! párthiveim; fiaim: *Nemadózy, Doronghy!*
A' föld nyelt-e be, vagy szétáztatok úti göröngyként?
Jertek elő, várunk. Ordítson az ördög hiában:
Jobban bömböl ez a' vész, mint a' pesti dalárda.“

Még csak alig végzé, mikor a' távolban, előre,
Hátrafelé, bal, jobb keze táján s minden irányban,
Hallik a *Bende, jer erre, ne arra, elő, ide,* szózat,
A' *halló! a hahó!* meg az ördög tudja: mifélek.

Mit tegyen ilyenkor? mely tájra irányzza menését?
 „Jertek elő ti,“ kiált, „jobb lessz ide gyűlni rakásra.“
 Nem hajt rá egyik is, sőt még távoznak a hangok.
 Egy, mely legközelebb hallék, tisztán hata hozzá:
 „Itt menedékhely van.“ — Röviden tanakodva magok
 A' három hazamentő indul, honnan a hang jött, [közt
 És — egyszerre lezuppan egy árok mély fenekére.
 Táblabirói kaczaj hahotáz rá a' menedékből.

Nem juta, hajh, lágy sors bajtársainak se, hanemha
 Lágynak mondani a' pocsolyát, melyben heverésztek.
 Említők, hogy a szél hordott el hármat; e három,
 Tyúkody, Holnapy és Nyakaló, nem akarva nyakal-
 A' *liberalis**) tó gyűlölt vizeit, habarékát. [ták
 Olmody és Szűzváll, elvőknek hű követői,
 Elmaradának előbb, de azért nagy lelki erélylyel
 Furdalták a mocsárt lábaikkal váltogatóan,
 S itt betelék: *lassan haladással messzire menni*;
 Mert fél óra alatt húsz rőfnyire értek ez úttal.
 Ott Szűzváll az elül siető társát nyakon ütvén
 (Olmody úgy érzé) és Olmody visszapofozván:
 „Mit pofozasz te bolond?“ mond Szűzváll: „Én-e ba-
 rátom?“

*) Magyarhon tavai a rakoncztatlanságig liberalisok.

Válaszol Olmody, „nemde nyakon vágta-e?“ —, Ki?
 én nem;

Vágna nyakon az a kő, mely ott kényére czikázik.
Szóváltás, azután *perelés* lön; vagy magyarabbúl
 Mondva ki: *osztotak* (szép nemzeti bélyeg ez a' szó
 És az aviticitás lelkét föntartja örökké;)
 Végre birokra, türökre, marokra, ököltre kerültek,
 És miután egymást egy szík szamukába*) teríték,
 Ernyedvén keveset, hűlvén is a hús fürödőben
 Szétváltak. Kaczagás hangzék a vizes levegőben.

Hű Maradosy pedig, beteg orrát féltve a széltől,
Oldalvást haladott, (ez is új neme a' haladásnak!)
 Ment szaporán, csakhogy czélt vesztett, és mire észre
 Vette magát, egyedül állott a goromba viharban.
 Megfordulva körülnézett: Hova térjen az árva?
 Erre sötét és arra sötét, mindenhol a földön.
 Hirtelen egy halavány fénysugár tűne szemébe.
 „Ott embert lelek“ így gondolja: megindul a tájra;
 Locs-pocs lába alatt: „mind semmi! megáztam úgy is
 már“

S bízva tovább gázol. Már nincsen messze a czéltől;

*) *Szamukák*: himlőhelyek szík-kanaánaink nap-égette arczain, melyekben a fű biztos menedéket talál a beretváló kasza ellen.

Zsombikon életölő ugrások közt tova lépked.
Hajh, de a fény eltűnt! lebegő posványi lidércz volt,
És a vitéz áll kétesen, áll zavarodtan a nád közt,
Mígnem egy ármányos szél bűgva felökleli onnan,
És nyakaig lezuhan nádtorsos tó fenekére. —
Rá hasonúl kaczagás hallatszik az éji viharból.

Hát Nemadózy? Doronghy? ezek bezzeg megadóztak:

Őket is egy csalhang nagy messzi vezette. Hasonló
Volt pedig e' csalhang a vezérnek sásnemű metszős
Hangjához, melyet rekedés soha nem tompított.
Hajh, de mi állandó e' vén, hebehurgia világban?
Vármegye-végzéskint, reptülő szappanbuborékkint
Változik itt minden: pénz, szín, köpenyeg, divat és
Úti göröngyüinkből, a' mely makacsúl veti hátát [toll;
A' tens úr hájas s az oláh böjtös kerekének,
Pár nap alatt válik csoda mélységű tapadó sár.
Íme a hang is, mely csalogatta Doronghy urat s Co.
Mint bika kezd bömbölni, megettök, előttük, utánok.
„Szembe, ha ördög is!“ így biztatkoznak, de sötétben
Nem látják hova kell, iramodnak mindazonáltal,
Ellenutat vesznek, hallják bömbölni megettök
A' villás szultánt, de ha már futnak, minek újra
Megfordulni? tehát nyargalnak, mígnem inok le-

Tágulván tetemes zuhanással hullanak össze,
Testökből vetvén a kereszt ösvényre keresztet,
A' kaczagás itt is hallatszik az ég morajával.

Elcsilapult a vihar. Csend lőn, mint zajtele vásár
Múltával nem igen kövezett utczáin az ősi
Debreczen áruterének, melyre sötét-komolyan néz
Távolbúl csak imént *koldult* emléke *Vitéznek*.
És, mint emberi szenvedelem fene zápora szüntén,
Hull szakadott felhők foszlányaiból felüdítő
Harmat alakjában bánatnak csöndes esője.
Hábor is, eltelvén boszujával, fölheverül egy
Föllegnek ruganyos pamlaghátára, nyugalmas
Comforttal letekint dühe tizenegy áldozatára
A' mint szertebolyongnak alatt, nem tudva mi tájra
Kelljen venniök útjokat, és hol lelni föl egymást;
Majd sarkantyut ad a' föllegnek s Mátrátetőre
Szállva, szelíd ágyat vettet dagadó ködök enyhe
Vánkosiból felhőlaki tátosival s pihen ottan.

Most Armída fehér ragyogással, mint az *Írásban*
A' napot öltözetül testére füzött csodanémber,
(Hajh be sok asszony van, ki hasonló fényre sovárogl!)
Áll a' pusztá mezőn. Látják: Rák Bende legelsőbb,

Aztán szertezilált bajtársai messze *kotúkból**),
 S azt hívén egyaránt, valamely tensúri majorház
 Ablakiból csillog le az isten-küldte vezérfény:
 Arra megindulnak s nagy testtöreménynek utána
 Annyira lábolnak, hogy meghallják a kiáltást,
 Mellyet kölcsönösen, csak *puffra***) bocsátni reméltek
 A' levegő égnek hangszállító kebelébe.

Összetalálkoznak néhány percz múlva egészen,
 S míg a kiállt bajokat röviden lebeszélük, eléggé
 Megborsolva beszédeiket belföldi szitokkal,
 Fény-Armida tovább vonul és csalogatja vitézit.
 Őt követik darabig, de midőn látják, hogy a fénypont
 Nincs közelebb mint volt, keserű kétely kel agyuk-
 ban;

Némellyik javasolja: feküdjenek ott le helyökben;
 Más, hogy menjenek, ám ne kövessék a' vezető fényt,
 Mert posványba vezet, mint őt is imént oda csalta;
 Bende azonban, bár maga volt egy vélekedésen,
 Úgy mondá ki a szótöbbséget, hogy noha némely
 Társai nyúlászivüek, gyávák és semmire kellők,

*) *Kotú*: ebből lett a német *Koth*; mi bizonyága annak,
 hogy a *kotú* magyar eredetű és azért itt leghonosabb.

**) *Puff*. Alább meg fogja látni a kegyes olvasó, hogy
 mind a *puff*, mind a *püff*, sőt még a *pöff* is, becsületes nemzeti
 kifejezések.

Ő megy elül, s hiszi hogy követendi a többi legénység.
Úgy lett. Bende után mentek, mint ebfejű birkák
A' kos után, s hosszút gyalogolva elértek egy erdő
Lábához, venyigés földelű kalibához az erdőn,
És megörülének szívvidító örüléssel.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

MÁSODIK ÉNEK.

Országos Széchényi Könyvtár

Orsola néne, mihelyt a boszorkányok teleszámmal
Összegyülének, előbb maga válván ünnepi hölgygyé
Inte a többeknek s azok is mindannyi leánynya
Formálódtnak át. A szegény lak belseje szintén
Messze kitágasodott, fala mint hólyag kifeszülván.
A' szobaföld kirakott padolattá lőn alakítva,
Melyre néhány tündér hozza mindenféle filigrán
Bútorokat Pestről, a kiállítás tereméből:
Úgy is azok, *honiak* lévén, ott vesznek örökre
S bécsi gyalúforgács eszi a' pénzt árva hazánkból.
Majd elkülde a hű szobalyány asztalnemüért is
(Asszonya úgy akará, hogy aranyra ezüstre terítsen);
Ám ezt már nehezebb vala kapni; bejártak akárhány
Úri pohárszéket, de csak a' *steingut* vala otthon,
Mígnem végre zsidózálogházhoz folyamodtak,
S ott sikerült az egész rakodást megtenniök egy helyt.
Másokat ételekért küldött mágnási *credenz*be
(Mert *csak* máshoniak kellettek); hoztak is onnan

Kókuszt és ananászt, zöld békát, tengeri rákot,
 Tápláló csiga és biga ezreit, ócska heringet,
 Ízes sardellát, mérföldre nyuló macaronit
 S több stb-eket, miket ördög tud lenevezni.
 Még a pimasz tormát is Bécsbe vitette, hol abból
Krént nemesítének s úgy hozták vissza, reszelten.
 Mind külföldiek a borok is, mert féltek a honból
 Szedni, nagyon tudván mily ritka magyar boraink
 Mely szüzi épségét még tisztán élvezi, mellyen [közt,
 Ostoba nyervágnak még *experimentuma* nincsen.
 És hogy semmi hiány ne legyen, felküld vala Pestre
 Étlapokért (maga nem nyomtatott, mert már lefeküdtek
 Censor urak, s a' nyomda tudá hogy mit tehet és
 nem);

Hoztak is étlapokat fölül írva kövér: HONI ÉTLAP,
 (*Speiszettel*) *Levesek* (*Suppen*) *Brodsuppe, und Gersten-*
Suppe, und so weiter . . . vagy, uram jeminé, mi be-
 széd ez!

Hisz magyarul irnék, magyar étlapot énekelek most!
 Semmi no! . . . Rendin a ház: tele Boldog Arábia (Pá-
 Illatival s a paraszt levegő kiszorítva belőle. [ris]
 Nemzeti színházunk gáztartóját is ugyancsak
 Meglopták e gonosz tündérek (azóta van ottan
 Vakxi homály), s azzal gyújtának ezerkaru fénytárt.
 Szó mint száz: tele gyült comforttal a néhai kunyhó.

Bende belép. Nem ijed meg az úgy, ki magyar-
Álmában meglátogatandó, rányit egyikre, [honi költőt
És pompás butorok, szőnyegnemű ötlenek ott fel
Szű-labyrinthok, üres szekrény, beteg ágytakarók
helyt.

Meghökkent a vitéz, s már elve szerinti menéssel
Hátrafelé lépett, mikor egy tünemény mosolyogva
Inte felé, tünemény, mondhatlan kellemű bájhölgy.
„Útas, akárki vagy,“ így zenegett énekszerű hangja
A' hölgynek, „lakomat ne kerüld, ez béke tanyája,
Ételedül kenyeret nyujt asztalom; édes itallal
Olthatod itt szomjad s kipihenve mehetsz tova reggel.
Társaid is vannak? mind jőjtek: itt valamicske
Van még a' megavult magyaros vendégszeretetből“.
Melyre vitézlő Bende lovag nagy szívbeli kéjjel
Válaszol: „Ó deli hölgy, istennő, mennyei szellem,
Vagy mi nevet leljek, hogy bántalmazd ne légyen,
Nem méltó nyomorúlt csapatunk magas úri kegyedre.
Úgy tetszett kívül: e' hajlék csak pusztai gunyhó
Semmi egyéb, s mi vihar-zaklatta szegény nemes ifjak
(A' nemes úti-levél, bár ázva kicsint, ehol itt van,
Még egy hónapig áll, azután mást válthat az ember)
Kénytelenítettünk szikkadtabb helyre vonúlni.
Ó magas istennő, deli hölgyek hölgye bocsáss meg,
Hogy rút-piszkosan és paczuhán jelenünk meg előtted.

Im bajuszom, hajam a' sártól díszetlenül össze-
 Csapzottak, könyököm, térdim kifeszülnek a mezből,
 Csizmám talpa levált, köpenyem félig csupa *kastos* *),
 Társaim is rondák, mint a' tintába fürösztött
 Házi legyek, czudarok, mint ághegyről szakadott váz“.

Szóla; varázs Armida pedig nagy drága mosolylyal
 Nyújtva fehér jobbát a vezérnek kéjteli csókra,
 Tüstént langy feredőt rendelt tündérei által
 A' tizenegy hősnek tizenegy tündéri szobába,
 Bendének legelül, legszebbet s illatosabbat.
 Fürdés végivel új deli köntösöket vitetett be:
 Attila-dolmányt szép angol posztóbul, iromba
 Tág bugyogókat, aransujtásos azurszinü mellényt,
 Párizsi nyakkendőt, pitykés fejü szőke topánkát,
 Görbe török kardot, mely minden egyébre nagyon jó,
 Csak vágásra nem és szúrásra, piros belü szőrös
 Kalpagokat, szóval mindennemü *pippere* **) cikket
 Mellyeket útasaink szaporán fölszedve magokra,
 Megjelenének együtt haragos morgalmu gyomorral.

*) Ne gondolja a kegyes olvasó, hogy az egyiptomi *kastokról* van itten szó. *Kastos* egy igénytelen tájszó, s annyit tesz mint *csatkos*; *csatkos* pedig annyit tesz mint *kastos*. q. e. d.

**) Ad analogiam: *Juppiter* etc.

Aztán volt is evés, volt drága boroknak ivása;
 Mellyeket én önkényt hagyok el most: mert az evésben
 Semmi poétai nincs; az ivásban volna, de Priznitz
 Víznel rendeli már vizenyős versünk irogatni.
 Asztal után zene volt és táncz: a' fürge leánykák
 Lejtének walzert, quadrillet, *ecossaiset*, puha lengyelt,
Cotillont, polkát, ländlert, nagy díszü kozákat,
 Czifra mazúrt, a *királyi* zsidót, erdélyi oláhost
 Sőt tán még a tarantula tánczát is robotolták,
 Csak nem a büszke magyart, nem a nemzeti bé-
 lyegü csárdást.

Folyvást járt ez alatt a pohár és a' hazamentők
 Nem menekülhettek többé az elálmosodástól.
 Szép Armida pedig, hogy férfia díszes alakján
 Táplálhassa szemét hova húzamosabban, ohajtá
 Hallani Bendétől éltének hősi kalandjait.
 Melyre szerelmes Bende lapost pillantva, tojásdad
 Ásítások után, ekkép kezdette beszédét.

„Mondhatlan fájdalmat ujít e parancs kebelemben,
 Ó deli tündérhölgy, mi szerint meghallani vágyol
 Életem eddig bal történeteit. Ki ne sírna,
 Hajh, ki ne könnyezné sorsát vaczkornyi könnyekkel
 — Bár a' legszelesebb liberális volna különben —
 A' keserű próbára jutott magyar alkotmánynak!

És már a' kakasok kukorékolnak: pityusok mind Társaim is, s horkolnak ugyancsak, mint fene vad kan. Ámde ha oly nagy a vágy benned megtudni kalandim': Elmondom röviden“.

„Születésem vettem ezen szép Nagy Magyarországbán, Q. vármegye békes ölében, Melyben apám fő táblabíró vala, harmados egy nagy Terjedetű faluban, s úr mint a' chinai császár. Mély eszü ember volt, a legelső rangu tekintély, Ritkán szólt s keveset megyegyűlésekben, azért őt Békén hallgatták, mivel újság volt a felállás Már maga is, de beszéde sem a' már untig abárlott Tárgyra vonúla, hanem másról szólt, érdekesebbről. Árvai dolgokban nagy jártasságu egyén volt: Ő maga, több rendű nemes árvák gyámnoka, buzgón Elnöklött napidíj nélkül is az árvai széken, S oly sarkantyuja volt gyámoknak, szolgabiráknak, Tiszti ügyészeknek, hogy alig lőn nagykoruvá az Árva, midőn már gyámja — *letisztázottan!* az első Évrüli számadolást beadá; sőt *részleg* az orphan Kézbe kapá vagyonát, vala bár még sok *difikkultás*. Főleg azonban az urbérben volt otthonos: úri-Szék nem igen történt, melyben nem apám vala elnök,

És ezt tette, mivel *miseram plebs contribuensem**)
 Szánta; gyűlölte pedig sőt megbuktatni kívánta
 Földesurát: örömet kapará hát a' napidíjat,
 És, ha lehetne, kiéli a zsarnokot ön falujából.
 Első volt, ki a nép sorsát *könnyíteni* akarván,
 Megtiltá gabonát égetni kazánokon, és nagy
 Áldozatokkal erős szeszgyárt hozza létre falunkban,
 Honnan az *életvíz***) olcsón juta póri torokba.
 Másképp jó tarokos, ferblista, dióra, sulyomra,
 (A' préférence-tanulást, hajh! félbe hagyatta halála),
 Első rendü pipás, lovag orvosi elhitetésből,
 Jó apa, jó férj volt, legyen áldott hűlt pora érte.

Kedves anyám (ah, anyám!) sem volt méltatlan
 urára.

Egyike volt — dicsekedhetem ezzel — az angyali
 nőknek,

Kik, Katalin czárné módjára, magasra jutának
 (Millyen nem sok akad) szüle nélküli szolgálaléányból.
 Hogy hűsége szilárd vala, megmutatá: tizenegy év

*) Így mondta biz az, pedig 3 azaz három instructort
 nyűtt el.

**) Másképp *aqua mortis*. Hatalmas emeltyűje a magyar
 népnevelésnek. — Korunk azt hiszi, hogy a *szeszfejtés* ugyanaz
 a szellemfejtéssel.

Forgott el, mielőtt oltárnál egybekelének,
S addig is oly hű volt, mint hitfölvétel után lőn.
Lángelmű vala. Két nagy zongora *nyútt* el a finom
Újjak alatt; folyvást pörögé a' franczia nyelvet,
Mellyet a fürdőkön nyolcz hónap alatt betanúlt volt
(Míg én dajkatejet szoptam) s széltére beszéle
Főleg az olyan előtt, ki e nyelvben nem vala jártas.
Gazdasszonyságát nincs emberi nyelv kibeszélni.
Válogatott külföldi szakácsok *,nóbelesíték'*
Konyháját, de hibát lelt bennök, jöllehet ők *sem*
Tudták a' magyaros töltött-káposzta-csinálást.
Tarta divatlapot, a' *Spi-egelt* *) (mint mondani szokta),
S még Pesten csak alig ment egy viselet *ki* divatból
Már önála *bejött*: ő volt falun a' prima donna;
Tiszta meg olyan volt, oly változatos kicserélést
Kedvele mind a fehér-neműekben mind a — *cseléd*ben,
Hogy majd példabeszéd lőn a' közelebbi megyéken.

Ők voltak szüleim. Születésem napja falunkban
Nem kis zajt okozott, mert akkor az udvari hajdúk
Négy borjút, hatszáznyi tojást, tíz jókori bárányt,
Száz csirkét, s ugyanannyi köcsög vaját összezsaroltak

*) *Spiegel*: magyarul tükör. Budán van. Szép tükör volna,
kár hogy belepte a pesti por.

Létemen örvendő jobbágyim szeretetéből.
Már mint *táblabíró*t sorozott bé mátrikulába
A' pap is, a' kit apám tartott vala ingyen ebédde
Udvari papjául s egyszersmind — kártyabarátul.
Majd felfalt az apám. Nehezen várá hogy az első
Szót kirebeghessem, mindjárt szép cifra, betyáros
Káromlásra tanít vala, mondván úgy leszek ember.
Szamba tevé a pipát, poharából ittam erős bort,
Mellyektől neveté ha fogék szép *róka fiúkat**).
Lángész volt örököm: de apám félvén hogy az elme-
Fejlődés akadályt gördít a' testi növésnek,
Nem tüzelé kitörő zsenimet, sőt visszafenyíté.
Ostor, puska, fa kard, sárkány, fa lovak, kocsi, szánka
Fejleszték az erőt, a vitézséget tagaimban,
Nem volt a' faluban pór gyermek, bármi kamasz hős,
Kit földhöz nem üték (igaz *ő nem* nyúlhata hozzám,
Mert tiltá az apám), kit meg nem téptem akárhol.

Így töltém tizenegy kora éveimet zabolátlan;
A' mi azontul jött, hajh, másképp kelle kitöltnöm!
Egy szép reggel apám hívatja az iskolamestert,
Az jó, s engem apám átad, hogy vinne magával.

*) *Róka*: műszó a korhelyeknél. Nem tudom: a tudós társaság nagy szótárába bejönnek-e a korhelykedés műszavai.

Ostorom és paripám fölszedvén mentem utána:
Mert nem ijedtem volna meg a' vad krími tatártól.
Kézen fogni akart, de kirántám jobbam azéből,
S pattanték egy erőst, csupa ismerkedni, fülébe.
Szalma-fedett házhoz vezetett, hol, most is eszembe
Jut, legelőször is a' tetemes küszöbön nagyot estem
(E' küszöb *egyszersmind* tűzifát hagyva vágni gerinczén).

Ronda sülyedt szoba volt, melyben, szitkózva, föl-
állék;

Vastag tölgyfa padok, fal hosszant, korcsmai módra.
A' mester pedig ekkor egyik szögeletbe mutatván
Elsőnek nevezett. Oda ültem nagy vonakodva,
Majd oda is szokván nehezen, minden tudományban
Két év telte alatt csoda távolságra haladtam:
Tudtam az úri könyört, hiszek-egyet, tudtam az első
Száz zsoltár szövegét: a' *Bázsán* szörnyü bikáit,
A' *Hermont*, a *Zoánt* és több *efféle* tanulmányt,
Sőt a tanításban sem voltam rest, valahányszor
A' haragos mester rám bizta ítélete végrehajtását, hatokat diktálva buták- s feledőkre.
Illyenkor *con amore* utánzám Fercsit, a hajdút,
A' ki az udvarban botozott szép ünnepiséggel
Nyers-nyakas embereket, kik apámat nem süvegelték.

Ennyi jelességgel méltán kitüném a fiúk közt;
Népszerűvé lettem, mert — reszkettek haragomtól;
Mind kedvem keresék, hogy mérsékeljem ütésim.
Történt egyszer a többi között, hogy az iskolamester
Büszkén járván a' rögzös alju szobában alá s fel,
Kedvem jött a fejeér krétával nagyfülü főket
Írni kabátja poros hátára. Nevettek a kölykök:
Mest'ram hátra tekint, galléron fogja művésztét,
És pattant fejemen bütyök-ujja vadízü baraczkot.
Várj, mester! mondék, várj rá, ha nem érted a tréfát,
Még boszumat töltöm: megeszed magvát e baraczk-
Volt a terem végén egy furesa idomzatu tanszék, [nak.
Mellyet mester uram faragott ó kút bodonából,
S alját deszkával beszegezvén, három egyenlő
Kurta mozsárlábat fűrészelt annak alája,
Rés volt a' bodonon balról, ott bútt be a mester
S büszkén hajlongott benn' hátra előre naponként.
Háta megett a bodon-karimán nagy fekete tábla
Volt támasztva, befestve dagadt lábszáru betűkkel.
Ím e bodont szemelém ki boszúm czéljára segítő
Eszközömül, és így ment véghez nagyszerü *tréfám*:
A' tanszéknek elül lábát kivevém a tanító
Távolléte alatt, s kórócskát dugva helyette.
Vártam a majd bejövő mestert színlett nyugalommal.
Jött; tanszékibe bútt, hajlongott, hátra, előre:

A' kórócska kitört; maga felfordult bodonostul,
Ráhullván a nehéz fali tábla fejére, nyakára:
Én meg egy ugrással felülék a' tábla középére
S híván társaimat, vidor arczczal, tenni hasonlót,
Ránehezültünk vagy harminczan mester uramra,
És mikor ellapitók kedvünkre, mi szerte szaladtunk,
Ő pedig ügybajjal szabadulván, elmene tüstént
A' történeteket elpanaszolni apámhoz; azonban
Semmi egyéb nem lőn az eredmény, mint hogy a mes-
Egy harmadnap alatt vándor táskával elindult, [ter
Új maradást, új hont keresendő széles e honban.

Mostan apám nevelőt fogadott számomra, fölötte
Nagy bérért (tizenöt pengőt *ígérve* havonként!)
Ám nekem a' nevelő nem tetszett: ostoba lény volt,
A' ki — tanításon kívül — semmitse' csinált jól.
Elesapatám. Másik jöve: azt olly alkukötéssel
Vette apám mellém, hogy egy uttal lenne lovászm;
Elrontá lovamat, túl kellett adnom az árván.
Végre került egy jó: ott alszik ama szögeletben,
Jó kártyás, lovag, ember a talpán minden időben,
Első rendü vadász, neve: *a' tűzlelkű Doronghy*,
Hű vezetőm oda, hol szép lyány és jó bor a háznál.
Tőle tudom, hogy kell a nemessel bánni, ha szívét
Itcze borért, huszasért akarom megnyerni cserébe,

És őáltala lőn, hogy — az élet zsenge korában —
Nem legutolsó hírt szerezek nagyhírű meggyémén.

Történt e' közben, *valamely* Széchényi nevű gróf
Írt *valamely* könyvet (kár volt nem alunnia inkább!),
E' könyvnek neve volt... *Hitel*... úgy tetszik *Hitel*;
úgy van;

Zajt üte akkor e könyv; olvasta paraszt, nemes
egyre,

A' ki csak egy fél napra belé pillanthata; *sőt volt*
Olyan is, a' ki saját pénzén megvette magának.

E' könyvet, miután megkapni hiába törekvék
Kedves apám, megvenni pedig — könyvet! magyar
ember!

Végre Doronghy komám okosan kicsené casinónkból:
Macska, gyümölcs és könyv, úgymond, nem orozva
nem is jó.

Hajh, deh! mit tud e föld nyomorú fia, mit tud előre?
Tudja-e, hány évig nem adóz a magyar nemes ember?
Tudja-e, mennyi ezerbe kerül majd a' megyetisztség?

Tudja-e, kit fog a főispán kijelölni? kit üt meg
A' többség? Hosszú pöre még hány évig élélhet?

Ellenben pedig abból hány ügyvéde kihalhat?

Jobb lett volna, bizony, soha el nem lopni e könyvet,
Ellopván pedig azt egyenest tűzlángba röpíteni

Inkább, mintsem apám olvasni leüljön *elastisch*
 Székibe s olvasson, gyakran kialudt pipa mellett.
 Ó deli hölgy, soha sem kelt fel többé az ülésből!...
 Megborzadva veté lábához a könyvet, agyára
 Szökkent vére, rövid pihegéssel hátra hanyatlott,
 És — a damoclesi kard leszakadt, a szörnyü halál-
 Árva levék! [csöp:

Teltek az évek. Anyám teleit bálban, nyarait meg
 Fürdőkben tölté, keserű bűját feledendő:
 Én kocsikat, lovakat tarték és tagja levék a
 Hont felüditendő agarászó egyesületnek.
 Nyertem ezer pengős agarakkal drága pipákat,
 Kártyáztam nagyban, nem *marqueuros* nyereségért,
 Nem, hanem a' hírért, mint földesur és nemes urfi.
 Tisztújításkor százával hánytam a százas
 Bankjegyeket (*bizonyos* gypjúmnak előleges árát),
 És mama nem gondolt vele, mert neki szinte havon-
 Egy-két pár ezeret kellett felküldeni Bécsbe. [ként
 Egykor azonban anyám haza jött egy franczia gróffal,
 S e' *comte* elhiteté vele, hogy neveletlen az úrfi
 (Már én) s hogy nevelést Magyarország adni nem is
 És javasolta, hogy utaznám be művelt Európát. [tud,
 Kaptam az alkalmon, mert untam már magam épen
 S mellém véve Doronghy komát, tudós nevelőmet,

S megrakván zsebemet hat ezer birkával, a messze
Útra elindúltam. Mama s a' comte honn maradának.

Merre megyünk, dominé? kérdém a vidor nevelőtől,
A' mint *eltöröltt*, de azért bátran kiparancsolt
Roszpontos lovakon szülő falumat tova hagytuk.
Legjobb lesz, felelé, csak a székvárosba sietnünk
S innét gyorsszekeren föl Pestre, hol a' dunagőzös
Készen vár, hogy azonnal a' *Judenplatzra* röptsen.

Indulóban volt a' gyorskocsi épen, azonban
Két hely üres volt még: befizettük, a mennyit a német
Pénzünkől kifogott; fecsegett valamit, mi fejünkkel
Ráhagytuk, nehogy azt gondolja, nem értjük a mit
mond.

Városokon, falukon folyvást gyühügetve haladtunk,
Mellyeknek neveit nem tudta Doronghy komám se,
Mástól kérdeni én pedig átallám, nehogy ekkép
Járatlanságom kinevesse az úti közönség.

Másképp semmi bajunk: pecsenyénk minden fogadóban
Jó, bár drága, borunk, kivevén hol rossz vala, néhol
Hölgyek is, egy kettő, a' legközelebbi diéta
Végin — együtt az újabb törvénnyel — kelve Po-
zsonyból.

Már nem messze valánk Pesttől: már látni gyanítám

Ős Buda nagy hegyeit, legalább a' dajkamesékből
 Ismeretes Gellérthegyet és a' tompa *Királyorrt*,
 Melyről obsitosok szedtek vala csillagot egykor.
 Füstös oláhfalukon vezetett útunk; hegyet értünk:
 Pest mégsem közelít, Mátyás palotája sehol sincs;
 Hegyvölgyet mászunk: végtére kilátszik a város
 És, uram irgalmaz! — mutogatják: íme — Kolozsvár.

Mit tegyen ilyenkor nemes ember? dús magyar úrfi?
 Űssek-e? kit, vagy mit? ki hibája, miénk-e vagy a' gaz
 Hippophagé? az övé, az övé, mert mért magyarul nem
 Szólt, magyar emberhez, Magyarországbán? De hol ő
 Nem vala hát más mód, mint káromkodni erősen, [most?
 S szidni — mivel nem volt egyebet kit szidni — az *Istent*.

Semmi, Doronghy komám, mind semmi; ha már ide
 jöttünk,
 Város ez is, mondják, nézzünk szét benne. Ugy is lőn.
 Megszeretők a helyet; nyolcz hétig nézegeténk szét,
 Láttuk az egyszarvút, ettünk a' tarka kenyérből.
 És most visszafelé fordúljunk? Mit felelünk, ha
 Kérdi a francia gróf: micsodás Páris vagy az angol
 Fő város (neve nem jut eszembe, pedig, tudom, ott van
 Írva beretvámon)? Legalább még egy darabocskát

Útazzunk: vagy a gróf addig haza megy, vagy — utaz-
tunk
Mondhatjuk, mivel így akarók, e' tájra szerettünk.

Így Szebenen, Brassón (szép szásznők) menve ke-
resztül,
Jassziba rándultunk. Okos egy nép volna különben
Benne, de ostoba, mert fával kövezé ki az utcát:
Hátha *megégne* az út: hol járna ebanya oláha?
Itt már boldogulánk: nevelőmből folyt az oláh szó.
Egy faluban született magyarokra lelénk. Uram Isten!
Mily jó voln' ezeket honi tótokkal kicserélni!
Majd Bukarestbe menénk: itt is tűzfészkek az utak,
S ím ez oláh példán nem röstel jární ma Páris!

Nem tetszék Bukarest. Galaczig szekeren, Galacson
Gőzösön útaztunk. Hamis egy játék az a gőzös; [túl
A' német szemetet, dudvát füstöltet alatta
És el akarja hitetni velünk, az hajtja hajóját. [arra:
Nem tudom én mi, de gőz nem hajtja, megesküszöm
Van télen tavaszon füst, gőz ezerannyi minálunk,
És mi hatása? miért nem hajtja el a' vad oláhnak
Kémény és padolat nélküli gazos kalibáit?

Majd a Dunával együtt befutánk a' Fekete-Tenger
Öblibe. Hej nagy tó az a tenger! partja se' látszik.

Azt hittem: feketébb leve van, s hogy tinta gyanánt is
Használják: de biz az még inni sem ér föl a vízzel.
Ez kutya egy út volt: fönt a' földelen gonosz a' szél;
Lent a szobában gőz, nagy hőség fojtta rakásra.
Felfogadám, ha megint szárazra jutok, soha többé
Nem fogok ülni hajóra, ha parfüm hajtja, nem a' füst.

Konstantinápolyba jutánk. Sok tarka török van
Benne: csodálom hogy' hagyják ott széltire lakni.
Egy helyt hét tornyot mutatának: néztem a tájra
S többet háromnál föl nem veheték. Mutatának
Egy nagy várat is, azt mondván hogy benne a császár
Laknék: ezt nevetém, mert annyit csak tudok én is,
Hogy 'Bécsben' lakik a' fölséges *római* császár.

Őszre került az idő. Haza kellene menni Doronghy,
Mondám, untig elég tudományt vettünk ezen útból.
S hét hét mulva Drinápoly, Viddinen és Belegrádon
Által a Bánátban, Magyarországnak *közelében*,
Termettünk; honnét nagy kínnal elértük ohajtott
Falvunkat. Szomorú a' többije, drága kisasszony!
Nem nyújt élvezetet nagysádnak, csak sebem írást
Tépdeli föl."

De varázs Armida tovább is akarta
Hallani s olvasztó szeme pillantása elég volt
Bendéből kivarázslani e' még hátralevőket:

„Házunknál idegent leltünk. Egy potrohos ember
 Otthonias képpel, melyen a' *vendégiszony* olyan
 Kórjeleket mutatott, mint foghúzási dolognál
 Látni lehet, fogadá zavaros színű köszönésünk.
 Honn-e anyám? kérdém; „*kü?*“ s nagy szemeket vet
 az ember

„Ah vagy tán az előbbi tulajdonos úgy-e? az L* be
 Ment, miután harminczkét évre kivettem ezen kis
 Birtokot (és ezzel kezeit bő pantalonának
 Tág zsebjébe dugá) s kifizettem mind az utolsó
 Fillérig. Tessék oda menni, ha tartozik önnek.“
 Elfordult s hidegen nézett a novemberi ködbe.
 Hajts, kocsis! ordíték az oláhnak, római nyelven,
 Melyből *majd* száz szót hoztam haza távol utamból,
 Nem baj a pénz, de ma L* be megyünk, máskép agyon
 ütlek.

Így a remény s ijedés kocsisomba szilaj tüzet adván
 S e' tüzet ostora somnyeale átöntvén a lovakba:
 Tízkor az l*i rokon kapujánál végre megállánk.

Itten anyám betegen feküdt, közel a' legutolsó
 Perczhez; alig ismerhete rám, és félre beszélvén
 Váltót emlegetett. Rokonunk mondá el a történt
 Gyászesetet: hogy anyám számos váltót kibocsátván

A' gaz kölcsönözők, gaz bírák dobra verették
 Ingóit; kifogást sem hagyván tenni szegénynek,
 Mellyet — háromszor legalább — tehet a' nemes ember;
 És hogy nem lévén hova nyúlnia, kénytelenül
 Fekvő birtokomat zálogba bocsátni, de a' pénzt
 Fölvévén, vele a' gaz francia *comte* tova illant:
 Mellyeni bújában beteg ágyba esék, soha többé
 Föl nem üdülendő!

Félév mulva sötét-komoran tértem meg anyámnak
 Sírjától, hova eltemetém pénzemnek utolsó
 Fillérét. No Doronghy, hová most? merre van otthon?
 Mit természetesen ő szintúgy nem tudá mint én.
 Törte fejét mégis, ha talán e' vérveritéken
 Munka után valahogy' sikerülne koholnia tervet.
 A' tisztújítás ötlött fel végre agyában,
 Szolgabiróságot praescribálván bajaimról.

Megvesztél te komám? felelek: tudod-é, hogy a
 zsebben
 Nincs egy erős krajczár s pénz nélkül eb a' magyar
 Ám ő megmutatá, hogy járatos a' honi törvény [ember?
 Bokrai közt, és ért a' nyúlkereséshez ugyancsak,
 Megfejtván, *miszerint* a magyar nemes ősi vagyonját
 Tízszer eladja, ha kell, és visszapörölheti mindég;

Hogyha pedig más ad, vagy zálogosít is, olyasmit,
S őt — mert még nem is élt — meg nem kínálta vevője,
Jó kötekednie, mert vagy megnyeri, vagy szedi a' sok
Pótlékot, mi talán még jobb, mint nyerni sokára.
Azt javasolta tehát: rontsunk a goromba vevőre,
Hogy, ha nem ad még a' zálog summára, mi rögtön
Perbe fogatjuk. Mely hadi cselnek jó sikeréül
Másnap ezer pengőt nyomtam dagadó kebelemhez.

Most legelőször is a' főispán tiszteletére [tunk;
Mentem. Atyám végett kegyesen fogadott. Szivaroz-
Kérdeze törvényből holmit, mire hogy' felelék meg,
Én természetesen nem tudhatom, annyival inkább
Mert kérdései sem voltak tisztában előttem.
Jónak láttam azért olyanról szólni, mit értek,
És felhoztam a tisztújítást, szolgabíróvá
Instálván nevemet tűzetni ki... elmosolyodtak
Ajakai és így szólt: ki a pályán czélt akar érni:
Tűr sokat és munkál, izzad, hol fázik, az ifju,
Ója magát bortól, szerelemtől. Boldog az ifjú:
Egy tavasz és egy nyár van még őszének előtte.
Míg tart szép nyarad, édes öcsém, hát rakjad a fészket:
Szorgalom és tűrés! még nagyra mehetsz, csak akarjad.

Megköszöném s jöttem. Van ezer pengőm, tele tor-
kom,
Termetem és képem; tudok a' kutyabőrös urakhoz;
Van szép cifra szűrőm, selyem üngöm, vértesi baltám,
Pengő sarkantyúm, rőfös toll a kalapomnál;
Kostököm' egy pár száz kortespipa meg nem ijeszti,
S káromkodni tudok, czifrábban mint a toborzó:
Így nem igen félek, hogy a főispáni figyelmet
Kortesi érdemeim, szolgálataim kikerüljék.

Folytak a készülétek. Mert két párt volt a megyében,
Egyik az ős magyarok nemadózó pártja: tapasztalt
Ősz öregek, nagy birtokosok, grófok, hadi tisztek,
Consiliariusok (mind három fajja ezeknek),
Táblabírók és szolgabírók, közbirtokosocskák,
Végre a romlatlan, czímerleveles rokonoknak
Szép szót megfogadó, jogokat védő sokasága.
Másik a hígvelejű szóhősök zajtele pártja:
Kik miután magokat vagyonoktól *megszabadíták*,
Most *szabadelvűknek* szeretik hánytatva nevezni.
Másképp pörkerülő prókátorok, elszabadított
Gazdai tisztek, bünkereset-sujtotta uracskák,
Pusztult földesurak, kitagadt fiak, írnok öcséim,
Konyhai látogatók, hervadt rózsák fizetéses
Pillangói: rövid szóval mindennemű serge



A' békételenek, szeleburdiak és fecsegőknek;
Nem kis része pedig honoratorok: tudományos
Kántorok és jegyzők s több ily kapa-unta parasztok.
E' két párt közepett vala még egy ingadozó párt,
Mely mint színehagyott posztó, kétes, ha piros, vagy
Zöld volt-é hajdan: most illeszd bármi színűhöz,
Egyformán veti arra tökélytelen árnya fakóját.
A' *maradandó* párt tens Nemdy urat kiabálta;
A' *szaladandó* párt valamely nagyszáju Parázsit.

Hosszas volna előszámlálnom, mit követék el
Pártom híveiért, de kivált magamért, faluszerte;
Mint nyomtam kebelemhez a zsíros ködmentű nob-
lesse-t,
A' zamatos csókot mint visszonozám tele szájjal;
Mint osztám a huszast, szájszámra s a száj erejéhez
Képest; mint tüzelém őket harapós italokkal;
Főleg mint hazudék soha nem hallott jogaikról,
És az arany bullát mint gyémántoztam előttük,
Százszor is esküdvén, hogy Nemdy ha lészen alispán,
Nemcsak a már felrótt méltatlan adót letörüli,
Sőt a paraszti adót is köztük elosztja jutalmúl,
És több illyeseket: mellyek bizonyos sikeréül
Három ezer vótum tátott rám hárpia torkot.

Összeírás történt. Nem az elnyűtt régi modorban,
 Így ír a jegyzőkönyv, hanem új rendben, szigorúan.
 A' névsor pedig a szavazás idején betűsorral
 Volt kikiáltandó s az egyén akkép szavazandó.
 Szentül van. Mi tehát feljártuk hadnagyainkat,
 (Mert a hadnagyokat könnyű rábirni a jóra)
 Tettünk összeírást: (játék neveket kitalálni
 S a' szavazást azután elvégeztetni paraszttal)
 S úgy vártuk be a tens küldöttséget, ki örömmel
 Elfogadá a' *kész* névsort és víg lakománál
 Jókat ivott a nehéz munkára, javábul a bornak.

A' tisztújítás egy hét vala már; mi az órát,
 Perczeket úgy lestük, mint víg szünetet les a gyermek,
 És ím, hirtelen a' főispán vármegyegyűlést
 Hirdettet, valamely most jött fensőbbi parancsért.
 Összegyülünk, a parancs olvastatik; ennyire megy ki:
 „Tisztesb-rendűség nem lévén ősi nemesség,
 A' megye álljon el a végzéstől, melyben ezeknek
 Voksot adott: ha nem áll, tisztújítást ne reméljen.“
 Pártom e rendelményt hódolva fogadta, szokásként:
 Ellenben szeleburdi vitézink víttak erősen,
 Pizskoltak mindent, mi fölöttünk bir hatalommal,
 Keblükhöz karolák a nevelt honoratior osztályt:
 És ők férczelték e' kormányelleni végzést,

Hogy: *Mivel egyrészről* terhet visel a nemesekkel
 A' tisztesb osztály, *másrészről*, sokba kerülván
 Eddig is a' szavazathódítás, több haladást nem
 Szenvedhet már tisztfejelésünk: minden időben
 Állani fog honorationink szavazatja, *kivévé*n
 A' szavazás idejét!

Egy nap egy éj a' köz, s mehetünk *foglalni a termet*.
 Méltóságos ur — a' főispán — megmutatá hogy
 Van *tá*lentoma, nem kis mértékben, hadi eselhez:
 Tudnillik beparancsola másfél ezret a nemzet-
 Őrségből (azaz: a' mellyekkel a nemzetet őrzik),
 Színleg a szép s jó rend fentartására: pedig más
 Volt az alatt...titok...Ej, nagysáddal mért ne közöl-
 Pártunk szembetünő kevesebbbségét akará ki- [jem?
 Pótlani e' dárdás és szúronyos őrkatonákkal.

Vége megért az idő: azaz eljött a kijelölt nap,
 Folyt a tanácskozmány, s bár főispán ur erősen
 Álla, hatalmas okát kifejezvé n spartai *csak*-ban:
 Végre kiforgatták sarkából és kijelölte,
 A' kit az ellen akart, mondtam: nagyszáju Parázsit.
 Indúl a' szavazás. A nemesség névsora — számos
 Rőfre menő — ott reszket a küldöttségi kezekben.
 „A. betű, első név. Nincs itt? hát jőjön a másik.

Az sincs?—Ej, minek is, hadd jőjön az, a' ki jelen van.“
 És jött. — Háromszor szavazánk és, rettenetesség,
 Mégis az ellen nyert! mert ők — *négyszer* szavazának.

Nem kicsiny érdemeket szerzék pedig e csatatéren,
Mert majd elrekedék. De miért kérkedjem e' hősi
 Tettemmel? hiszen azt elhírli a Nemzeti Ujság!
 Szolgabiróságom küszöbén állék. Körülöttem
 E' hű társaim is, fölemelni azonnal az ifjú
 Judliumot*). Tettünk, és tettek az ellenek, egyre
 Szolgabirót, meg szolgabirót: főt, alt, közepesdit.
 Sorban az eskütség: „jobb lesz mint semmi, morogtam
 Társimhoz, de ti is hozzá készültetek immár
 Felmutatásomhoz, fel nem sütlek, ha csak élek.“
 Hajh! hazudék, hazudék: betelett a *jurassori* szám is:
 (Kell oda más számnál?) és én — ki sem is *jelelődtem!!!*

Tisztújítás ez? kérdém reszketve dühömben,
 Az van-e? vagy vásár, hol lelkeket ad, vesz az ember?
 Hol nem az érdem jó mérlegbe, hanem gaz önösség
 Űz szemfényvesztő játékot az ősi nemessel?
 Én kívánom: a főispán tüstént kijelöljön

*) Judlium, ii. 2. A régi szótárakban *neutrius*, az újab-
 bakban *omnis generis*; azt teszi: szolgabiró.

Engemet. — „Ó tüstént“ vág közbe az elnök: „ez
 embert,
 E' buta rend-zavarót tüstént börtönbe, legények!“
 S megcsillant a sásidomú szuronyok sokasága.

Tudtam a *nonust**), mert a minap betaníta Doronghy
 Erre is egy kinnal, mint már majd vármegyétisztet,
 S börtön!...idézés nincs, megadás nincs, sőt kereset
 sincs

Elrendelve, s imé börtön! nekem ősi nemesnek!
 Feldühödém (ki nem is dühödik vala, bántva miként
 És egy erős ugrás a' zöld asztal közepére [én?)
 Juttata, — társaim is követének; — hol legelőbb is
 A' kalamárisokat szét rugtuk az ülnök urak közt,
 (Egy foltocska jutott a' főispánnak is akkor)
 S kardot rántva erős védő helyzetbe szorúltunk.

Ámde a szúrnyosok nyomulának hosszan előre.
 Balga, ki ott is küzd, hol csak szaladásban az élet!
 A' természet adott embernek lábakat is, nem
 Csak kezeket, s ki csupán kezeit használja örökké
 Olyan, mint a diák, ki felől a' krónika írja:

*) *Nonus*, alias 1-ae *nonus*. Ezen melléknévnek csak két
 hajlítása tetszik az alkotmányosdiaknak, t. i. a *nonus*, és a
nona; a *nonum* (pl. dei praeceptum)-mal aztán keveset gondolnak.

Hogy kés- villával darabolta fel a' *fidibust* is.
 Így mi sem teheténk egyebet, mint harmatos arczu
 Táblabírák és tens uraim tetején leugorni,
 S hátat fordítván a' fényes aczél agyaraknak,
 Bordaropogvány közt kinyomúlni a lármateremből.

Hajh de veszélyünknek még ezzel nem vala vége,
 Üldöztek szanaszét bennünket, mint *fugitivus*
 Úti betyárt, kinek a' törvényszék s tisztí bakója
 Tiszteletére megyen (mert még egy évnvi egérút
 Van s ezalatt a' vármegye ölhet bárkit az úton,
 Hisz, ha nem áll neki a' végítéletnek, utólag
Kívül birtokon, azt szabad ám fölvenni az égig!).
 Kertről kertre jutánk, míg végre a fegyveres üldők
 Vad zaja elnémúlt mint a' *Kösi malma Szoboszlón**),
 És mi sikátorokon, zugokon hallgatva ügettünk
 A' városszélig, hol vad kocsi áll vala kettő
 — A' kocsisok, hihető, bent a' korcsmában, aludtak —
 S én felszökve néhány társammal egyikre, a többi:
 Hú Maradossy, derék Nemadózy s a nagyfejű Szűzváll
 Még más kettővel követék az ulyssesi példát,
 És felugorva hamar másik szekerére a pórnak

*) Töredelmes szívvel megvallom, hogy ez a szép hasonlat *plagium*, e classicus sorból:

Hallgat az én műzsám, mint a Kösi malma Szoboszlón.

— Nem lévén mi tovább a megyéhez vonzana bennünk' —

A' zabevők közzé csapkodtuk a jaj-hegyes ostort
Meg sem is állva előbb, mint másik vármegye szélén.

Ott, nehogy ártatlan tréfánk *büntetti* *) lopásnak
Tessék, a' szekeret, lovakat, kormánytalan úton
Visszabocsátottuk föllelni az abrakadókat,
És gyalog indulánk savanyú sorsunknak elébe.
Hajh, de mi út vala ez! megtörve csatánk dühe által,
Éhen, fáradtan, de *kiváltkép* szomjan utaztunk,
Fő utakat kerülénk, rettegvék felfödözéstől,
Áztunk, szikkadtunk, valamint tetszett az időnek.
Legfőbb pontra rugott pedig a' nyomor e' mai éjen,
Melyben az orkánnak kísértetek is segítettek,
Melyben a vész elszórt bennünket s ördögi csalhang
Hívogatott — majd elrémiteni — bűvtele síkon.
És tán halva kelünk föl e hajnal lenge szelével,
Mellyet az ablakokon már-már érzek belopódzni,
Hogyha te, tündér hölgy, nem küldesz előnkbe vezér-
fényt
Híván nagy kegyesen gyönyör és kéj-lakta honodba.

*) Mert vannak nem büntetti lopások is. Pl. időlopás, becsületlopás stb.

HARMADIK ÉNEK.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Már a pirók hajnal diadalzászlója kifeslett
Napkeleten, s folyvást pirosabbá lőn a hegy ormán;
Réteken, erdőkben, falukon és városon egyre
Ébredezett a zsibaj, jeleül, hogy az annyszor ifjúlt
Természet ma megint felocsúdott rémriadalmas
Álmából. A paraszt nyujtózva kell ökrei mellől
És kitörölve szemét, a' most félélve mosottat,
Cserhaju öklével, ballag *mérsékleti**) boltba
Egy negyed *életvíz* lélekderítő italára.
Szurdikos utczákból, hol az éjt festékes aráknak
Karjai közt tölté, kimerül tollas köpenyeggel
Egy vagy két philosoph, szüleiknek *drága**) reményi:
Élni sietnek ezek, vásárlani új gyönyörélvét
Pár huszasért s pótlékul adott potom életerőért.

*) A méréstől.

**) Mert: A mi sok pénzbe kerül, az drága; *úgyde* a
szülői remény sok pénzbe kerül: ergo drága.

Már ama *jobbak*, kik magukat rég túl mivelék az Ostoba természet pimaszos szabatu reguláin, Vetkeztettetnek lefelé, hogy az éji *Geschäfte* Lankasztása után elaludják a' nap unalmát. Itt-ott útczaszögön serkennek a városi örök, És elballagnak kipihenni az éji virasztást. Osztoznak zsebelők, csendörök, az ég adományán, Majdan a károsnak nagylelkűn visszahozandók Elsikkadt fejszéje nyelét, hitványka jutalmért.

Főleg a vendéglő körül éber az élet azonban. Fürge legények, zöld kötenyekkel, ki s be sorolnak, Hónuk alatt foglalva tekercs, kalapács kezeikben, Még füleik mellett a' múlt napon ott feledett toll. Benn, a *keringőben**) fölfejlének ím e tekercsek, Zöld, veres és hósínű fejr kelméket eresztvén, Mellyekkel padokat, táblát és karzatot egyre Felcsicsomáznak a zöld hasu ficzkók, óva szegezvén Széleiket, nehogy a' fizetetlen nemzeti kelmék, — Mellyek a *Groszhändler* soha nem feledő *pagináin* Írvák, nem szelidítve bűvös *saldirt* erejével, — Elszakadozzanak, és a vevőt más boltba riaszszák.

*) Keringő = *Reitschul*. Így neveztetnek azon tágas terek, melyekben a dicső magyarok more patrio waltzerezni szoktak.

Nemzeti ünnep lesz itten: *Védegyleti Gyűlés.*

Már gyűl a' sokaság bámulni a tarka mutatványt,
Éttelen újságvágy dologellenes ingere hajtván.

Jőnek urak, nem-urak, vászonnemesek, paszomántos
Birtokosok, frakkos megyetisztek, arasznyi szakállal,
Kardosan és botosan, *hogy tudjanak ülni tanácsot;*

Úri parasztok, azaz *kutyabőrtelen* értelem aljas
Emberi: ügyvédők, tisztek, papok, orvosok és föld-
Mérők, kik hálátalanul nem rettegik édes

Anyjokat is lánczczal terhelni naponti kenyérért;
Végre zsidók, lesikált állal, hagymás *faluszájak,*
És a kanászoknál szigorúabb sorsu tanítók.

Asszonyok is: lelkes buzgalmu leányi e honnak
(Nem sokan e' nemből) honi festésű rokolyákban,
Legtöbben divatos kelmékben, máshoni drága
Csipkebodor közepett ülvén mint nyársra feszült lúd,
Tartani páratlan bírálatot öltözetéről

A' bejövő kimenő minden rangú sokaságnak;
Szűkkezü kalmárnők csődöt lehelő piperével,
Vesztaszüzek, zsoldos katonák ónnal teli karján,
Peczkes mesternők, feszes arczczal, gömbölyü testtel,
Szürke harisnyájú, idegen haju cifra zsidónők,
És *lyány-asszonyok,* e' *szók* értelmében egészen,
Kik csak a buzdító, a tevékeny férfira várnak,
S készek mindenöket, nemes elszánással, od'adni

Áldozatúl, a' hon gyarapulásának okáért.
Jött Rák Bende vitéz, jöttek mind társai. Őket
Ellátván a bűvész Armída tanúlevelekkel:
Mintha némely távol megye gazdag táblabirái
Volnának, legelőbb most látogatók e megyében
Kis részbirtokukat, feljöttek tiszteletére
A' megyeispánnak, ki, nem is kételgve irántuk
(Mert tudhatta-e azt: *ki, hol és mit bír a megyében?*)
Szívesen elfogadá, s meghívta gyűlésbe is őket;
Végre az elnök jött, ki nagy éljennek közepette
Székeig elhatván, ekkép kezdette beszédit:

Én nagyon örvendek, látván, becses úri közönség,
Mily nagy számu magyart képes még gyűjteni egybe
A' haza érdeke, mit mostan van látni szerencsém.
A' védegylet ügyét akarom *kegyetekbe* ajánlni.
Balgatagok voltunk mostanság, nagybecsű gyűlés:
Ősi apáink megtanulának szőni daróczot,
Törni juhbőrt szittyás kaczagánynak, szíjt hasogatni
Bocskoraikhoz, kalpagnak rókát lenyilazni,
Farkast és medvét bundának csáva-cserezni,
Asszonyaik pedig a lent fonni, himezni a vásznat,
Kötni erős csipkét és varrni magoknak, uroknak:
A' mi kevés pénz volt, nem ment külföldi zsebekbe,
Nem hanem — *eltemeték*, minekünk, késő maradéknak.

Ámde mi elhagytuk nyomdokjaikat: kaczagány helyt
 Szűk zsákot viselünk zagyvált színű czondra szövetből,
 Párisi utczákhöz készített kelmetopánkát
 Hordunk, öltözetünk valahány darab, annyi királynak
 Országából jött, s jó drágán — néha hitelben —
 Vettük, ugar földünk bevetetlen hagyva miatta.
 Ez gonoszúl megyen így. Kinek egy garas a' jöve-
 delme,

S hármát költ: az előbb, vagy utóbb, de bukásra jut
 Íme azért lelkes, takaros polgári e honnak [egyszer.
 Egyletet állittak, melynek minden magyar ember
 Tagja lehet, s nem kell mást tennie, mint fogadással
 Azt ígérni, hogy ő honi kelméket fogad el csak
 Öltözetül, honipar művét használja magának.
 Álljunk hát e nemes, csak *húsz* krajczárba kerülő
 Társulatba mi is: ki ne tenné ezt a hazáért,
 Lévéen alkalom azt illy *olcsón* tenni dicsővé?
 Itt az iv: írjuk alá. Kezdem: *másfél* huszas; itt van!"

Szóla; megéljenezék, és végre leüle szokáskint.
 Ellenben pedig a' tűzlelkű Hamarfy felállta:
 „Én nem kérdezem azt, használ-e honomnak ez egylet“
 Kezdi „csak azt: kormány ellenzi-e vagy sem? azonnal
 Tudni fogom, vajjon üdv rejlik-e benne, vagy átok.

Úgy veszem észre pedig: nincs a' kormányának inyére,
És így, *nem magyar az, czudar az*, ki tagúl be nem
álland."

Melyre vitézlő Bende, dühét nem birva, felugrott,
S fülhasító hangon így ránta magára figyelmet:
„Az czudar, a' ki teszen kormánya, királya daczára.
Az czudar, a' ki e kardviselő nagy nemzet egyénit
Görbe takácsokká, festőkké tenni akarja!
Illik-e az, hogy lent fonogasson az ősz magyar ember?
Illik-e, hogy gyapjút csapjon? Végtere: ki tiltja,
Ezt ne vegyen, vegyen azt a *szabad-zsebű* honfi ne-
messég?
Verje meg a' magyarok szent istene, a' ki aláír."

Rosszalatot bűgött e' szókra egész balog oldal:
Ellenben javalá a' sanior és mosolyogta;
Melynek szürkehajú seregéből Aggdy felállván,
„Meglehet" így kezdé: „van jó ezen egyesületben,
Ámde korán van még, éretlen rá a magyar nép.
Ifju korunkban, jól jut eszembe, mi lelkesedéssel
Terjesztők a magyar szabatu köntöst haza szerte!
Szalmái volt a' láng: frakkot visel a' magyar ismét.
Most pedig a' kelmét kívánnák megmagyarítani:

Mint magam, ily *kirivó* színü köntöst hordani nem
szép
Lenne, fehért, zöldet, vereset, mint látom e tábl...“

Nagy kaczagás vágá ketté az öreg szavait, ki
Szégyenkedve leült és felfogadá: soha többé
Szót nem emelni, habár lopnák is előle hazáját.

Szünnvén a' kaczagás, Rófész foga szert, s puha
öklét
Törve: „Alássággal hírül adom, a' honi kelmék
Brünn - - vagy, izé... Gácsról“ igazítá arcza-pirultan
„Még ma megérkeznek, szolgálhatok illemes áron...“

Nagy köhögés jöve rá, s így kénytelen újra leülni.
Singhy barátja pedig könyökét megrántva susogta:
„Mit gondol koma, bukni akar honi kartona mellett?“
„Ej koma“, válaszol ez „van eszem. Két vég honi
mellett
Tízet adok külföldi vagyont szint' oly magas áron,
Végre, bukást mondván, a' gyárt buktatni segítek.“
„Már az más“ felel a' koma, képe simára juháztan.

Folyt az aláírás, szónoklat: s megjegyezendő,
Nem szólt mind, ki aláírá az ivet, de viszontag

Képzeli mely *se nem árt, sem használ* szembetünőleg,
S el fog tűnni megint, miután ragyogott egy időig.
Ingadi ellenben — majd bal, majd jobbra tekintve,
Hosszú kétely után sem merte nevét odairni
(*Juste milieu*-s vala ő), abban lele mégis egyensúlyt
Hogy fogadást tőn és — azt mondják — esküt adott rá
Négy szem közt, miszerint, bár nyilván írni körülmény
Tiltja, titokban azért hű lészen az egyesülethez,
Es, *ha* jutányosban kaphat honit, azt vesz örömmel.

Illyen s még badarabb okokat hordván fel a gyűlés
Tagjai kölcsönösen, miután a gyomorkaparó dél
Hírül adá, hogy a gazdasszony káromkodik otthon,
És a' béketűrés gyakor ásításra fakadt ki:
A' mint testi szemét éhség hálózta, fokonkint
Nőtt értelme világa az elnöknek, ki egészen
Tisztában látá *kettőkor* a tárgyat, a tisztek
Megválasztattak (mind jó hanyag emberek) és a'
Gyűlés *téltul elégült* újságvágygyal eloszlott.

Bendét gróf Telivér meghívta magához ebédre
Sorsosival, más nap pedig a' követútasítások
Választmánya előtt mutatá be levante barátját.

Nagy kazal indítvány, szép változatos vegyületben,
Várt a tanácskozatok perczére, hideg nyugalommal:
Minden előtt a magyar nyelv fordula kézre közölök.
Ennek az ellenzék egy kis töredéke ohajtott
Volna erős szövetség törvényt, mely bírna darázszsál
Szintúgy, mint a legyek törpéivel és szunyogokkal:
Ámde a nagy „*numerus*“ megelégvék, sőt köszönettel
Vette az eddig is, némely nem győzve csodálni:
Mint történhetik az, hogy már *nincs tiltva* magyarnak
Szólni, pörölni, Magyarhonban, született anyanyelvén.

Most az *avíticitás* kérdése került felül. Ez sok
Szép köhögésre adott okot (ó mert szörnyű poros
volt!)

Majd, miután fel lőn olvasva, vitáztak erősen,
Felhordák okait mind a' négy *nemzeti lapnak*,
Sőt felül is múláék ezeket pokróczban, epében.
Földes urak, kiknek tetemes földbirtokaikra
Dédükök elfeledett búváldozatúl *ebet* öltni
S bőrét a' szerezett holdak hátára teríteni,
Hogy védné azokat harapós prókátorok ellen,
Rögtöni eltörlést javasoltak a nyűg ösiségnek.
Ellenben megavúlt ügyvédek, régi fiókok
Szűlikacsolta családszekrények felkutatói,
Ó nevek emberi, volt urodalmak messzire terjedt

Mesgyéin legelők s tengők örök álmu reményben;
Szemrontó firkák halovány rejtélyei titkán
Rágódók s egyebek, tudná a manó lesorolai,
Alkotmány kidülést, nemzetsírt láttak ezen szép
Aggszerű intézet legutolsó körme-szakaadtán.
Legkitünőbb vala most Rák Bende beszéde, ki tartván
Zálogosított birtoka vesztétől, kimeríté
Ékesszólását a veszélyes *gondolat* ellen. [véd,
„Nemde“, kiált hevesen „most is sok a pertelen ügy-
Kik, mivel egymástól nem tudnak elélni különben,
Hajhászok, kerítők és alkuszok és veszedelmes
Csendzavarók lesznek, mindennapi szűk eleségért?
Most vegyük el kenyerek jobb részét: nem fog-e
majdan
Fellázadni egész seregök, s e' drága Magyarhont
Nem fogják-e utóbb fenekestül felborogatni?“

Ingadi ellenben kívánta, hogy „eltörülődjön“
Mindazonáltal nem rögtön, mivel az sok elárvult
Hajdani nemzetség igényit meghiusítná,
Nem: hanem elvárván végét *minden* folyamatban
Lévő és *ezután* kezdendő ősi pöröknek.

Még ugyan a' többség akaratja ki sem vala mondva,
Mindazonáltal, időt kívánván megtakarítani,

Sorra kitálalták a' tárgyakat, okszerű czélból: [hoz.
 Hogy, ki egyik tálból nem eszik, nyulhasson a más-
 Bende a hongyülés éventi ülései ellen
 Tiltakozék, kérdvén: minek azt a' sok f** törvényt?
 Ollyan a törvény mint a' bor: fanyar ízű ha új még,
 És savanyú képet torzít mellette ivója,
 Míg a megérett őt kéjelgve bocsátja le torkán.
 Van Verbőczyben ó is elég, csak győzze az ember
 Azt betanúlni; miért a helyett hát gyártani újat?
 Isten *tíz*et adott mindössze az emberi nemnek:
 És mi nem érnők meg félmázsás *corpusainkkal*?)“

„Úgy van, öcsém uram“ ősz Patvardy felelt helye-
 selvén,

„Hajdan az ifjúság *tanulá*, mint tisztos apái,
 A haza törvényét, mint azt Verbőczyben és szent
 Corpus Jurisaink foliánsain írva találta:
 Most, tanulás helyt, őmaga *gyúr*, külföldi anyagból,
 Új törvényt, nehogy a' régin rágódnia kelljen.“

Másik a képviselő rendszert átkozta kegyetlen,
 Mondván: nem lakik ő jól más szájával, eszét sem
 Bizza magánál, úgy lehet, *ifjabb* képviselőre.

*) *Corpus: test.* Ha lélek volna benne, úgy élő lény volna.

Aggdy a kortesség szép volta felől csodaszépen
Értekezék; Telivér a' német vámra sohajtott,
Úgy híven a hazát tündöklelni gazdag iparral.
Gróf Pipy kényszerített örökös váltságot ajánlott,
Melly a' *jobbágyot* kötelezze kiváltani földjét;
Földesurát, úgymond, szükségtelen így kötelezni:
Az, maga hasznáért, örömet lép alkura úgy is.

Volt, ki füléig adós maga, üdvet a státus-adósság
Elfogadásában keresett, nem tudni, mi okból;
Másik egész tőzzel — vala bár hive a maradásnak —
Sürgete teljes szót minden városnak adatni,
Csakhogy az ellenzék leszavaztassék a diétán.
Lánghy a kormánynak felelőségét akará ki-
Vinni: derék akarat! kár volna ha nem sikerülne!
Mondják: így akará az egérnem is egykor a macskát
Megzabolázni, de nem hallottuk még az eredményt.
Mások a *sérelmek* tárgyában emígy szavazának:
Minthogy ezen panaszok nagyon is halmazra tolúltak,
S mink, fiatal maradék, nem tudjuk már nagyapáink
Régi gravameneit, nem tudja miénket a késő
Posteritas: jó voln' ezeket mind összeszedetni,
És egy öreg könyvben kinyomatni jövő *tudomásul*.
Ám sokan ellenzék e javaslatot, azt bizonyozván,
Hogy feledékenység legjobb ír e' panaszokra.

Szóltak az eskütszék mellett és ellen is, ámbár
 Vékonyan ismerték ezen intézet miben-álltát,
 Csak hírnévben, mint a' *monda vitéze a kávét*:
 Hja, de mi, csillagaim, törvényhozatalra születünk:
 Azt is látnunk kell, a mi túl van hályogainkon.

Mind ezeket, *pro és contra*, viták sok időig;
 Mindenik önnéztét akará a' többire tolni,
 Vélekedésében tetszék mindenki magának,
 És maga sátra előtt söpré minduntalan a' port.
 Így, természetesen, lehetetlen volt egyesülni.
 Láttá az elnök is ezt: hogy azért más térre vezesse
 A' meddő szavalást, ámbár még nem vala sorban,
 Híres ügyét szőnyegre dobá a' *házi adónak*.

Országos Széchényi Könyvtár

Mint ha darázsfészket pajkos süheder faderékban
 Megbizgat, dühösen zúdul fel a hangos odúban
 A' szuronyos bogarak számnélküli nagy sokasága:
 Úgy zúduilt föl egész teremök, hallván az *adó* szót.
 Elsőbb is Rohanász foga szert, és cifra beszéddel
 Nemcsak a házi adót, hanem a' hadit is helyeselte,
 Mert, vegyük észbe, magának nem volt semmi
 vagyonja,

Sőt a reménybelijét is túlhaladá az adósság.
 Ellenben Telivér gonoszúl csépelte a tárgyat,

S hosszú beszédének farkául így teve kérdést:
Volna-e képtelenebb annál: hahogy a' nemes ember
Nem csak a választás *terhét*, melly annyira súlyos,
(Egy tisztújítás taval is négy ezriben állott)
Fogná hordani, nem, hanem a' megyetiszt fizetését
Szinte viselné a' házsártos, lomha paraszttal,
Kit csak, mint a diót, törten használhat az ember?
Gróf Pipy váltá fel, de nagyon más szőrü beszéddel.
Ő minap apjával, csak egy, úgy nevezett, szoba-
lyányon
Összeveszett gonoszúl, s az időtől fogva szünetlen
Pesti Lapon legelész és átkozom egy liberális;
Hármat a legjelesebb cikkekből *szóhiba nélkül*
Elfűtt, s elfogadá az adót; de az emberi szívek
Vizsgálója tudá, hogy a szónak rejteke táplál
Némi *reményt*, mi szerint hamarább rá száll az örök-
ség,
Mintsem a házi adó törvénye fizetni szorítná,
És így még *lesz idő* a' nem-fizetősdi szerepre.
Most ősz Aggdyra jött a' sor, ki felállva, nehézkes
Mozdulatokkal (mert ő nagy nyomatéku egyén volt)
Méltóságosan így szavazott: Természeti törvény
Hogy kiki olyan arányban hordja az álladalomnak
Terheit, a' millyen részvétele a' jövelemnek.
Én a közös fizetés terhét őszinte örömmel

Üdvözlöm. Hogy adóz a' jobbágytelki nemesség,
 Én javalom, mert azt a jogosság hozza magával.
 Tudva van ott: mellyik nemes és hány véka vetést
 bir,

És az adókivetést akadály meg nem nehezíti.
 Ám a' birtokosok már más rovatúak: ezeknek
 Terjedetes faluit, pusztáit, megyehatárit,
 Völgyeit és hegyeit, vizeit, gazait, pocsolyáit,
 Erdőit, mezeit, nádréteit és legelőit,
 Malmait, a' mellyek kétszer vámolnak: először
 Míg zöld még a vetés, megye-meglímitálta vizökkal,
 Aztán majd szemül is *molnár-szentelte* fukákkal,
 Mind ezeket nincsen ki e földön számba vehesse.
 Én hát, bár az adófizetést is örömmel akarnám,
 Még most megmaradást javalok *subsidiúminknál*.
 Erre legott tüzesen felpattant a' deli Borzond:
 „Táblabíró tens Aggdy Ferencz úr úgy teve, mintha
 A' szabadelvű párt szabad elveit osztani hajló
 Volna, de lám a' szeg kiüt a' már rég elavúlt zsák
 Hézagain, s a' víz kifoly a' rossz rosta fonásán.
 Jobb azt szép kereken megmondani: „én nem adó-
 zom“;

Vagy: „bizony én igen“ és nem hímhámozni körötte.
 Én *feltételenül* fizetem — bár zúgjon akárki —
 Házi adóm, *mihelyest* — felelőssé válik a kormány.

Lánghy nem így akará, hanem előbb tetteleg
adózni,
S akkor a gyűlt pénzről majd rendelkezni magunknak.
„Míg e' zöld táblán“ úgymond „készítjük az ingyen
Terveket, én addig nem várok semmi eredményt.
Kezdjük el a' fizetést, alapítsunk nemzeti tőkét,
Majd lesz terv is elég, csak pénz s akarat ne hi-
ányzzék.“

Nem helyeselte szavát e' grófnak a szellemi párt
sem.

Mit? rögtön fizetést? morogának. Az esztelen ember!
Sokkal szellemiebb haladónak véltük a jámbort,
Mintsem időt töltsön s kezeit szennyezze, fizetvén
Materialis pénzt ragyogó pompájú szavak helyt.
Majdosi pártolná, de haragszik, hogy liberalis
Pendít meg mindent legelőbb, pedig ő szabadelvű
Ember után, mondá, még mennyországba se' menne.
Lepkefy ellenben — ki ma szólott előbb a gyűlésen,
Ifjui lángszívvel kelt védelmére az ügynek. [bul,
Ő csak a mult napokon tért vissza honába Pozsony-
Hol, mint ügynevezett *Lantaxerr*, sok mosadékot
És átkot megevett megivott két évnek alatta.
Ott, bár ótta magát a közös ragadálytul eléggé,
Hajh! megmételyesült (legalább azt hitte az apja)

És, uram irgalmazz! szabadelvű lőn a fiúból.
Itthon elővették csipős lúgját a szülői
Feddésnek, s váltig mosogatták azzal a *kölyköt*:
Hasztalanúl! Szerecsent mostak. Végtére a gyeplőt
Búsan utána veték, várván, hogy a köznapi élet
Tégla darabjaival dörzsölje le a' veszedelmes
Szellemi mázt. — *Éljent* aratott, végezve beszédét.

Most miután a' jobb s balog oldal sorban elállott,
Juste milieu-s uraim neki bátorodának a szónak.
Volt ki adót fizetett, de csak úgy ám, hogy *ne adónak*
Híják a' fizetést; másik kész volt az adóra
Úgy, ha az eddigi *nagy terhű* subsidiumok helyt
Könnyebb rendes adó lépend, s nem hajtatik oly nagy
Tűzzel, mint szedetik ma az ily országos ajánlat.
Legnyomosabban szólt pedig a' jó Ingady, mondván:
Szívemből akarom, hogy adózzék minden, e honnak
Felvirulásaért, kit egével bétakar e' hon:
De kérdem: *mire ám?* Nem kell-e kitudnom előre
Részletesen, hova fog pénzem költetni, mit adtam?
Hány kapocs és hány sín kell a' vasutakhoz? az őrnek
Mit fizetünk? s abból mi esik rám? Hát a csatornán
Hány garas egy napszám? Hány ásó és kapa kell ott?
Mind ezt tudni nekem, kérdem, bőrömbe nem áll-e?
Én, hogy az állandó fizetés törvénybe irassék,

Kívánom; de előbb állandóan s örök évig
Szükség, *részletesen*, híven, kicsinálni a költség-
Jegyzéket, hova majd az adó fordíttatik évrül
Évre, s azon munkát a' törvénytestbe nyomatni,
Hogy tudjuk, mikor és mire kell filléreket adnunk.
Én, ha ezen jegyzék törvényünk testibe nem megy,
Semmi adót el nem fogadok, bár elvem *adózni*.

És már nem vala több szónok; röviden szavazának:
Elfogadák az adót, kiki fentartván a magáét.
Bende pedig nem szólt; komolyan pödrötte bajúszát:
Csak ti pöröljetek, így gondolta, saját magatoknak,
Én tettel mutatom meg: *adózik-e lélek e honban?*

Ingadyhoz vala most meghíva ebédre, ki tegnap
A' szabadelvűknek készíttete fényes ebédet,
Most pedig a' maradó pártot kérette magához.
Ingady gazdag volt s *perszé* gyermektelen ember;
Nője derék asszony, köpczös, piros arczu menyecske:
Ez radical nő volt: nem szenvedhette a foldást
És toldást, hanem új kellett neki szüntelen: új pénz,
Új ruha, új vendég, új házi pör, új kocsi, új hír;
Nem csoda hát, hogy az új arczú Bendét sem utálta,
Sőt avatott szemek azt kezdték sejteni: Bende
Kedvéért örömet *eltúrne* kevés gyanusítást.

NEGYEDIK ÉNEK.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Mélyen aludt ezalatt szabadelvű Hamarfy lakában,
S nem vőn részt az ülés fontos dolgában egész nap:
Hajh, mert némi csodás esemény, mintegy meseforma,
Messze letartá őt a' vármegye zajteremétől.
Ingadynál fényes lakomán volt tegnap a „szellem“
(Így nevezték pártját) s jól megrakodék vala „hússal“;
Ott torozott ő is, s mivel úgy szabadelvű modorban
Itta vizét a közös habarékú városi kútnak, [hon),
(Nem vala szokva ehez, minthogy *nem iszik* vizet ott-
Rosszúl lőn az ebéd végén: megevék tizenöt szem
Labdacsot, egy czigarót elfűkált, nemzeti színű
Fagylaltat csemegéze, zuhanyt vőn: *hélas!* hiában!
Gyomra motóláit megakasztani nem vala képes.
Lőfegyvert ragadott és ment szellőzni szabadba.
Drága mezők tilosán gázolt *nemes* andalodással;
Itt-ott nyúlfi szökött fel az orra előtt: de gonosz sors!
Elfeledé zsebjét ellátni szem-él-köszörülő
Völgyes üvegjével, s nem látá hol van a célgomb.

Ballag, ballag odább jó illatu rét selyemében :
Mignem eléri a hús erdőnek naptalan árnyát;
Ballag, ballag odább erdők szem-irigy sűrűjében:
Mignem a fáradság leveri, s *narcissusi* forrás
Szélire bágyadtan lehevervén, ottan elalszik.
Meddig aludt e regényszerű fekhelyen? én a viláért
Sem tudom, óráim nem lévén, mely tiltsa jegyetlen
Tünni a vándor időt emléktelen elfeledésbe.
Az bizonyos, hogy a mint ébredt, mindjárt deli nymphea
Csinos alakja tűnék fel, a forrás zöld gyepű martján,
Tarka csöcsös korsót a' kristályhabba merítve.
Volt pedig e' hölgynek hosszú haja fonva szalaggal,
S barna lapos kötelül, *kikirikítelen* fara mentén,
Rózsaszínű rokolyán feljül lebocsátva ináig.
Arczain ép szüzeség hajnalrózsái virúltak;
Czifra selyem kendő volt vetve nyakába, de keble
Halmai félnyiltan mosolyogtak alóla, dagadvák
Nyári melegségnek vérduzzasztó erejétől.
Lábai, a' piczinyek! fődözetlenül ikraközépig,
Mint tejben fürödött pipatajt, vérszín papucsából
Gömbölyűen kelvén, a' gyep zöld bársonya mellett
Nemzeti színt adtak, s mivel a' tűzlelkű Hamarfyt
Érdekelé minden, mi honát juttatta eszébe,
Talpra szökött, s derekon karolá a' szöghaju szűzet.
„Angyalom, édeském, kincsem, ne sikolts, ne szaladj el,

Nem lesz semmi bajod, bántalmad: ehol van egy erszény,
 Telve huszas pénzzel; tied ez kendőre, szalagra,
 Csak ne szaladj, ne sikolts, lásd nem vagyok én hamis
 ember.“

Am a leány ledobá erszényét s visszamosolygva
 Elszaladott, mint a' fejszétlen rengeteg őze. —
 Futja Hamarfyt a leány, hajtván őt szűzi szemérem;
 Szűztelen indulat futtatja utána Hamarfyt,
 Keble tüzét annak lobogó meze szítva parázsszá.
 Fák, bokor és rónák mellőlük visszaszaladnak,
 Fák, bokor és rónák hidegen bámulnak utánok:
 Míg nem egy ékes völgy közepén a' nympa megállván
 Tűz arczczal, pihegő mellel, megvárja vadászát.
 Már bujaság izzó nyilvesszeit ontja szeméből
 A' neki bőszült him, már égő keble tüzétől
 Nyelve nedűtelenül, repedett ajkbőre sováran
 Várja meleg csókok zamatos levü zápor esőjét.
 Már szilaj indulat megvillanyozta karokkal
 Reszket az éhes vad felölelni a nagybecsü zsákmányt:
 S hah!... az ígésző leány rút egyszemü vén banya lön,
 Feltartván zörögős kezeit, mint Éden örökre [ki
 Zárt kapuin kardját Jehovának visszafenyítő
 Angyala, ott állott, kiaszott tilalomjegyezőként.
 Visszariad, s mielőtt tisztán eszmélne Hamarfy,

Hármat tapsol a nő tenyerével, s a' pofozott lég
Háromszor veri föl viszhangjait a' ligeteknek.
Ekkor az éj minden rém állata zúgva előjön:
Ronda füles baglyok, denevérek nagy sokasága
Röpdesnek körülötte, varangyok tábora tesped
Lába elé, iszonyú mérget kérődzve tokáik
Sejteiből, kígyók csuszkálnak, vértarajokkal,
Öltögető nyelvvel, dühösen, mert épen a titkos
Kő-fűvást kellett elhagyniok; ördögi pillék
Tarka török kendőt vetvén berovott derekukra;
Pókok, hátaikon hordván *ascéta* keresztet,
Ellenben hasukat táplálva rabolt zsiradékkal;
Ádáz skorpiusok, meleg égálj élet-eloltó
Szörnyei, mellyeknek lassú hada krími tatáros
Száguldói gyanánt jönnek fene törü darázsok.
Mindezen undok nép hősünket közre szorítá.
Már a' szikla remény kebelében szét vala mállva
A' mikor, egy perczben, ketté reped a' beborúlt ég
S villámként ragyogó bélése kilátszik a mennynek;
Egyszersmind érzéktompító csattanat által
Földre rogy és darabig hever életvesztve Hamarfy.
A' mint visszanyeré eszmélete tiszta világát
Egy maga volt a' völgy közepén: eltűnt a varázsnő,
Szörnyeivel, s a magány csöndét csak hársfatetőkön
Játszadozó szélnek bágyadt susogása boszantá.

Néz körül: a' forrás hova lett? álmélva Hamarfy,
— Mert beteg álomnak gondolja egész eseményét —
Nincs forrás, idegen minden körülötte, komor fák,
Vad tüskék állják el utát, bármerre tekintsen.

Már pedig a' rideg éj ködpaplana kezde terülni,
Már a' *házi-urak* kibuvának rejtekeikből
Itt-ott hallatván a *marasztó* nyájas üvöltést.

Ekkor egy ifju vadász véletlenül ott terem, ekkép
Vigasztalni meg a' szepegés-gyarlitta Hamarfyt:
„Mit szomorogsz pajtás? eleven légy s víg, ha vadász
vagy.

Hallod-e, csörtet a vad, s a lövészt buzdítja lesében.
Résre füled', gyűszüzd fel löcsöved', arczhoz az agy-
gyal!

Nem mozdulsz? Haha, vesd el a puskát s ülj le gu-
zsalyra!“

Erre Hamarfy elősorolá, mik rajta esének,
Kétli ha ébren-e, vagy hazug álma sötét iszonyában.

„Nem hazug álom volt“ felel a' másik: „maradásnak
Ördögi szelleme volt a' lyány, ki varázs erejével
Vonza, előbb véred fölforralván buja tűzzel,
Majd e varázs völgyben megrontani téged örökre.

Ellenséged e lény, üldözni fog ennek utána
Elveidért: de ne félj, nincs rajtad semmi hatalma
Míg hű vagy szabad elvedhez, míg ingadozással
Tenmagad alkalmat nem nyújtsz neki, győzni fölötted.
Mert, tudd meg, noha ő bír ritka varázs hatalommal,
Van szellem, ki előtt hiuvá lesz minden erője;
E' szellem szemeit rólad nem szokta levenni,
Csak te haladj kezdett utadon: csak, bármi nagy áron,
Vij diadalt a' szent haladás üdvteljes ügyének.
A' cél megnemesít bármilly alacsony nemű eszközt:
Nem használnak okok: pénzzel neki, vesztegetéssel,
Borral, ijesztéssel, hazudással, néha csalással;
Vagy ha e *szép* módok sikeretlenek, akkor az *olmost*
Vesszük elő, s viadalra kelünk, életre, halálra.
Mért hagynók a botot sorjából fegyvereinknek?
Hisz mi az ellentől tanulunk, és vinni *hasonló*
Fegyverrel mi okon nem volna szabad minékünk is?
Küzdjél hát *magyarul*, bennem védődre találtál,
Fúdd meg e bájsípót: Hábor, védangyalod, ott lesz.
Emlékül, fiam, e' táskát vedd, s jusson eszedbe
Az, ki veszélyedben villámot bővöle s azzal
Szerte üzé a sötét tábort, mely vesztet akarta.
Most pedig, íme, tekints föl az ég boltjára: ni hol van
Egy sárkány alakú felhőcske, kövessed e felhő
Útját, az kivezérl e vadonnak tömkelegéből.“

Így a varázs Hábor. Szemeit dörzsölte Hamarfy:
 Hogyha ez álomból valahogy fel tudna riadni.
 Hasztalanúl! a csodát kíséri megint csoda látvány.
 Hábor egyet fúvall s tenyerével megsodorítván
 A' kilehelt léget, nagy-hirtelen égre csigádzó
 Forgószél kavarúl; ennek sugár derekán el-
 Nézi a garbonczást felkúszni az őt vezetendő
 Sárkány-felhőig, mely mindjárt útnak eredvén,
 Végre szerencsésen haza ballag utána Hamarfy.

Bende meg Ingadinál lakozék. Csuffá vala téve
 Itt is a naptár, mint sok más helyen. Ez szorosan meg-
 Szabja szegény, hány óra legyen nap, hány legyen
 éj, de

Nem hajt rá az erős természet korcs fia többé.
 Késő volt, mikor a' fogadóban Bende lenyugvék,
 Késő, mit másképp bátran mondhatni *korán*-nak:
 Mert még csak kettőt vere a' kopogós fali óra.
 Hogy tüstént elaludt, nem szükség mondani: borban
 Ázott virrasztás örömet beereszti az álmot.
 Már horkolt gonoszúl, mikor a' nyílt kulcslyukon által,
 Hosszan, mint valamely zsineg, egy csodatest benyu-
 lámlott

S a' szoba legközepén nagy gombolylyá tekerülvén,
 Végre varázs *hölgyként* állott Bendének előtte.

„Hűtelen“ így feddé a' hölgy „hálátalan ember,
Így köszönöd jótéteimet: hogy a rémletes éjben
Megszabadítalak fene mérgétől a viharok,
Mit haragos tündér okozott vesztednek okáért?
Hogy hajlékot adék, ápoltalak: ízes itallal,
Étellel lakozál s élveztél szende nyugalmat?
Hogy haza-nélkülinek hont, fényes előmenetelre
Útat adék, és pénzt az egész vad czimboraságnak?
Jobb lett volna nekem nem bánni, hogy a' fene Hábor
Tátosi tépjenek el, vagy veszszetek ott, a tavakban;
Jobb lett volna, midőn pihenétek langy nyoszolyámon,
Holtra kinoztatnom rabszolgai ördögeimmel,
Mintsem elérnem, hogy hálátalanul feledésbe
Menjek előtted; hogy, buja indulatnak okáért,
Elhanyagold ügyemet, s idegen néemberre kacsingass.
Mostan azért válaszsz: vagy tégy fogadást soha többé
Át nem lépni az Ingady háznak csalfa küszöbjét,
Vagy — segedelmem helyt — elvárni fejedre bo-
szúmat.

Bende aludt folyvást, de az álmok karjai közt is
Hallá e' keserű feddést. Tusakodva nyöszörgött,
Érthetlen szavakat morgott. Armida pediglen
Értvén e' feddés jól számította hatását:
„Asztalodon hagyok im egy játék franczia kártyát,

Ezt Hecate, úgymond, maga tette varázs erejűvé,
 Hogy soha nem veszhethet gazdája, hanem nyer örökké.
 Használd ezt: de ne nyúlj más kártyához soha, mert
 úgy
 (Hogyha csak illetsz is valahogy' bármily nemű kár-
 tyát):

Mindjárt üldeni fog, mely most szolgál, a szerencse.
 A' nyereményt pedig, egy különös zárhelybe lerakván,
 Gondosan őrizzed minden más pénzvegyülettől,
 És nem egyébre, hanem fordítsad a régi jogoknak
 Védelmére, szilaj, rohanó szeleburdiak ellen.

Ezzel a hölgy a' kulcslyukon újra kidugta kis ujját,
 És elvékonyodott maga is, mint megszivosúlt vas,
 Melyből sodronyt húz Vulcánnak kormos utóda;
 Két percz múlva pedig kívül vala Bende szobáján.
 Bende tovább is aludt; majd dél volt már, hogy először
 Felserkent, de nehéz volt a' szeme, és ha Doronghy
 Holtnak gondolván, föl nem veri, estig elalszik.
 Álma jutott legelőbb is eszébe; de mennyire bámul
 Látván ágya előtt a' játék franczia kártyát!
 „Jer, koma, tartsd meg e pénzt“, mond a' vidor exne-
 velőnek,

Megkisértendő, igaz-é Armída beszéde.
 A' koma kész volt rá, s mielőtt a' kártya kifogyna

Kézből, s új zavarás Fortúna papir katonáit
Újra sorozná, *schwarz* lőn nagy tudományu Doronghy.

Még azon estve kazal huszas és bankjegy közepett ült
Bende, tökéletesen meggyőződvn, hogy az álom
Nem vala borszesztől ködös agy beteges szüleménye.

Már ama nagy nap, melly az *adó* sorsát a megyében
El vala döntendő, közelített gyors haladással;
Már a vidéki nemes társulatok *orrai* (szájas
Élelmes magyarok) sűritnek a' városon által,
Lesve az illatozó konyhákából ingyenes ízű
Húsleveket s bordát feszítendő kajla *czubákat*.
Nem vala szükében Bendénk sem e látogatóknak.
Olyan arányban nőtt számuk, mint a' tele markú
Bende huszassa fogyott, és mint a' lernai kígyó
Egy feje helyt kettő, úgy itt, *egy* látogató helyt
Nyomban öt is termett a' „tens úr“, tiszteletére.
És nem mondhatnók hogy vad lett volna közöttök
Egyik is: otthonosak lőnek, megszoktak azonnal
Mint a' házi legyek; sőt volt, ki, cserélve ruháit,
Négyszer a négy járás tolmácsa gyanánt beköszönte
És ugyanannyiszor elkapará a' jószívüséget.
Egyik alispánnak kívánta csinálni erővel,
A' másik követül elküldeni, a' *hova tetszik*,

Harmadik ígéré, mint „tens nagyságos“ urának,
 Hogy bármit *perorál* megye gyűlésén, ezer ember
 Mint eleven viszhang, ordítja reá: *helyes! éljen!*
 Bende azonban nem volt tegnapi csirke az illyes
 Dolgokban, se tehén, hogy jégen tánczra vihessék.
 Célja csak az vala elfogadásukkal, hogy előre
 Fusson el a' jó hír s terjedjen vármegye szerte.

Folytak a készülétek. Bendénk meggyarmatosítá
 A' falukat kitanúlt kortesseivel. *Nem adózni*
 A' jelszó, *bot* az ok; melyet ha fölötte keménynek
 Hinne egyik-másik, nincs tiltva leszedni az ólmot.
 Holnapi Sárospalotán térítgete, Tyúkdídi bátya
 És Nyakaló a' Víz mentén száz- sőt ezerével
 Fogdosták a nemes lelket, mint Péter apostol.
 Ólmodi a' Felső járást szemelé ki magának,
 Tudván bánni kevély apró közbirtokosokkal.
 Ezt követé Tagadó s Maradossy; de hős Nemadózy
 És Szüzváll a Mező-járás urbéri tanyákon
 Kinlódó nemesit kapaták amaz üdvös ígére.
 Bende pedig legutóbb, maga mellé véve Doronghyt,
 Üsdibe ment, a' mely legnépesb kas vala minden
 Sok here méhekkal gazdag, vad mézü kasok közt.

Üsdiben a' hadnagy *Koloczintos Gábor* uram volt.
Furcsa rövid ember, nagy szájjal, harcsa bajuszsza,
Egyszerű dolmányban, ragyogóban nemzeti hájtól.

Elsőbb hadnagy uram nem akarta elérteni: mért kell
Most a nemességnek gyűlésre bemenni. Hisz, úgy-

mond,

Nem fizetünk, az igaz; de azért mi okon gyülekez-
zünk?

Hadd vessék ki reánk, mi nem fizetünk, s ha erővel
Szedni akarják, hát mi repelláljuk, teremadtát!

Bende azonban megmutatá nyomatékos okokkal,
Mellyeket a' hadnagy *kézzel* markolhata, hogy, ha
Résre nem áll az egész X. vármegyebéli nemesség,
Gyűlés multán nem leszen alkotmánya magyarnak.

Országos Széchényi Könyvtár

Most Koloczintos uram mozgásba tévé az alantabb
Rendű isteneket: Merkurjait el-kiusztá,

Híni nemes gyűlést nagy fontosságu dologban.

És mikor illően tele gyült a' tág eresz-alja,

Így folya ékes szó a vitézlő hadnagy-ajakról:

„Nemes atyámfiai!“ (rosz hexameter, de hiában,
Αὐτὸς ἐπεὶ s nekem ezt szóhíven kellett adnom)

„Nemes atyámfiai! tudják-e kigyelmetek aztat,
Hogy mi okon gyültünk e' szent hajlékba ma össze?

Ím a tekintetes úr, megaláozván úri személyét,
 Nem sajnált közzénk, a magunk hasznára, lejőni
 És legelőbb is azon szívességet kimutatni,
 Hogy ma kigyelmeteket megvendégelje busásan“,
 (*Éljent* hangzék itt az egész eresz-alja nemesség)
 „Kit-kit *azonfelül* is szándékozván (...Helyes! Éljen!
 Éljen *azonfelül is*)... szándékozván...” de lehetlen
 Volt a *helyesléstől helyesen* végezni beszédét.

„Drága nemes társak! hallám a tekintetes úrtól
 Mily romlás fenyeget bennünket: tős-gyökerestül
 Felfordúl a szegény haza, hogyha mi talpra nem
 állunk.

Úgy van: arany-bundánk vargát ránt, *nonusainkat*
 A' libelaristák *ebharminczadra* kerítik.

Verbőczyt leverik veszedelmes czifra beszéddel,
 És az öreg *Corpust korpázzák korcsmai* módra.
 Főleg most az adót kívánnák tolni nyakunkra.
 Tudja kigyelmetek azt, *jobban* mint a' viceispán,
 Hogy nyolcz éve midőn legelőbb megróttak adóval,
 És hogy azóta egész pontossággal, *kiadódik*
 Évről évre adónk funtussa, de még ez időig,
 Egy fillér nem sok, *de* mi annyit sem fizeténk be.
 Mért volnánk nemesek, ha mi is, mint kontrabujensek
 Úgy trektálódnánk? nem, nem; mi nagyon betanúltuk
Szent András micsodás trektát rendelt a nemesnek:

Tisztújításkor reggel pálinka csöbörrel;
 Délben hús, bor, elég; ugyanaz vacsorára dulásig
 S legkevesebb, három huszas egy szavazóra napon-
 ként.

Mért volnánk *nemesek*? Nem azért-e, hogy, a' mire
 tetszik,

Nem szóval felelünk. Azt kívánják, hogy adózzunk:
 ,Nem.' Hát szolgáljunk: ,Nem.' Töltsük az útakat:
 ,Ó *nem*.'

Állítsunk katonát: ,nem, nem: hisz *imént* vala Győrnél
 Győzelmes seregünk.' Tartsunk katonát: ,örökös
nem.'

Így kell érteni e' véren vett drága *nemes* szót.
 Veszszen el a' ki fizet, míg egy csillag lesz az égen!"

Országos Széchényi Könyvtár

„Veszszen el!" ordítá az egész eresz-alja *nemes*-
 ség;
 Hadnagy uram pedig így szónokla tovább, reke-
 dezvén:

„Én nem erőltetek itt senkit; kiki menjen a merre
 A' meggyőződés vezetendi: de istenem isten
 Egy perczig se legyen, *ha* kezem meg nem keserüli
 Az, ki a hámfából kirug és küllőfelezéssel
 Megszakadást okoz itt, e' szép *nemes* egyesületben;

A' ki a libristák mézes-mázos fecsegését
 Elhiszi és lelkét italért árúba eresztí.
 Birkák vagytok-e ti, félénk és ostoba birkák,
 Nemes atyámfiai, készek *minden* csacsi mellé
 Futni, ha elbődül? Nem, nem, fiaim, ne kövessünk
 Mí minden szamarat, *csak* a tens urat, a' ki különben
 Jobb fizető is mint a' többi szakállas uracskák.

„Jól tudom én a csalárd okokat, mellyekkel akarják
 A' libelaristák rászedni szegény nemesinket:
 Azt mondják, ugyanis, hogy adózzunk s majd ez
 adóból
 Utakat építsünk, ásassunk hosszú csatornát, [nak,
 Szárazszunk ki mocsárt, adjunk nevelést a paraszt-
 Rakjunk börtönöket *fel* az égig, nem *le*, pokolba;
 Végre fizessük a vármegye tiszteit: irgalom atyja!
 Mintha bizony nem elég fájdalmas volna minékünk
 Hogy *veksálnak* ama' kutya-lelkű szóbeli pörrel.

„Utakat építsünk: minek azt? használ-e nekünk a
 Jó út? Nem, rokonim! minékünk rossz útban az élet:
 Mert miután beivók gabonánkat ronda zsidónál,
 Pénzért kell vennünk a paraszttól; vesszük is olcsón,
 Mert hús ölnyre sem tudná vontatni a sárban.
 Ámde legyen jó út: viszi más városba eladni,

És minekünk itthon szemeink koppannak utána.
 S pláne *vasútakat!* a' sár is *rázós* ha rögökké
 Szárad: hát az a vas?!

„Ássunk árkokat is: nem elég vizet ád az uristen
 Minden erőnk nélkül, hanem ássunk drága csatornát!
 Nem, soha nem tesszük. Nemes embernek derogálna
 Bánni pimasz vízzel. Bor kell neki: *inni honáért!*
 A' mi mocsárunk van, kell az: nem volna *megírva*
 Másképp háromszáz évű adománylevelinkben.

„Adjunk jó nevelést a parasztnak: Hát a *mi kölkünk*
 Hogy lehet emberré, felnővén iskola nélkül?
 Ám, az ebanyja, nevelje ha tudja, nevelje parasztnak
 Nem prókátornak, hogy végre fölülkerekedjék
 A' gyökeres nemesen, firkálni nyakára idézvényt.
 Van *honoratus* elég, nem kell őket szaporítani,
 Mert féltő, kiveszik szánkából voksunknak az *ízét*.
 Úgy is, a mint hallom, törvény koholóda minap, hogy
 Már lehet *eskütt* is sült nemtelen ember ezentúl:
 Ó, ha paraszt ítél az igaz nemes ember ügyében,
 Úgy mi szegény nemesek jobb hogy sírunkba lefek-
 szünk!

„Végre csináltassunk börtön palotákat. Öcséim,
Értitek ezt? palotát a parasztnak, minthogy elorzá
Ökrötöket! No ezért illő, látjátok, adózni. [lop,
Én ugyan azt tartom: nemes ember vagy soha nem
Vagy nagyon óvást lop; de a börtönt minden esetre
Van kikerülnie mód: pert folytat a tisztí ügyésszel
S minthogy könnyü Katót a' tánczra vezetni, bizony-
nyal

Megnyeri azt, vagy a pör megtéved a többi perek
közt
S többször elő se' kerül, vagy végre kihalhat a vád-
lott,

És nem bánja, ha fővesztésre ítélik is aztán.
Hogyha pedig mégis börtönbe kerül valamellyik,
Hadd rothadjon el ott, mért volt olly ostoba tolvaj.“

Így végzé Koloczintos uram nagy hírű beszédét,
Melyre a lelkesedett gyűlés rivalá: *nem adózunk!*

„Még egyet edeseim. Mához két hétre gyűlés lesz,
Lesz kocsi, hús és bor; bemegyünk egy szálíg a
gyűlölt

Házi adó ellen harczolni körömszakadásig.
Mindazonáltal senki ne merjen vinni magával
Semminemű fegyvert (megyevégzés tiltja, barátim)

Ámde a jó botokat nem kell honn hagyni, azoktól
Függ a' szabad szólás most, *pro et contra*, meggyén-
ben.“

Mennyit ivának ezen szónoklat tiszteletére,
S mennyit okoskodtak bölcс tételein borozás közt,
Azt le nem írom most: ki azonban tudni szeretné
Bérmentes levelét hozzám igazítva, örömmel
Válaszolok, s megírom mindazt, mit tudni akarna.

Bende örömmel tért innen haza, társai szintén
Boldogulának, a hol megfordúltak, megye-szerte.
Most csak a csaptekerést kellett kormányzaniok, hogy
Gyűlés napjáig ki ne fogyjon a lélekadó nedv.

Térjünk vissza megint: lássuk mint lelte Hamarfy
Hősi magát, miután álommal kedvire bételt.
Jól. — Legelőször is a' táskát keresé meg, a melyben
Pénztárczát lele, tömve a dolgok fő ruganyával,
S bonta dugaszsaiból terepély bankjegy-lepedőket.
Másodszor pedig embereit s ügye' tiszta barátit
Összehíván, tüstént szereposztást tőn, a színészek
Rangja szerint, több vagy kevesebb bankjegy-leve-
lelkel.

Ömaga főszerepet foga fel, minthogy neve *arszlán**)
 Volt az egész párt közt, s legtöbb darabot vala
 képes
 Ő megemészteni a' nyomatékos banklevelekből.
 Ekkor eloszlanak, hogy majd gyűlhessenek össze
 Annál rettenetesb számmal, mikor a' *dies irae*
 Lángba borít minden kebelet, s fölszítja parázsát
 A' tüzes orroknak, veritékhajtó borok által.

Sárfalu járásban Borzond akará szabad elvét
 Hinteni: ám a' mag csak sziklakebelre talált ott,
 Mígnem az érczpengés útat nyíta. Mért ne adóznánk
 Mondának, *szájjal*, míg ők *erszénynyel* adóznak
 A' mi zsebünkbe? Ha majd megszűntek adózni *miné-*
Országos Széchényi Könyvtár *künk,*
 Akkor még lesz idő ordítani: „mink nem adózunk!”

Vízmentén Rohanász és némelly *bikficz* ödöngtek.
 Hasztalanúl! mert ott Nyakaló és Tyúkodi már el-
 Szedték a' szavazat szépét; nekiek csak a férges
 Jellemü, hullékony lelkek maradának ezúttal,
 Mellyek egy oldalról pirosak s vidosan mosolyognak,
 Másfelül ellenben fene rothadság eszi őket.

*) Ad notam: Ego primam tollo, nominor quia *leo*.

Puffadozó szivacsok, mellyek fönn úsznak ugyan még,
Ám majd a' szavazás idejéig elázva, elülnek.

Lepkefi, járatosabb tigrist is véve magához,
A' Felső járást akará hő lánggra hevíteni
A' haza szent ügyiért; dobogó szívvel sorolá el
Mindazon üdvös czélt, miket el lehet érni fizetvén.
Békén hallgatták darabig, de midőn az *adó* szót
Emlegeté, tüzesen szökdeltek föl helyeikről,
S kapva nehéz botokat kezeikbe, nyomúltak előre:
Úgy hogy nem tudom én, mint lesz vala Lepkefi
dolga
Hogyha a hú tigris, felölelve, ki nem teszi a' nyilt
Ablakon és maga is tüstént ki nem ugrik utána.
Ekkor is a' dühödő sokaság, fenyegetve botokkal,
Üldeni nem szűnik mártírait e' hon ügyének.
Itt a gypűn quakerdarabok maradoztanak el már,
Ott a kövér pocsolyák (haragukban tán hogy adóval
Őket is, a' *szűz-hátúakat* még, róni szeretnék)
Hosszan, a hónadrág s mellény mentén, tele köpték
Szájukat és szemöket tapadó, hideg-éles iszappal.
És már a' botosok verik a' nyomot elnehezülő
Sarkok után, még egy pár lépet: azonnal a *sarkot*
Éri az ólomsuly — már — már... De mi haszna
ijesztlek

Benneteket? ti nagyon tudjátok (persze *regényből*)
 Hogy, hol a szükség nagy, közel ott a segély *denecesse*.
 Itt is a hű tigris (kelvén *aranyötlet* agyában)
 Tág zsebe kincstárát kiüríti s *ezüst* huszasokból
 Szór kopogós záport a' *vas* fejü népnek elébe.
 A' hadi csel jól sült el: az üldők elmaradoztak,
 Lepkefi s a' tigris jól elhaladának előre.

Hah, de megint hallik dobogás és messze kiáltás.
 „No csak uram bátyám fussunk ha lehet“ — De a tigris
 Hátra tekint: meglát süvegelve szaladni néhányat
 S bottalan intéssel kegyesen vigyorogni feléjük.
 Megvárak e szelid modorú hajtókat, a kiknek
 Szónoka így kezdé aggálycsilapítani beszédét:

„Tens uramék, kérem, hova futnak, az ilyen
 amollian
 Szedte helyén? léptünk kiszakad már a' szaladásban.
 Hisz mi nem üldöztük *rossz célból* tens uramékat:
 Csak mikor úgy, kutya módra, ki méltóztattak ugorni,
 Átallván keveset, hogy megcsúfoltak, utánok
 Indultunk néhányan, hogy kérjük vissza közénkbe.
 Tens uram! instáljuk, méltóztassék. Nem akartuk
 Sérteni, nem tudtuk kit van tisztelni szerencsénk.“

Lepkefit a' tigris nógatván visszamenésre,
 Visszamerészle megint. Nagy hálálkodva fogadták,
 És miután sikerült meggyőznie őket eléggé
 Hogy nem *jegyzik* föl: „ki adá voksát az adóra?”
 Jó fizetés mellett az adózók részire álltak.

Így a' többiek is. Bizonyos pénzért bizonyatlan
 Pártosokat szedtek. Maga ment legtöbbre Hamarfy.
 Ez szabadelművé vala képes tenni rövid nap
Okta nemes község vezetőjét, Pörgedi Mátyást.
 A' hazaboldogító, a' tűzlelkű liberalis!
 Illyen kellene sok! szónoklata czúkori édes
 Volt párthíveihez, másokhoz vaczkori fojtós.

„Honfi nemes társak“ szólalt meg Pörgedy had-
 nagy,
 Új dolog az, mellyért ma kigyelmeteket behivattam.
 Házi adót fizetünk ezután (nem! nem!). No ne oly
 nagy
 Tűzzel, atyámfiai; de bizony fizetünk csak azértis.
 Ámde miért? már ezt nem tudja kigyelmetek, úgy-e?
 Nem bizony! ezt nem tudja ki nem liberárius ember.
 Kelmetek azt vélték eddig, sőt én magam is *tán*,
 Hogy liberárisaink nem tesznek semmit a honnak
 Boldogulásáért, csak eresztnek hosszú szakállat,

Fenn hordják fejöket, czifrán szónoklanak, arra
 Isznak elég vizet, és vekszlit firkálnak egész nap?
 O nem! ezek *külső* dolgok: csak zöldje diónknak;
 Édes magva belül rejlik látatlan üregben.

„Tudja kigyelmetek a' szent írásból, hogy az Isten
 A' mikor Ádámot földből formálta, legottan
 Földes urává tette kerek földünknek. E birtok
 Róla, hogy Ábel *déficiált*, s Kain emberölésért
 Úti betyárrá lőn, *zsellérré* széles e földön,
 Sethre maradt és szállt lyány és fiuágra egyenlőn.
 Így ezer éveken át osztottak. Végre azonban
 Megszaporodtak a sok prókátorok, össze zavarták
 A' föld birtokosait: kiki a' máséra törekvék,
 Nyelvök is *elbelgult*, a *tied* szót mind csak *enyémnek*
 Mondák; szóval a bűn, a gonoszság, szerte kiáradt;
 Sőt maga Isten iránt is *hútlenségi* gyanúba
 Jött az egész nemzet: miokért Isten lesöpörte
 Őket a földszínről, s a' *confiscált* urodalmat
 Noé kérte föl, a' ki *delator* volt s igaz ember.
 Nóénak három fia volt: *Sem* az ősi falak közt
 Megmaradott, az övé lőn Ázsia; *Kámot* az apja,
 Mert sok bűt okozott neki, elküldé szerecsenynek
 S Afrika lőn az övé; *Jáfet* végül Európát
 Választá, miután nem volt választani másik,

(Minthogy Amerika még akkor meg sem *született* volt)
 És így e háromról szaporodván emberi népünk
 Mindenik egyformán igényelhetette a földből
 Osztályrészének kihasítását, nyilasonként,
 S most mindennek *eyyen* tag földdel kellene birni.
 Ó de jaj így van-e az? van-e kelmednek, Füle Péter,
 Több két vékásnál, noha tősz-gyökeres nemes ember?
 Ellenben Telivér grófnak nincs falva kilencz is?
 Jól van-e ez, rokonim? Van-e benne, barátim, igaz-
 ság?

Hajh, nincs, nincs: oda lőn Mátyással, a régi király-
 lyal,
 A' ki ha négy ökröt látott, kifogatni parancsolt
 Kettőt s annak adá, kinek egy sem volt szekérében.“

E' szavak a' sokaság szemeit *villámra* tüzelték,
 Melyre kemény torkok *mennydörgének*: „nem igazság!“
 Pörgedi meg, látván a hatást, így fogta fel a' szót:

„Íme, barátaim, a' libelariusok nem egyebért
 Kérnek adót tőlünk, csak, hogy szépen besodorják
 A' nagy földes urat, pénzt adni közösbe, aránylag.
 'S míg mi adunk fillért, ők százakat, ezreket adván,
 Majd *ha* egyenlően szétosztjuk az őszveget, úgy-e,
 Kis-pénzecske helyett bankjegy fog jutni fejenként?

És így eloszlik a pénz, tele zsebből folyva üresbe.
 Innen többre megyünk: elszedjük a római papság
 Birtokit, és köztünk, mi magunk, fő számra felosztjuk.
 Akkor a grófokat és bárókat rendre lehányjuk,
 Tág urodalmaikat széttépjük, mint az *igazság*
 Hozza magával, s nem lesz senki szegény, de nagy
 úr sem.

Hallod-e, Pál sógor, neked a' *Bakhát*, neked, Istók,
Ázodi pusztá jutand; Markosnak *Rókacsapás* völgy.
 Földes urak lesztek: mérhettek birkaczimert is;
 Nem lesz semmi tilos, *csak a* német-szabta kaputrok;
 Minden egyenlő lesz, minden szabad, e' haza földén.
 Sőt a királyság is sort jár, mint jár a bíróság
 A' faluban, s ha tavaly herczegre került, az idén már
 Úgy lehet, *Izmos* uram, kendet rántják fel a polczra.
 Minthogy azonban ezek soha sem fognak telyesülni
 Másképp, csak ha vakon követünk minden liberálist:
 Én mondom, fizetünk; még egyszer mondom, *adó-*
zunk!

Gaz legyen a' ki nem ad az *egyenlőségnek* okáért!

És a leendő földes urak (ki remél vala ilyet?)
 Rádörgék a' szót nemes elszántsággal: *adózunk!*



Illy nemes okfökből buzgott több rendü okokkal
Tőn nem adózóból szabadelvü Hamarfy adózót.
Mindazonáltal a Rák Bendések tábora jóval
Meghaladá az övét, s bizonyosnak hitte akárki
Elbuktát az adóügynek. Maga Bende bejárta
A' falukat; lelket, tüzet és bort öntve lovagja
Mindenikébe, nevét megkérdeve, fölírva magánál.

Már eljött a derékviadal napját megelőző
Ünnepi nap; már a' csapatok nyomakodnak előre
Majdan a főtábor hadi testéhez csatolandók.
Bende az *üsdieket* vezeté, százhusznyi szekéren;
Nyolczvan kassal a Vizmentéről Tyúkodi, Szüzváll;
Holnapy Sárfalvát száz nyolczvan tengely erővel
Hozta, kilenczvenen a' Felső járás nem adózó
Híveit Olmody és Tagadó s bajnok Maradossy;
Legkésőbb maradt Nyakaló meg hős Nemadózy:
Ők hatvan-hatvan szekeret vezetének az Alsó
Járásból, keserű *jajt csíkorogó* kerekekkel.
Voltak azonban sok megyebéli urak, kitapasztalt
Kortések, e' csapatok paripás vezetői: hogy össze-
Tartsák a tömeget, hogy vissza bokorba szökéstől;
Ott vala gróf Telivér maga is, ragyogó paszomántban,
Meg mások, kiket itt minek elszámálnom egyenként?
Úgy is aligha önök, szeretetteim, ismerik őket.

Más részről az adó hadi népe is összenyomúla.
 Borzond Sárfaaluból hatvan szekeret vezetett be;
 A' Vizmentéről Rohanász csak húszat; a Felső
 Járásból hetvent a' tigris, Lepkefijével;
 Pörgedy hadnagy az oktai népet birta egészen,
 Nyolczvan erős szekeret megrakván szomju torokkal.
 S ennyi egész seregök: hozzá számítva ugyan még
 A' városbeli nép egy részét: holmi diákot,
 Írnoki tisztos kart stb., szóval az ifjabb
 Értelmességet, kikben még nincsen önösség.

Én meg e pártatlan számítását az erőknék
 Ingadynak köszönöm, ki, remegvén tudni hová fog
 Hajlani a' diadal, zsalu közzől leste napestig
 A' szekerek számát s híven naplóba jegyezte.
 És mikoron látná hogy öregb a' *sanior* osztály
 Mind emberszámban, mind *részegségben* a másik —
 A' haladó pártnál: tollat duga kalpaga mellé,
 S nagy tüzesen kirohant, harsogva menet: *nem adó-*
zunk!

ÖTÖDIK ÉNEK.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Föllegiből nézé garabonczás Hábor a két párt
Hadseregét, s mélyen sebezé többsége az ellen
Tábornak. Bizonyos vala veszte a házi adónak.
Ezt megelőzendő, nem láta egyéb szabadító
Módot, mint legelőbb Armidát vele minden
Éji boszorkányit megrontani teljes erővel.
E' czélból hivatá *Karakányt*, a' nagy fülü tátost,
És illy útasítást ada e' hű szolgálai lénynek:
„Menj, Karakány, hívem, gyűjtsd össze a tátosi népet:
Három percz mielőtt kezdetlen voltba merülne,
Itt legyenek mind, mind. Te pedig, jó régi cselédem,
Fogd be a déli szelet felhő szekeredbe; keresd föl
A' bűvös Armidát és mondjad néki nevemmel:
Büszke boszorka, gonosz csábszelleme a' maradásnak,
Engem uram küldött, a hatalmas föllegi Hábor,
És izené tőlem: ma, midőn eltűnnek a földről
Árny és fény, s kiterül bakacsinja sötéten az éjnek,
Majd, ha sirok közzől reszketve kibúvik a félénk
Éji lidércz, s elkezd tánczolni a légi zenéhez,

Majd mikor a' föld rejtekiben régóta penészlő
Kincsek fölhányják lángnyelveiket, jelül adván
A' föld népének, hol kelljen fekete macskát
Ölni le áldozatul, hol kezdeni éjjeli ásást:
Akkor várja hadam sokaságát, légi csatában
Víni velünk ádáz viadalt életre halálra.“

Így a parancs. Karakány pedig, elmellőzve szekérbe
Fogni a déli szelet (mivel az most épen Olaszhon
Barna leányi között legelészett nyári sirocco
Képiben és sokakat lankaszt vala, dúlva közöttük)
Szétteríté füleit s röptülő mozgásnak eredvén,
Mint órjas denevér szárnyalt el azokkal a bájos
Éj-honi hölgy venyigés födelű tündéri lakához.
Ott az üzent szavakat híven elmondva, helyettük
Illyen válasz kelt Armída varázslatos ajkán:
„Mondd meg uradnak, a gaz garabonczásnak, ha
dühödten

Nem retteg bizonyos vesztébe rohanni, miattam
Jőjön bármikor, én elvárom légbeli harczon,
Víni csatát életre nekem, neki szörnyü halálra.“
Ezzel hű Karakány haza röppent. Honn a vezéri
Hábor a lég tetején hosszú sort alkota bátor
Tátosiból, szigorú szemlét folytatni felettök.
Mindenik egy felhő paripán últ, várva parancsot.
(Nézte a földi juhász is e hosszú föllegi tábort

S *bárányfelhőnek* nevezé botor együgyü nyelvén.)
 Kiknek — a mint Karakány megszűnt — rendelte
 legottan
 Hosszu phalanxokban megszállani Mátra tetőjén,
 És tábort járván, ottan megvárni az estvét.

Más részről, hol az ős Buda várát néma közöny-
 nyelv
 Nézi a Gellérthegy sok száz év óta, s a honnét
 Ember-rakta falak bámulják most az *erősség*
 Csillagait, miokon nevők is, *méltán*, haza szerte
 ,Csillagvizsgáló‘ volt, most is az, és lesz örökké:
 Ott gyűjtötte varázs Armída seregbe boszorkány
 Pártosait, s hasonúl fő szemlét tarta felettök.
 Végre, midőn a napot két hab völgyébe szorítván
 Thetis, az istennő, elkoppantotta világát,
 Indulót fuvatott, riadalmas tábori *marsot*.
 Volt pedig a’ zenekar terepély szőnyegre helyezve,
 Mellyet sírlepedők vásznából sanda boszorkák
 Férczeltek, szagolat-tompító pápaszemekkel.
 E’ lepedőszigetet denevérek nagy sokasága
 Fogta körül, magasan szárnyalván azzal a légben.
 Rajta zenész csapat ült. Hegedűsök, szikralövellő
 Fekete macskákból s nyomorék váltott gyerekekből.
 Vértarajos kakasok kürtöltek. Ezek ma födetlen

Hagyták eltemetett kincstáraikat, de, hiába!
Éjszaka van, s hetedik gyermek sem látja, hol a'
kincs.

Nagy-dobosok bőfűgő ebek és ama nádlaki búbos
Vízibikák voltak, kik időt jósolnak a pórnak,
És brekegő békák tambourt pörögének ezekhez.
Tompa fagótosok a' huhu-baglyok; piccoli-sípot
Fújtanak a vércsék s szomorú styxparti sirályok.
Illyen a fő zenekar. Kivülök még harcziel-adásra
Voltak sírból kelt lepedős kísértetek, a' kik
Emberi csontokkal kürtöltek az éjjeli hadnak.

A' tábor pedig így indult a' harczy zenére.
Géczi boszorkányok mentek lovagolva először
Bükfa lapátjaikon, s forgatván baljok erősen
Szikrázó pemetét. Azután szép ünnepiséggel
Jött a gyalogsátán-ezered. Macskákön ülének,
Mellyek a lég tetején úszhattak, a szörnyü soványság
Nem hagyván őket lesülyedni fenékre sehogysem.
Fegyverök állt három rőfös, villára hasított
Kígyó nyelvökbül, mely nemcsak a testre halált hoz,
Nem, hanem a' halhatlan szellem is érzi fulánkját.
Oldalvást ezeken szikrázó tűzkerekeknek
Hömpölygött számlálhatlan sokasága; mögöttük
Hátrább a' fekete fülü angyalok, undoridéző

Kecskei lábakkal, nagy seprűfarkkal ügetnek,
Nappal e nép Balaton fenekén alszik, miután ott
Kecskeköröm papucsát a' tó partjára lerakta.
Végre a pattantyús ezered *vénszúzei* jöttek,
Kik nagy durrogatás közepett dinnyényi golyókat
Fognak az ellennek köpködni szemébe, ha majd kell.

Kémei hírül adák Hábornak az elleni tábor
Mozdulatát. Ő hát legelőbb is légi hajóját
Fölkészíttetvén, beleül, és rendezi sergét.
Állt pedig e' *ballon* tetemes szappanbuborékból,
Mellyet a nagy Hábor, lég helyt, gyűlésteremekből
Összeszedett divatos szónoklattal tömetett meg:
Innen az oly *könnyű*, könnyebb az üres levegőnél.
Majd neki zúdítá megrázó harczi zenéjét.
E' zene síposi mind, és kürtösi mind, az üvöltő
A' zúgó-búgó szelek ömlő szellemi voltak,
Aeol a karmester, villámpálczája kezében.
A' dobosok pedig itt, a fagótos, az *erdei rézkürt*
És az öreg brúgó maga lón a' mennyei dörgés.
Tátosok a' hadi nép, mint fönnebb szó vala róluk;
Sok fajuk mégis: némellyek kajla fülűek,
Egy szeműek mások, sőt, itt-ott, vannak egészen
Szemtelenek, kik előbb arslánai voltak e honnak.
Soknak szájából hat sor kapafog vigyorog ki:

Ez nem egyébert van, csak azért, mert óvakodának
Czukrász boltoktól s a *fogorvosi* rendeletektől.
Mind felhő paripán ültek: de mihelyt a csatára
Lelkesítő kürtök lázzal tölték be a léget
Reszkettetvén azt fázékony kocsonya módra:
E' felhőparipák sárkánynyá váltak azonnal
Mellyek kénlángot lehelének messze kitágult
Torkaikon, s *mételyt* izzadtak a földi mezőkre.

És már a' seregek szemközt állának. Előbb is
Hábor a szörnyű férj ada jelt. Kürtére legottan
Rettenetes szárnyú, terepély szélmalmi vitorlák
Hömpölyögének az elleni tábor előseregébe,
Hosszu sikátorokat fúrván a' géczi banyák közt.
Majd a gyalogsátán-ezereket sorait zavarák meg,
És tán így az egész hadat elbontják diadallal,
Hogyha varázs Armída nem ad jelt tűzkerekeinek
Közre szorítani a' veszedelmes rendzavarókat.
Ekkor a gyúlanyagú, röpülékeny szárnyu vitorlák
Elkapták a tüzes kerekek vérlángu ragályát;
Futtak azonban még, a *megoszlódás* idejéig:
Mígnem rettenetök nyomorú szénné, hamuvá lőn.

Megharagudt Hábor látván e' szörnyű veszítést
S pattantyúsainak meghagyta tüzelni az ellen

Fő seregére. Legott órjási a tátosi népnek
 Kezdének tüzesült gömböt hajigálni közéjük.
 E' gömbök vaskő-darabokból voltak a tátos
 Nép által kerekítve kemény tömegű *pilulákba*,
 S megtüzesítettván, lőnek fene ágyugolyókká,
 Mellyek az ellen közt sok száz czikkelyre szakadván,
 Annyi ezer tetemet röpitének szélyel a légben.
 (A' pásztor pedig a' földön meglelte lehullott
 Barna darabjaikat, s a tudós nevezé *meteornak*.)
 A' vénszüzek ugyan váltig morogának, erősen
 Köpködvén a mozsárnemü gömböket, álgugolyókat,
 Hasztalanúl! Hábor pattantyússága hatalmasb:
 Ugy hogy Amázonaink megszöktek a harczy mezőről,
 S összetörött testtel rejtőztek kályha-zugokba.

Észrevevé Armída veszélyét népe javának,
 S most, miután nem volt álgyúja, ha futni nem, akkor
 Kézbeli fegyverrel kellett hadakozni közléről.
 E' végett rohanót fuvatott. Mindjárt legelül a'
 Tűzkerekék mentek, sebesen gördülve az ellen
 Hadsora közt; a gyalogsátának nyomban utánok.
 Hábor sem vala rest, közönyös nézője azonban
 E' hadi szándoknak, hanem elsőbb mérges ijászt
 Lőni hagyá: azután *rostásai* által enyészto
 Pusztítást okozott Armída egész hadi népén.

Voltak, tudnillik, rostások a tátosi hadban,
 Rettenetes rostát — száznál több ölre terülőt —
 Forgatván kezükön, melyből, miután a magasba
 Felszállván gonoszúl rostáltak az elleni népre:
 Hullott nagy szemü jég, kövek és oly tűznek esője,
 Melyből szikra elég volt lángba borítani tüstént
 A' kire ráhullott, füles angyalt, géczy boszorkányt.
 Mindazonáltal e tűzjáték nem tarta sokáig:
 Mert, miután a' két hadinép egymásba vegyüle,
 Észrevevé Hábor, hogy tátosi hullanak egyre,
 S önhada ellen száll rostái veszélye leginkább.
 Megtiltotta tehát e nemét folytatni a harcznak,
 És karerőre hagyá a' két tábor viadalját.

Húj, beh nagy öldöklés lőn most! maga Virgilius
 sem
 Győzné sorra beszélni: ki ölt? kit? s *hányszor?* e
 lármás
 Összekavargásban; sem Ovid, bár ő a regényes
 Actaeon ebeit mind sorra le tudja nevezni.
 Az különös mégis, hogy a mint Hábor nekibőszült
 Tátosa egy nyelves sátánt vagy géczy boszorkát
 Általszúrt, elesék ugyan az, de helyette viszontag
Kettő kelt a szegény tátosnak szörnyü bajára,
 S így minden szúrás gyarapította az elleni tábor.

A' sebesültekből pedig (ezt majd elfeledém meg-Mondani) nem vér folyt, hanem olly irtózatos *ichor*,
 Melyben azon vérnem vala legfőbb állami rész, mit
 Mint *káposztalevet* nem sokra becsül a magyar hős.
 E' léhez vala itt zagyválva fakó geny-erekkel
 Sujtott tinta, megint amaz áldott innivalók is,
 Mellyeket a' földön a teremtés dísze, remekje
 A' nemes *emberi* faj használni szokott, hogy az égből
 Nyert szikrát *legalább* elszunnyadtassa magában
 S oktalan állattá válják, mint Nabukadnézar:
 A' bor, az ízes sör, meg az égett szesz valamennyi
 Alfaja: úri liqueur, rózsólis, rum, arak, etc.
 Szép szilvóriumok, föleresztve színes faolajjal,
 Végre az úgy nevezett *gugyi*aknak egész perepútya.

Mindezen ichorok egy borzasztó fölleg idomban
 Összefolyának a lég közepén s nagy tóba szakadtak.
 E' tóból — iszonyú! de való — egy ezer karu órjás
 Szörnyeteg álla elő, rettentő vízi polypus.
 Ez maga egy nagy has — hasa egy tó medre magában,
 Karjai, mint ugyanannyi csatornák, messze kinyúl-
 Rettenetes szájok tátongván mindenik ágnek [nak,
 Végén, és az a jó, hogy még a' csillagok akkor
 Fényesen és tisztán nem voltak az égre kirakva,
 Máskép elnyeli mind e falánk irtózatos állat.

Folyt a' harcz ez alatt. De a hadnép egyre ke-
vesbült,

Mert kiki úgy érzé, valamelly órjási erőtől
Vonzatik, önkényén nem fordíthatva menését.
Sor sor után eltűnt, oda lőn csapat és csapat egyre,
És mikor észrevevék a vezérek, már fele sem volt
Tábori népöknek, folyván, mint foly rohanó víz,
A' szörnyű polypus száz meg száz karja lesodró
Örvényébe, nyomot sem hagyva utánuk a légben.
Elszörnyedt Armída, el önmaga föllegi Hábor,
Látván e' romlást. Akarák még visszafenyítни
A' szaladó népet, s akarák elmetszeni e' báj
Vonzásnak fonalát; akarák elrontani szintén
A' nagy *ezerlábút*: sükeretlen munka! hiú terv!
Ostoba fáradság! Könnyebb voln' a' Duna torkát
(Mind a hetet) betemetni folyói fövénynyel örökre,
Mint e folyó tábort megakasztani a' rohanásban.

És már nem vala nép: Armída csak és fene Hábor
Ketten voltanak a' levegőben, nézve zavartan
A' szörny még folyvást tátongó torkai sírját.
Majd neki bőszülvén Hábor s nem bírva dühével,
Öltre kapá nőjét s irtózatossá átkot üvöltve,
Úgy akará lesodorni a szörny mélyébe magával.

„Vesszünk“ monda „együtt, ha együtt élnünk lehetetlen.“

Már a polyp iszonyú tűzhegy-katlanszerű torkot
Táta, leszédítő párát eregetve föl abból:

A' mikor elvetvén köpenyét, kiragyog tele arczezal
A' deli hold, sugárai selymét messzire hintve,
És mikor a' haragos pár — vesszők híve bizonynyal —
Szétnéztek, *nem volt* a polyp: eltűnt a szelíd hold
Fényétől, mint éji sötét a' fáklyavilágtól,
S Hábor az elbámult néember derekát elereszté.

Mélyen aludt immár hős Bende kemény teke-asztal
Zöld posztós közepén, keserű játéknak utána.
Őt is a balsorsnak kezdé üldözni hatalma.
Tudnillik, valahány ízben Armída bűbájos
Kártyáját akará használni, od'adta előre
Egy hű pinczérnek, ki, midőn azt Bende kívánta,
Mint újat mutatá be a játékszomjas uraknak.
Hajh de ma, míg valamely tálczát készítne a pinczér
És a varázskártyát a könyöklő padra letenné,
Forgósziel tekerül (nem egyéb, mint Hábor, okozta)
S fölviszi a' könnyű kártyákat az égre magával
Majd elhintendő városra, mezőkre, folyókba.
Megszöppent a legény, mert nagy felelet vala rajta,
S nem mervén a valót megmondani, másat adott be,

Melly a varázslottal vala minden részben egyenlő.
Hinc illae lacrymae! Itt kezdődék a gonoszsa!
Bende ugyan játszott, de határtalan a mai vesztés;
Bankjegy bankjegy után oda lőn, oda óra, szivartok,
Drága pipák, színházi kukucs, stb. — Doronghy
Mind oda kölcsönözé pénzét: de mit ér? az is elment,
Elment a' fogadós úr-kölcsönzötte — sokunnan [szik!
Gyült — ezer is: de a sors, de a sors mindegyre harag-
Végre kimondta szegény Bendénk a' kártyai nyelv-
Rettenetes *schwarzot*, s oda lőn a régi becsület. — [ben
A' pinczér tudatá vele, hogy vendégei jővén
Kénytelen éjre kiadni azoknak Bende szobáit,
És hogy már ma sehogy sem tud neki fekhelyet adni.
Így lőn az, hogy Bende vitéz, átkozva magában
A' ravasz Armídát, tekeasztal pamlagin alvék.

Jött a varázshölgy, jött tündér Armída e közben
És egy halk csókot nyomván Rák Bende szidalmas
Ajkira, felkölté s elhitta magának utána,
Fölkeresendő még acheróni mezőket az éjen:
Mert akará sorsát, akará megtudni előre:
Mit kelljen cselekednie, hogy meggyőzze hatalmas
Hábort és rohanó pártját mindennek előtte.
S itt kellett Hecate segedelme, tanácsa fölöttébb.
Másodszor pedig azt is tudta, hogy emberi hőse

Bende vitéz mint meghidegüle iránta ez estvén,
 Ezt is a holnapi nagy viadalhoz feltüzelandő,
 Apja meg anyja sötét árnyékival össze akarta
 Hozni a styxi rideg partoknak pusztá vidékin.
 Innen az éjjeli út. Város, falu, sík, halom, erdők,
 Bércz, havas ormok, mind, mind elmaradoznak utánok,
 Míg nem eléri az út végső földszinti határát,
Kölyt, a világ közepét, melynek hegye termi Biharban
 Lelkét a' híres neves *érmelléki* boroknak.
 E' hegyet, üstökinél fogvást, Armida varázsnő
 Félre tévé, könnyen, mint elteszi csupra fedőjét
 A' főző kanalas, tűnyelvű konyhakirálynő,
 És az üres lapon ím a' föld mély *köldöke* megnyilt,
 Jó széles lebegő lépcsőzetek intve feléjük
 E kéngőz lehelő nyiladék katlanszerű torkán.
 Nem bajos a' lemenet; „*facilis descensus Averni*“
 Mondá Virgilius; hamar is fenekére jutottak,
 S három percz multán ott álltak a tág pokolajtón.

Nagy zaj üté fülöket, harsány ugatása kutyáknak.
 Cerberus, a' pokoleb vala ez, háromfejű állat;
 Sok szép tarka színek díszíték változtatóan
 Sörtenemű szőrét: piros egy feje, zöldre, fehérre
 Megcsíkozva nehol; legerősb és legzajosabb volt
 Hangja ezen főnek, de nehéz láncz vetve nyakába

És a' földre szegezve, nehogy fölkelve harapjon.
Másik fő feketés volt, megtarkázva halotti
Sárgával: morogott e' fő, és néha nehézkes
Mély hangon böfögött, gyakran belefalva dühében
A' lánczoltba, gyakorta fülét csipdesve fogával.
E' kettő közepett vala egy száz színű fej is még,
Melly ugatott, az igaz, de ama' kettő leugatta,
E' főé a' fark, és csóváltatta szünetlen,
Hol jobb, hol bal főt nagy hízelkedve legyezvén.
Mindazonáltal ez eb nem ügyelt a jövőkre menőkre,
Mert maga egy *belhad* vala, ellensége magának:
Így Armida is, a' hőssel, nem bántva bementek,
'S a' csolnakterelő Charonhoz juttak azonnal.

Nagy patvar vala itt. Vén Charon bácsi czivódva
Útasított el egy új lelket, mely nagy nyomatéku
Szellem volt azelőtt, mázsás haladásu reformer:
Tőle a styxi hajós hét fillért kére, de nem volt
Több a szokott egynél, és azt keveselte a révész.
Hat liberalist, mond, áthajtana fél *obolért* is,
Ám nem a fontosokat, hat pénzt számítva fejenként.

Vándoraink szaporán átkeltek a fekete vízen
Itt-ott Bende a vén Charonnak evezni segítvén,
Bár haragudt rá, hogy megvette a vámot, akár mint

Protestált s mutatá nemes útlevelét, az idénit,
Melynek rendi szerént mentes vala, mint nemes ember,
Révtől és vámtól, hadi bajtól, házi adótól,
Egy szóval, minden kötelességtől haza, ember,
Isten iránt, sőt önjóvoltától is egy úttal.

Túl a rideg parton siralomnak terjed üvöltő
Rém hona, változatos kínokkal tarka vidékek,
Mellyeken a' tündér Armida haladva keresztül,
Bende szorúlt szívvel követé, csak néha tekintve
Szét e vad országban, honnét menekülni ohajta.
Tantali kádakkal tele volt egy tér. Ez edények
Tisztvágyó lelkek sokaságától pezsegének;
Minden kádra hajolt egy *ugorkafa*, és e növénynek
Mindenik ágcsáján eskütség, szolgabiróság
S más illyes fityegett: de midőn a' kádbeli éhes
Ember nyulna felé, oda lőn az ugorkadicsőség.
Legközepett vala egy kád, melynek párja Tatán

sincs,

Sőt a világon sincs, abroncs-övezett fa edényben:
Ebben egy aszkóros vén asszony fúva, pihegve
Jajgata szűn nélkül, mondván a körébe jövőknek:
„Jaj, megöl *en zsirom*, kádam tele drága kővérrel,
Torkomig e' folyadék (pedig a' kád épen üres volt),
Jaj szabadítsatok, ah, ki csapolja le zsiromat? o jaj!
Jertek elő, fiaim, meg kell fúladnom e sokban.“

Bende, mosolygva kicsit, Armída nyomán tova lép-
delt,

S mindjárt más különös lény vonta magára figyelmét:
Egy nagy tükör előtt ült egy pohos emberi állat,
Ez, míg élt, gyűlölé a szakállt s minden liberalist,
Most pedig azzal bűnhődik a' jajhonban e bűnért
Hogy szakadat nélkül síkálnia kellett állát,
Mert ha bal arczáról lekaparta goromba jövőjét,
Addig a jobb arczon két újjnyira nőtt a kemény
tors,

És míg a' jobbnak veti kését, addig a bal rész
Meggyomosult; így elül meg elül kezdvén, soha
nincs vég.

Ezt elhagyva, szabad helyet értek. Furesa vidék ez:
Hol jobb-, hol balról, hol hátul, hol meg elül fútt
Egy csapodár szellő. Közepén a' térnek, örökké
Forgatván köpenyét, állott magas emberi termet,
Ennek az aggódás vala kínul csapva fejéhez,
Melylyel bő *köpenyét* szél ellen vetni törekvék;
Hasztalanul sokszor! mert míg jobb félre teríti,
Addig a szél balról sebesen kiröpíti nyakából.
Mondják, élteben nagy kedve telék a' *hasonló*
Játékban s ez okon *homoeopathicé* lakol érte.
Ixion is vala ott, kinek ördög törte keréken
Hátraszegett derekát: miután e szolga világban

Földi hatalmak előtt görnyedni előre szokott volt.
 Ettől útasaink másikhoz juttak. Ez ember
 Mindig evett valamit; de fölöttébb foghegyen ette,
 Mint alföldi magyar falná *festékit* olasznak,
 Melly a nagyúri gyomort sokszor *fagylalta* halálra,
 (Hogy lőn bezzeg elég frórneszsze, zseléje fiának!)
 Bende a bájhölgynél kérdést teve, s tőle megérté,
 Hogy telyes éltében *viczgyártó* volt ez az ember,
 Nagy hírű *humorist*, húsz évig *feuilletonista*,
 És ime önviczeit kell ennie vétke díjául!
 Szája panaszteljes mostan, hogy sótlan, izetlen,
 Émelygést okozó, s nincs jól megsütve az éték.

Ott hagyták az evőt s komolyabb látványra jutának.

Édes anyát láttak, környezvét durva fiaktól
 S lányoktól. Magyarúl szólott hozzájuk az édes
 Jó anya; ám a fiúk, lányok göggel felelének
 Németül és tótul, ráczul, *fransz* nyelven, oláhul
 És oroszul, görögül, örményül, végre cigányul;
 S minthogy az édes anyát nem tudták arra beszélni,
 Hogy szóljon velök úgy, mint ők szeretik, s anyanyelvét

Hagyja feledségben: neki álltak csípni, harapni,
 Ütni, a lányfélék tüvel szurkálni, mocsokkal

Kenni be és durván kikaczagni az érdeemes asszonyt.
„Nyolczszáz éves e nő“ magyarázá Bende vitéznek
A' tündér vezető, s oka, mellyért bünhödik, az, hogy
Ifjabb éveiben elkényeztette családját,
Mostoha gyermekeit mindig jobban szereté ön-
Magzatinál, s imé ránőttek azok szomorítani
Késő napjaiban s keserű bánattal előlni.

Bende megindúltan ment innen a hölgynek utána,
A' ki haladván még vagy száz lépésnyire, vissza-
Fordult és intett, hogy várja be őt a vitéz ott,
Ömaga eltűnván a' kénfüst barna redőin.

Álla vitéz Bendénk siralomvölgynek közepette.
Tarka cseréléttel vonulának előtte az árnyak,
Régiek és újak, kiki rendelt helyre sietvén
Vallani szörnyű kint, vagy venni jutalmat *elyz*ben.
Álla derék Bendénk közepén az igaz biralomnak,
Hol nem rang, születés, kincs jó mérlegbe, hanem jó
Érdem, egyéni, miként nem egyébütt semmi hazá-
ban:

Látott bünlakoló lelkek seregély sokaságát,
Mellyek fokszerűen üríték poharát a keservnek.
Álla merész Bendénk közepette pokol mezejének:
A' mikor egy szellem közelített oldala mellé,

Bús-komoran, kinyitott könyvből olvasva magában,
S „hajh boldogtalan!“ így kesereg, hát már is alá kell
Szállanod e' siralom mezejére korodnak előtte?

Gyilkosok öltek-e meg? fene kór döntött-e halálba?
Ó szólj; Bende fiam! *nemzód* szava kér, o beszéld el.“
„Álmodom-é?“ viszonzoz hős Bende „vagy édes apám-
nak

Szelleme, kit látok, veszedelmes könyve kezében?
Úgy van, ez ő; e' könyv okozá rövid útu halálát.
Ó atya, hallgass meg: nem holt vagyok én, fiad,
és nem

Szellemem a' mit látsz, hanem élő testben előtted
Bendéd áll. Apa, oh, áldd meg fiadat, ki jelenleg
Hontalanúl bujdos, hordozván mostoha sorsát.“

Ekkor az érzékeny fiu mind elmondta, mi történt
Apja halálától kezdődve a mostani perczig.

Melyre nagyot sóhajtvá, felelt a' hádeszi lélek:

„Hasztalan áldalak én: áldásom mint a korál, mely
Mégkövül a' levegőn, átokká válik a földön.

Ó lásd, kárhozat az, mely várta szülőidet itten.
Énnekem e' könyvet, mely mindennél haragítóbb,
Szüntelen olvasnom kell: átok azokra, kik e'
könyv

Tételeit hiszik és követik; szerzője pedig még
Érje meg Actaeon sorsát: tépjék le kopói,

Mellyeket ő táplált kezdetben manna beszéddel.
Ó fiam! édes anyád — jaj, jaj! jaj! — *háborodottan*
Jött ide, józan eszt elvesztvén minden időkre.
S minthogy körmeivel Hecaté szemeit ki akarta
Tépni, *ama'* sziklát (iszonyú!) lelkére boríták,
S ott ezer évig kell hallatlan üvölnie már most.
Kérlek azért, kedves, ne felejtsd intésit atyádnak,
Állj boszut érettem rajtok, kiket annyira gyűlöl
Szellemem, állj boszut a' liberalisokon, fiam, értem.
Hajh, de megint mennem kell: jönnek a szellemi
kínzók.
Ó fiam, el ne feledj, ha megint napfényre jutandasz.“

Ezzel a bús lélek tova lebbent. Bende csodálva
Kíséré szemivel, mignem benyelé a köderdő.

A' bájhölgy ez alatt Hecaténál tette vizitjét.
Nagy kegyesen fogadá őt a' pokol asszonya: rendelt
Néki theát mindjárt filigrán emberkoponyában;
S hallva buját, tüstént így vígasztalta tanácscsal:
„Lyányom, azért ne busúlj, Hábornak vesznie kell, ha
Balgatagúl könnyítai akar sorsán a halandó
Emberi nemzetnek, kiket üldeni volna kötélye.
Tenmagad eszközlöd vesztét: válaszsza deli férjet
Földi halandóból, ki legyen kedvelte szivednek.

Hívasd meg Hábert lakomára: ne félj, tudom, eljő.
Ekkor a násznyszolyán — a' még szeplőtelen
ágyon —

Férjedet altasd el, s ím e' phlegetóni pioczáat
Függeszd keble fölé, hol a szív dobogása megérzik
S a' kiszopott szívvért, fölfogva ez ólomedényben,
Rejtsd kebeledbe, hogy azt használhasd czélszerű
módon.

E' vért nászrakomád közepén feccsentsed a' Hábor
Arczához, szemit is meghintvén hirtelen azzal:
És *oda lesz* Hábor, nem lesz nyoma többet a létben.

Megköszöné tündér Armída *királya* tanácsát,
Melyben vágyainak régen várt teljesülését
Látta: vitéz Bendét férjül kebeléhez ölelni.
Megragadá karját ifjának, s hitta magával
Visszasietni megint a' föld színére s a holtnak
Bús birodalmától eltávoztatni az élőt.
Útjok *Elyz'* szélén vezeté. Nem-földi gyönyörnek
Hangjai kísérték fülöket; főleg pedig az tünt
Bende szemébe, hogy egy sanyarú embercse ke-
zében

Messze terülő lap szökdelt örömében a fák közt.
Kérdé a' vezető hölgyet: mit akarjon ez ember?
És Armída emígy fejté meg az édeni kedvet:

Ez, genie-lélek volt, legalább azt *hitte* szilárdul,
Élete versírás *fájdalmai* közt nyavalyogva [a' mi
Telt el, a nélkül, hogy csak egyetlen verse, vagy,
Még kevesebb, neve, csak neve díszlett volna ki-
nyomva.

Túróké az öröm hona, mennyország: jutalomkép
Mindennap más más dala jó ki ma itt az elyi
Hírlap sajtóján, pompás, ragyogó kiadásban.
Innen a széles öröm bódító gőze fejében.

E' magyarázat alatt a' Léthe pataknak elértek
Forrásához, a hol kiszakad barlang kebeléből.
És különös vala itt, hogy nem víz buzga fel a' kő
Közt, hanem olyan híg folyadék, mint ömletég érczé.
E' folyadékba sötét alakok nem-földi lápáttal
Szórának *valamit*, melly ott egyszerre megolvadt,
S Bende, midőn közelebb értek, látá hogy e *szórmány*
Érdemcsillagok és szalagos díszrendi keresztek,
Fényes arany pénzzel s elegyülten gazdag ezüsttel.
Megtanulá, hogy ezek szolgálnak a Léthe pataknak
Tápanyagúl, s innét érté meg eme csoda látványt.
Tudnillik: lefelé menvén a' parti mezőkön,
Hol buja bőségben díszelgnek a nagy fejü mákok,
Láttak egész sereget hangos jajjal közelíteni,
Véresen és sápadt arczokkal, gyászban egészen.

HATODIK ÉNEK.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Míg a varázshölgy és deli hőse az éj birodalmát
Látogaták, haragos Hábornak egyéb vala gondja.
Ő az örök Sorsnak szigorú lakját keresé föl,
Tőle megértendő maga és Armída jövőndő
Végzetiket. Havasok közepett, hol az emberi talpak
Még soha nem hagytak mulékony bélyeget a' hó
Csillámló tetején, homorúl egy völgy tekenője,
Csak röpdülőknék nem járhatlan szikla falakkal.
Itt van a Sorsisten barlangja, bevésve a vén föld
Gránit kérgének, még hajdan a gyermeki beltűz
Által felcsattant, nagy himlőjébe. Körötte
Semmi, csak a' korhadtt pusztulás bús hagyományi,
Semmi, csak a' mély csönd, mely sokkal üresb
vala, hogysen
Észre lehessen venni halandónak, ha reves fán
Kérődző szúknak meg nem töri halk ropogása.
Bent a' barlangban nagy *gőzmalom* él: az Időnek
Malma ez, a' melynek tágas lombárai telvék

Sok nemű testekkel, várókkal a végzetes őrlést.
Ő maga rejtélyes barlang méhében, iromba
Felhők leple alatt ül a' Sorsisten, örökké
Olvasván a' fátum öles foliántjai titkát.
És a' mint sorolá a' tárgyakat, elzavaratlan
Renddel csúsznak azok le a széles hosszú csatornán
A' kíméletlen garad örvényébe sodorvák.
Hősöket és nyomorú koldúsokat egyre sodor le
E' garad, a' mint jött a' tarka vegyületű rendsor:
Pompás Alkibiad, nagy fényű Lucullus, eb-éltű
Diogenes, nyomorú Timon, ragyogó Cleopatra,
Markalf és Salamon, Democrit, Socrates, itt mind
Összekerülnek, mind egy liszté hullanak össze.
Fulvia, Xanthippe, Lucretia, Thisbe, Corinna
Mind egyek itt, Brutus pora egy lesz Tarquiniussal;
Phidias márványfejeit törvényfa revével
Öröli e' malom össze; Rapháel vászna szenes zsák
Közzé ögyeledik, s az Apelles rajzai szintén
Úgy oda lesznek, mint a' most divatos fali firók.
Ott az ephesusi templom után jó durva Herostrat
És ama nagy Macedon, kit az égés éjjele szült volt;
Itt a' szolgabíró hajdúja kíséri, az őrök
Hamva uráéval vegyül ellentétileg ismét.
Elvegyül ispánné tens asszony is a' jegyzőné
Nemzetes asszonynyal, tűz vízzel, szénpor a mésszel,

Tolvaj a bíróval, jobbágy uraság inasával,
Elvegyül a' káplár apjával s pór rokonával.
Szóval az ellentét megszűnik: porhamu lesz mind
A' mi van e' földön; csak az ész nem, a szellemi
rész nem.

Nem? haha! Nézzétek. Tetemes könyvek sokasága
Sodródik lefelé, mint annyi druidapapok, kik
Emberi életüket kívántanak áldozatul, kik
Emberagyak velejét égették isteneiknek
Gyász oltáraikon. Lám e' foliantok előtték
A' genie szerzőket; megemészté őket is a' moly:
Most pedig a' foliantok, a moly, mind együve hullnak.
Ott Calepinus jó, a' Bábel tornya utána;
Hátrább *X ut Tök*, meg a többi pizsoktele firák.
Gyöngyösit a' rímest kíséri Kovács *piczi lantja*,
Édös-Gergöly után Mátyási jön, és szamarastul
Néhai Mondolatos, mind, mind a garadba lehullvák.
Ott jön az *én könyvemnek* öt első éneke is már:
Lapjain illatos ó sajtok maradéka mutatja,
Mily fokon áll a szegény a dicsőség úri kegyében.
Ó jaj! a mélybe zuhant, honnét pora jegytelenül fog
Hullani majd az örök feledékenységnek ürébe!

Hábor e barlangot keresé föl s térdre borulván
Ércz köszöbén annak (tudnillik az ércz a kövekben
 Lappangott valahol, mint egykor a monda czigánya
 Nagy fa kanáljával hörpölve vizét a Dunának:
 Halleves ez, mondá, mert ott van a sok hal a *vízben*)
 Kérte a Sorsistent: adná tudtára jövendő
 Sorsát, és ha ravasz nőjét van-e mód, van-e vajjon
 Titkos erő, megfosztani a' bűvös hatalomtól.
 Melyre a Sorsisten mennydörgő hangu beszéde
 Így ada választ a' barlangnak mély fenekéről:

„Sorsodat, ó szellem, magasabb vagy bár a halandók
 Népénél, az örök végzet nem hagyja tudatnom.
 Mély titok az, mellyet csak e barlang istene láthat.
 Sorsod azonban, halld, ettől függ, ezt cselekedjed:
 Hölgyedet, Armidát, menj, leld föl ez éjen, e perczben,
 Erdei lakjánál, hol most akar ülni menyekzőt
 Földi halandóval, s vár téged, minthogy egyébként
 Célja, mit e' nászszal szándékszik elérni, merőben
 Meghiúsul. Engedd hogy szép legyen, és ne paran-
 csold

Hogy vegye föl vénasszony alakját, egyszerű képét,
 Míg nem hajnallik. Haragos vagy bánatos arcot,
 Bármí következze, ne mutass, mert vége különben
 A' tervnek, miszerint elronthasd nődet örökre.

Mindazonáltal légy szemes, és mindenre figyelmezz,
 S majd mikor Armidád kebeléből titkosan egy kis
 Ólomedényt von elő s tartalmából szemeid meg-
 Hinté, s arczodon érezed a' hő cseppeket égni:
 Kapd el az ólomedényt és hintezd vissza szemébe
 Mind a nedűt, mely még maradott vala benne,
 fenékig.

Ettől függ sorsod: ne feledd, vagy, tudva, ne mellőzd."

Így a sötét szellem; s elmondván lőn iszonyú csend,
 A' malom egyhangú *rop-rop*-ját, mely soha meg nem
 Szűnik az éltes idő hosszát kijegyezni egyenlő
 Péczékkal, természetesen ide nem számítván.
 S most, miután Hábor tova illant, édesim, ah most
 Fussuk e zordon tájt, fussunk Hábornak utána,
 A' ki varázsnőjét (már tán nem is *azt*) a parancs-
 ként

Fölkeresé s egyedül lőn víg lakodalmi közönség.

Nagy baj az írónak, de kivált annak kire bölcső
 Lepleiben fülökig ránták a' múzsa leányok
 Ajkaikat, kit jó mamikája zuzával az apró-
 Marhának tartott, és lécz-szeg fürteit addig
 Meg nem szünt fodorítani, tüzes vassal sütögetvén,
 Míg született költő nem vált nápész gyerekéből —

Nagy baj a *költőnek*, mondom, ha megúnta teremtet
 Jellemeit maga is, s velők egy hajlékba szorulván
 Nem tud azokról már érdeklőt mondani semmit.
 Így vagyok én. Lakodalmi csoport dőzsölne köröt-
 tem;

Hábor a hajdani férj, Armida, menyasszony ez uttal,
 S Bende vitéz, mint *nósz*; 3, mondd: három egyénből
 Áll az egész sokaság: mint mondják rólok, uristen
 Mit még nem mondtam valamelyik hexameterben?
 Mondjam-e, hogy mielőtt Hábor beköszöntene, tündér
 Hölgye a *conservnek* Bendét karjába szorítva
 Kellemes álomnak szunnyasztá boldog ölébe?
 Hogy kivoná mellfodra közől Hecaté adományát
 S Bende fehér kebelét fölfejtven inge havából,
 Szopni hagyá abból csecsemőjét a' pokolójnak?
 Hogy miután e nadály vastagra hizott a legény hő
 Véréből, a menyasszony e vért picziny ólomedénybe
 Fogta föl, és az edényt puhapamlag melle feszülő
 Két Parnaszszának deli Tempéjébe dugá el?
 Mondjam-e, hogy Hábor meg a nő, meg Bende, la-
 koztak

Állati étvágygyal faldosván szellemi étket,
 Kortesi gégekkel tütükélvén ménesi nektárt?
 Mondjam-e, hogy tündér Armida kilopta hevítő
 Pár emlői közől babonázott ólomedényét,

És nagy hirtelenül Hábor szemeit tele szórva,
 És Hábor sebesen ráföcskendezve viszontag:
 Hah!

Bende kiáltott így, mert volt ok rá. Iszonyító
 Látvány az, mely lőn kiterülve szemének előtte.
 Elsőbb is Hábor kezein, képén, szeme héján
 Tűzfoltok kerekednek elő, hol a bűverejű csöpp
 Megszállott; azután e' foltok messzeterülnek,
 Hirtelenül, mint szok terjedni tavak sima tükkrén
 A' potyogásig elért zápor szem ezüst karikája.
 Erre a garbonczás tűzzé vált, talpig egészen.
 A' kalap elveszté szín nélküli színe talányát,
 Összenyomott tetején füst, láng és szikra lövell ki
 Mint a Vezuv torkán; majd átvörösöllik egészen,
 Mint az iszákosok orrai, végre fakó hamuvá lesz
 És oda hull, oda hull Bendének lába elébe.
 Már ég a' köpeny is: mind jobb mind bal fele lángol,
 Czérna reczejének megemészté már e pokoltűz
 Életerős szálát; némely lebegő darab egy láng-
 Nyelvvé változik át, s legelőbb is a nászkalibának
 Nyalja körül venyigés eresztét csavaros repüléssel.
 Hah, már a' szöges orr, a' nyakbőtyök, a' busa homlok
 Ismerhetlenek ott; nincs a' két mártogató láb,
 Láng az egész Hábor (mint volt éltében örökké

Szelleme), a' hajlék oda lőn, zavaros szelek árja
Szórta el azt korom- és füstképen a lég üregében.
Most egy dögleletes bűz támad; Bende tekinti
Armidát, az arát, s megborzad: síri soványság
Torzítá el egész testét hölgyének; a látás
Ablaka *nem több*, mint az a szám, mely nem sokasíthat
És nem is oszt, a' másikon ül örök éjjelü vakság.
És ez alak szintén *égett*, nem lánggal azonban
Mint a dicső Hábor, hanem úgy füstölgve, miként ha
Ázott szalmatörek fojtott tüzinél szenes arczu
Új-magyar égeti szén garmadkáját faluvéken.
Bende körülnézett: sivatag minden körülötte,
Mint a *Zsidó-tenger* partján, hol az ősi világ két
Városa elsülyedett; bérczbálványok sora bámul
Rá hidegen; kövesült élőfák állanak őrt a'
Rettenetes téren, kérdőleg előre hajolvák.
Megborzad; szívére fut a' vér Bende vitéznek,
Régi csatornáin nem mervén folyni szokottúl,
S távozik a' helyről, ha talán távoznia van mód.
Visszatekint mégis távolból, vissza, ha Lóthné
Fátuma érne is, mert valljuk meg, mi, teremtés
Bőrbe kötött első kiadási, mi *férfiak*, olykor
Női kíváncsiak is szoktunk ám lenni titokban.
Visszatekint, mondám; ott nézi a messze világló
Hábort égni, miként égett az *írásbeli* szentelt

Csipkebokor, s tekeres füstét kígyódní az éíg.
 Nézi menyasszonya lassan emésztődő romalakját,
 Melyből rothasztó láz terjed el a' levegőben,
 Intő bűz *atomit* száguldoztatva előre.

'S ím a' láng eltűnt! az alak pedig állti helyében
 Összerogyott! mind az, mi előbb Hábor vala, most
 egy
 Barna bitang felhő, fenn a' sziklák tetején túl,
 És az előbb Armida csak egy kis porhamu-domb
 már.

Bende tovább haladott. Mit várjon a földi halandó,
 Monda sohajtva, midőn a hatalmas szellemi nép is
 Így oda lesz, füstté, hamuporrá bomladozik szét?
 Látom: e földön nincs állandóság. Hiu minden
 Küzdés, fáradozás. Az arany bullák oda lesznek,
 Alkotmány oda lesz, oda lesz az adótalan élet,
 Vámok, avíticitas, majoratus, tolvaj-akasztás
 És botozás, mind, mind eltűnnek, idővel, e földről;
 Mint eltűntek azok, kik ez elvek népei voltak.
 Új fajok állnak elő, új eszmék kelnek agyukban,
 Majd megavulnak ezek, szintúgy, mint mí elavul-
 tunk,
 S új tavasz éled föl, mindég más fajta virággal.
 Hasztalan úsznék hát ellent az idő folyamának:

Elsodor a' hullám, és a' kik utánam eveznek,
Nem lelik a' habban nyomomat, mellyért tusakodtam.

Ily monolog közben egy halmocskára jutott fel,
Honnan visszatekint még egyszer a helyre, hol a' két
Ellenies szellem szétoszlott vegytani módon.

„Értem“ monda tovább „értem. Szeleburdi reformnak
Szelleme volt Hábor, ki az elvvel nem köte össze
Jó szívet és tudományt. Maradásé nője (hah, e' nő!),
Oktalan, a' jót sem tűrő, vesztegmaradásé.

És most a' maradás védszellemé, a' szabad elvű
Garbonczást füstté oszlatta fel; a' garabonczás
Lassan emészté föl, beltűz erejével, a némbert.“

„Hah! de mi új látvány ez, a mely most készül
előttem?

Íme a fölleg, melly eredett füstébül a Hábor
Szellemi lényének, lefelé tart; íme leszáll a'
Néma rögökre, hol a' hölgynek pora nyugszik a
földön.

S íme, a felhőből tűz pattan a kis hamudombba,
És ez mozgani kezd; a' fölleg rojtjai szintén
Kezdenek összevonulni, szilárdabb testü valóvá.
Majd egy fő idomúl, majd nyak, mell, kar, kezek
és láb,

Szárnyak is, egy szép pár, hímzettek arany színű
tollal.

A' rögök a' földről hasonúl életre kelének,
Fő, kebel és a' többi tagok feltűnnek, előmlő
Bengali fényénél a' hajnal-ölelte keletnek!"

Úgy van, a felhőből fiatal test díszes alakja
Fejlék: rózsapiros képű, daliás magyar *ifjú*,
És a rögök közzől, honi fűzetű mezben, *arája*,
Támadt létre, miként ismételt életű phoenix.
És a' sziklavidék, a kopár völgy, édeni kertté
Díszesedék, melynek közepén ifjú fűvü halmon
Állott a' deli pár, egymást szemlélve, csodálva,
Mígnem a szellemi csók elpattant szűzi szemérmű
Ajkaikon. — Országos Széchényi Könyvtár

Akkor az életerős, szoborékes hím karon ölté
A' tündér idomú, mondhatlan kellemű hölgyet,
S fölkerelkedve legott, ragyogó szárnyak segedelmén
Elröpülének az álméló Bendének előle.
Kíséré szemivel hős Bende is a' csoda párt, és
Nézte, miként márták magokat keleten a kiáradt
Hajnali tüztenger hullámiba, megfürödendők
Reggeli fürdőjében a tiszta-piros levegőnek.

Míg ezek így esnek légben, földszint s a pokolban,
Addig a korteshad szanaszét hever éji tanyákon,
Udvaron állongó szekereknek alatta, fölötte.

Csak Koloczintos uram nem nyughatik, üsdi közönség
Nagynevü hadnagya. Ezt nem hagyta pihenni a
hírnév

Ördöge, mely készíté, hogy víja ki tettel is a' már
Több év óta nevén fityegő sallangot, a kedvelt
Hangu *vitézlő* szót, mely néki *dukál* vala, persze.
E' végett a kolompviselőket fölveri hangos
Szunnyadozásikból, s miután fél álmos ,ebatták'
Hírül adák, hogy ezek felocsúdtak *némineműkép*
Mámoros álomból krapulás émetteniségre:

Körbe híván őket, tartott velök éji tanácsot.

„Tudjátok fiaim“ kezdé a csapat vezetője,

„Pörgedi, a hadnagy, hol ütötte föl éji tanyáját

Oktai népével, mely balgatagúl az adózók

Mellé csatlakozott alacsony nyereségnek okáért?

Vármegyeház telkén foga helyt, mert érezi vétkét,

Mellyet az alkotmány ellen követett s remeg a' rá

Méltán megharagudt neméseknek vérboszujától.

Ámde a bűnt isten sem hagyná megtorolatlan,

A' ki mit ett, illő, hogy igyék rá, és a kutyának

Érdem után szoktak nadrágot varrni, nem úgy van?

Mostan azért, fiaim, hadi cselt gondoltam: ez éjen

Zajtalanúl ütnénk rájuk s bortól neki bágyadt
Tagjaikat kennők in-nyújtó füttyköseinkkel.

Küzdeni szép a honért: meghalni *sem árt* a ha-
záért!“

Összeszorult a' bot kezeikben a *potioroknak* *),
Hallván lelkesítő szavait Koloczintos uramnak,
S két percz mulva egész csapatuk talpon vala. Első
Gonduk a *borhordó*-keresés volt, melyet az estve
Képtelenek voltak kiüríteni gégesegélylyel.
Ott vala hordójok: de a szesz, mely lelkesíté azt,
Nem vala már; fenekén az öreg hordónak erőszak-
Fúrta sebek nyíltak, dongái betörve kegyetlen,
Elszakadott abroncsai szerteheverték a földön,
És az egész hordón a halál bús képe sötétlett.
Megdőbbent a csoport. „Gonosz ellen okozta ez ár-
mányt“

Nagy boszusan morogák; mert nem volt köztök egyén,
Emlékezhetnék a' tegnapiakra, *miképen* [ki
Ömagok onták vérit é hordónak ködös észszel!

Most a hon és hordó ügye mélyen megkeserítvén
Szíveiket, lobbant kit-kit vas marku haragra;

*) A *potando*, scilicet.

S mint a sötét éjben gátat tört hengeres árvíz,
Hömpölyög el nehezes csapatuk megyeház kapujához.

Ingady sem tölté restül idejét ezen éjjel.
Ő feljárta magánosan a' pártok vezetői-
És fő emberinek vígságtelyes éji tanyáit:
Óvtalan ablakokon leskődött nagy figyelemmel,
Szedve bögyébe ha mit látás, hallás avagy éles
Szaglás által megtudhatna, vagy észre vehetne,
Melyből jóslatokat férczeljen a holnapi napra.
Vármegye házához sietett most, sejtve hogy annál
Szinte nemes csapatok foglaltanak éjjeli nyughelyt,
Lopva kikémlelni ott az erőt és főleg a tiszta
Bel meggyőződést, hogy számítása ne csaljon.
Macskai léptekkel sompolygott a' poros udvar
Párnáján heverő sokasághoz; megkerülé azt,
Számát megjegyzé, a' mint hozzá tudá vetni;
Hajh, de a vélekedést kitanulnia nem vala jó mód,
Mert a' fővegeken nem látott ismeretes jelt.
Mindazonáltal, köznemesek lévén, nem-adózók
Száma közé sorolá, s indult is visszafelé már,
A' mikoron hátul egy erős kar (Pörgedié volt)
Megragadá torkát, kérdvén, mi a tábori *jelszó*.
Megdöbbsent a sötét éj vándora, visszahanyatlott
S reszketeg ajkakkal rebegé halkan: *nem adózunk!*

„Kém, kém! verjük agyon, tépjük szét, vágjuk
ezer-rét“

Pörge di ordítá, markát jobban beszorítván.

„Hol van? verjük agyon!“ rivalának többen a
földről

Talpra szökött nemesek, s jaj lett voln' Ingady úrnak,
Hogyha vitézlő hadnagy uram, könyörülve az árván,
El nem ereszti nyakát, súgván, hogy fusson a mint
tud.

És futa Ingady úr, de a sors, hajh! nem vala
pártján.

A' megyeház kapuján Koloczintos népire bukkant,
Kik nagy erőszakkal nyomulának az udvaröbölbe.

„Jelszódat!“ rival egy. „Jaj, adózom, adózom, az isten
Áldja kigyelmeteket“ könyörög „mindég is adóztam.“

„Üssük a rossz hazafit“ riadoz körülötte; az élet
Gombja fölött pedig ólmosok ádáz erdeje csattog:

Futni ered mégis, de hová fut a jámbor? Elül víz,
Hátul tűz: a halál bizonyos, bár merre szaladjon.

Mindazonáltal a sors protocolluma másnemű végzést
Foglalt Ingadyról, s nem akarta, hogy ólmosok által

Jusson a Hádesz *egértórébe*, (hová a' *bebúvás*

Csak bagatella dolog; de kibúni: az egyszer a munka!)

Volt a telek közepén kerekas kút, melyben a föl-
Mártogató vedrek, mint a' carthausi barátot [s le-
Jobb és bal tenyerén M. M-je halálra, naponként
Emlékeztették az alispánt, szolgabirákat
És az egész tisztkart a szerencse s időik folyamára.
E' kútig haladott jó Ingady. Nem mese ám az,
Hogy kútak közelén jó szellem tartja tanyáját
Örködvén a halandók népe fölött a veszélyben:
Mert állítani merem, merem is *doceálni* hűtömmel,
Hogy, ha e szellem nem súg Ingadynak, soha föl nem
Éri eszével, hogy *beleüljön* a kút vödörébe,
És lebocsátkozzék biztos menedékül a kútba.
Itten azonban már jól van neki dolga szegénynek:
Álla vaczog kissé, pedig állig *nincs* is a vízben,
S nem leli senki meg itt (az igaz, nem is üldözi senki)
Csak túrjön keveset, csak tudjon tartani csöndet.

Mondani sem szükség, hogy Pörgedi és hada talpon
Állának, mikor a' haragos Koloczintos az üsdi
Népet elővezeté. Mint ment a nehéz csata véghez,
A' mindjárt követő énekben elénekelem, ha
Pártfogolóm, a' múzsa-leány, megadandja segélyét,
S nem teszi meddővé régen vajudó koponyámat.

HETEDIK ÉNEK.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Hajnali álmának mézét élvezte Hamarfy
A' viadal napján, mikor egy dobogás szelid álmát
Elvaditá s kiveré tilosából szürke szemének.
Káromkodva nyitott ajtót a' csendzavaróknak.
Mennyire döbbsent meg, s bámult el azonban a jókor
Fölkelt látogatók sokaságán, s szőre mivoltán,
Azt le nem irhatom én; képzelje magának a *Lector*
A' hogy akarja: szabad tér nyílik képzeletének.
Annyi elég hozzá: tözsérek voltak ezek, kik
Szántani bár soha nem szoktak, sem vetni, az égnek
Varjaiként bőven táplálkoznak, kiszemelvén
A' magot, a' mellyet más hinte barázdaközökre.
Markaik elvénült váltókkal telve valának,
Mellyeknek rögtön kicserélését követelték. [tel.
Jobb hitelű pénzzel: bankjeggyel, aranynyal, ezüst-
„Mit? s ti merészletek itt“ mond bosszankodva
Hamarfy,

(Erre lehetlen volt eszmélnie annyi ezerből);
Másik, mintha ma is látná, úgy rémlik előtte
A' toll melylyel aláírá, tintás vala félig,
'S költőé lehetett, mert meg volt rágva ugyancsak.
Mindazonáltal a *quasi*-adósnek nem juta semmi
Emlékébe, de nem tagadá keze cifra vonásit:
Hisz nincs emberi kéz ily *rútat* utánzani képes!
„Jól van, hát fizetem“ mond végre, pogány uzsorások!
Megmutatom, hogy van hitelem, bár semmi hitelre
Nincs szükség, míg lesz levegő és megvan ez a' síp.“

Azzal a Hábor-adott sípot kivevé s bele fúván
Hármat sikkant a' pipafüstös lég a szobában.
Mert ne feledjük el ezt: a' sípnak hangerejére
Megjelenék a vadász mindannyiszor ennek előtte,
És ha segély kellett, ha tanács a' kortesi tanból,
Vagy pénz, melly a segély, a tanács forrása napinkban,
Nyomban adott mindazt. És ezt már tudta Hamarfy
Régi gyakorlatból, ez okért sípolt vele most is.

Várja Hamarfy vadász őrszelleme megjelenését,
Látogatói szemet szájat tátva lesik: mi lesz ebből?
Várja Hamarfy vadász nemtőjét, várja sokáig,
Nyugtalanúl, nehezen, boszusággal, végre haraggal:
Nem jön az; újra sípol: még sem jó; harmadik ízben

Fúrja hegyes hangját a' síp a' semmi könnyörgő
 Szót soha nem hallott uzsorási fülekbe: hiában!
 Nem jön a várt vendég; csodatékony szelleme nem
 „Álom volt-e tehát,” tűnődik, „enyészetes álom, [jó.
 Mind a csodás esemény? a' völgyi leány? a boszor-
 kány

Kinzó ördögivel? védőm a vadász? az ajándék-
 Táská? e kised síp? a' bankjegyek? álom-e mind
 És szigorú *váltók* a való? feledetlen adósság? [ez?
 Látom, e váltóknak nyomatékosb része *azon* nap
 Van kibocsátva, midőn útvesztve bolyongtam az
 erdőn

S kaptam ezen tárczát, telvét *ugyanannyi* forinttal;
 Így vág össze utóbb is a váltók kelte, a *nappal*
 Mellyen sípoltam, s *öszveggel*, melyre tevék szert.
 Már bizonyos, bizonyos: gonosz ördög *játsza* meg
 engem,

És eszemet vesztvén, váltókat készíté bocsátnom,
 Hogy, ha kijózanodom, legyek örültté a bukáson.“

Mind ezeket hamar elgondolta Hamarfy magában,
 És mire gondolatit berekeszté, köntösit is föl-
 Szedte magára, kötött kardot s menekülni akarván
 A' *hitel* emberitől, intett: mennének utána.
 Vármegye házához sietett, hol nagy tusakodva

Víttak a pártok még, s közibök fúródva merészen
A' tőzséresapatot künn hagyta, hogy e' jelenetről
Elmélkedjenek ott a viszontlátás idejéig.

Mert folyt a' csata még. Koloczintos Gábor a had-
nagy,
Meghök kent, mikor észre vevé, hogy Pörgedi Mátyás,
Oktai népével, talpon van a vármegye telkén,
S nem gözü álomban, mint számította magának.
Mindazonáltal nem hátrált, hanem inte kolompos
Emberinek, köveket hajigálni az elleni hadra,
A mit azok tőnek; tőnek pedig olly ügyesen s olly
Várákozást haladó, szándékon túli sükerrel,
Hogy megüvegtelenült azon a' részen valamennyi
Ablak volt, s keserűt jajdult a *domestica cassa*.
Pörgedi, népével, menten maradott az ütéstől,
Kezde azért ő is természet-gyúrta pogácsát
Szórni az éjzavaró Koloczintos uram seregére.
E' kövek ablakokat már nem leltek, kivevén a'
Drága hon-őr szemeket Koloczintos ferde hadában,
S köztük a hadnagyi fő X nézetü sanda szemét is,
Mellyet (a balt) zúgó kövecs úgy megsujta szemöldön,
Hogy megaludt mindjárt, és nemzeti szín karikát hányt.
Megszédült a vitéz Koloczintos, félre hanyatlott,
És puha tócsának heverült pamlagfenekére;

Serge pedig hátrált, menedék-födelet keresendő
A' kőzápor elől tág boltozatú kapu alján.
Pörgedi észre vevé nyereségét: annak okáért
Sűrű tömött rendben megmozdította csapatját,
Hogy majd a' kapunál megnadrágolja keményen
A' szaladók seregét. De csalódék: mert Koloczintos,
Hogy feljózanodott, neki buzdítván a kolompos
Harczosokat, s ezek is neki buzdítván a csoportot,
Visszaverék az adó seregét és Pörgedi Mátyást.
Futnak ezek, nyelvök fél rőfnyire nyújtva hevőkben,
Pörgedi fut legelül, mert ő a' *nobilium dux*;
Kergetik a' nem-adók, fustélylyal verve, kit érnek;
Isteni káromlás harsogva nemes tüdeikből.
Egy nem akar csak futni; csak egy Goliáthszerű termet
Áll még a' födeles kút árnyékában. Először
Messzéről szórnak köveket rá a' nem-adózó
Dávidok: ő közönyös viselettel szenved mindazt.
„Verjük agyon, jertek!” nagy bosszankodva kiáltnak,
„Verjük agyon, ha magát nem védi a nyúlga teremt-
És neki bősztülvén... ágasfáról leverék a [mény“,
Várnagyné köcsögít.

Szégyenkedve hagyák ott e' fogas oszlopot akkor
S menve belebb, élénk viadalnak részesi lőnek.
Főleg egyik zugban volt a' csata népes, a melyben

Pörgedi sergének nagy része tömött karikában
Közre fogott valamit, védvén életre halálra,
'S a' koloczintosiak víván életre halálra.
Jól tarták magokat darabig, sőt fogytig elállnak
Minden megrohanást, ha az éles eszű Koloczintos
Nem kohol ellenök új hadi cselt, és nem sikerül az.
Volt a telek közepén, közel a' kúthoz, tele vízzel
Nagy hasu fecskendő, vagy három. Hős Koloczintos
(Álgyui nem lévén) ide hajtott egy csapat embert
Népe közől s lövetett ama zugba keményen azokkal.
Állák egy darabig, de mivel nemes ember a vízzel
Ellenszenvben van, megadák végtére a várat:
Ostromolók, védők, borzadva futottak el onnan,
És az üres téren kopaszon maradott — egy hordó.
Ezt Koloczintos uram, mielőtt a' bőrig elázott
Pörgediek szemöket kitörölnék ködmöneikkel,
Elfoglalja, körülveszi *száraz* népe javával,
És felfordítván béütteti nagy fokosokkal
Visszarugó fenekét. Most illatozó kalapokból
Billikomot gyúrván meriték a' lélekadó bort,
Nagybecsü zsákmányát a' szétszórt pörgedieknek,
Mellyet Pörgedi hajh! nem *ezen* torkoknak okáért
Kímélt tegnap a jól fenytétkzett oktai néptől.
Némellyek köcsögért szaladoznak. Hajh! csak a
szélyel

Szórt cserepek vagynak, talpuknak alatta ropogvák.
Másoknak jobban sikerült. Ezek (engedelemmel)
Árnyékszék közelén, a könyöklőn, messze fehérlő
Bögréket letek szájjal lefelé borogatva.

„Sógor, ez ám a pohár: ki felönt egyet ezzel, az ember
Lesz talpán, jer igyunk.“ S mentek. Mind sorban
ivának

A' szép bögrékből, kezdvén Koloczintos uramtól
A' legutolsóig, ki *peczére* az üsdi kutyáknak.

Most, miután a boros hordóban rejtve lapongott
Hősi vitézséget mind átfolyaták hasaikba,
Nagy tüzet éreztek megverni a Pörgedi népét,
Melly a sötét tornáczok alatt keresett menedéket.
Így hát megrohanák azokat, de legottan a zajra
Erkeznek csapatok, vezetettek kortes uraktól.
Jó maga gróf Telivér, és látva, hogy állnak a dolgok,
Mindent elkövet a' szép *békességnek* okáért.

„Emberek, ott ti, kik a' *tornáczon* vagytok, ezennel
Intelek és kérlek, le a bottal, vármegye tiltja;
Mert ha nem, úgy majd én mutatom meg, hogy
szabad-é itt

Mint rabló csapatok lázongani éjnek időjén!“

Több esze volt ám Pörgedinek, mintsem hogy az
ólmost

Elhányná, mielőtt Koloczintos tenne hasonlót.
Mellyen gróf Telivér megbosszankodva parancslá
Kortesinek szanaszét oszlatni a Pörgedi népét,
Mint a kik áthágták a nemes megye régi szabályát.
És már hős Nyakaló, Szüzváll, Nemadózy, Doronghy
Visznek arányatlan hadat a' tornáczok elébe,
Úgy hogy nem tudom én, nem lesz-e halál is a vége,
Ha Borzond s Rohanász nem jönnek elég idejében.

Új karok és új had. Rohanász tele dobta dühében
Szüzvállnak mind két szemeit jó parti fővénnyel,
Melyre derék Nyakaló, fokosát megmártva mocsárban,
Borzond drága fehér mellényét csapta be azzal.
Ekkor a Lepkefy hű tigrisse Doronghy vitézt úgy
Vágja pofon, hogy zápfoga fájva kipattan inyéből,
És Nemadózy szemét átfúrja sebes futamában.
Illyen előzményből kel nagy harag a' seregek közt,
S elkeserültségig dühös a' viadal tömegükben.
Ott a vegyes harczban Koloczintos fölleli bajnok
Pörgedit, és miután egymást nagy fogcsikarás közt
Jól megkáromolák, nyomatékos fütyköseikkel
Párbajt kezdenek a' kerekas kútnak közelében.
Hős Koloczintos előbb vág Pörgedihez, de gyakorlott
Kézzelel csapja ki az szuszogó ellenfele botját,
Úgy, hogy az ívszerűen kiröpül annak tenyeréből

És a' kútba esik, jó Ingady rémületére.

Akkor a még haragosb Koloczintos Pörgedi botját
Megragadá, hosszan tusakodva kivájta kezéből,
S kútba löké, hasonúl jó Ingady árva fejére.

Most derekon szorítá Mátyást, Mátyás azonúl őt
S birkoztak magyarúl: míg Pörgedi horgas-inának
Gáncsot vetve, le nem türkölte vitéz Koloczintos.
Ám Matyi nem maradott alul a' kút ronda sarában,
Sőt inkább Koloczintos urat pamacsolta be abba;
Majd nővén a merény kebelében, erő derekában,
Ölbe szorítá azt, talpát fordítva felül, és
Úgy akará, testét lelkét, a' kútba ledobni.

Már a gonosz szándék nincs messzebb teljesüléstől,
Mint maga Pörgedi a' kúttól, mely három arasnyi
Távolságban tát pokolörvényt áldozatára:

Ekkor a hős Tagadó végig húz Pörgedi horpasz
Bordáin tetemes botjával, hogy csak elejti
Hős Koloczintost, és maga is mellé rogy erőtlen.

Még folyt a' viadal valamennyi korig; tömegenkint
Hulltak az áldozatok, s nem jó lett voln' a dologbul,
Sorra leöldösték voln' egymást, és oda lett voln'
A' kutyaabőr, oda szép privilégiumik, velök egyben,
Hogyha parancsot nem veszen és ki nem áll szu-
ronyokkal

Fegyverezett katonák *egy* százada, szép hadi rendben:
Kik láttára kihűlt minden kebel, és a vitézség
A' beleket csikará nagy lelkü nemes rokoninkban.

Megvirradt ez alatt s a' pártok, csak könyökikkel
Folytatván a hadat, megye nagy teremébe vonultak;
A' katonák pedig elhagyták a' vármegye telkét.

Nem vala kezdendő az adó gyűlése kilenczig,
Mégis a pártvezetők s az egész becses úri közönség,
Félve, hogy a' *nem-sült* tömegek körülülük a táblát,
A' megyeház másik kapuján *ötkor* belopództak,
S míg lenn a' csata folyt, elfoglalták az alatt ők
Ott fönn székeiket. Minden dolgoknak előtte
Támada élénk zaj s keserű vita, hogy *ki okozta*
Mind e zavart, a viszályt és háboruságot, a mellyek
Dúlják most a megyét. Az *adózó*k szemrevetették
A' nem-adózóknak, miszerint ők békolajágot
Nyujtának, csak azon *kicsiny* áldozatot követelvén
Hogy hagyják el avult, hagyják el nem-liberalis
Elveiket: de azok nem akarták; ők a hibások.
Ellenben az adógyűlölők azt feszegették,
Hogy nem volna zavar, nem volna viszály a megyében,
Csak szabad elveiket hányná el a szellemi, kórság-
Lepte urak: ha ezen picziny áldozatot telyesítik,

Készek fogni kezét velök, és ,nem nézve kicsinyre‘
Eltűrik nemesen, ha *szakállok* köldökig ér is.
Megharagudtak ezért szabadelvűink; neki álltak
A’ maradósoknak, legyalázni, leöntni piszokkal
Elveiket, s elvök hüvelyét a *tekintetes embert*.
Ám ezek is tudtak hozzá s kezdék mutogatni,
Hogy nem gólyamadár költötte, hogy őket is olyan
Bordában szöttek, a’ melynek vászna ha nem jobb,
Nem czudarabb legalább a Deákné-szötte *hetes-nél*.
Gróf Pipynek legelőbb is Majdosy hányta szemére,
Hogy meg akarta taval puskázni a kertben az apját.
Gróf Pipy nem tagadá ugyan ezt, de viszont fele-
selt, hogy

Táblabíró úr is, főszolgabíró-kora óta
Nagy gyönyörűségét leli szép *alföldi* virágok
Gyűjtögetésében: mert ritkán múlik el éjjel,
Mellyen az úri becses háznál, vagy az úri majorban
Meg ne lehetne találni néhány *törvényfavirágot*.
Majdosy ezzel elült. De a párt, koszorúja kitűnő
Gyöngyének nehezen tűré szennyyel borítását:
„Actio! bünkereset!” harsogta fejére Pipynknek.
S tán meg is adják azt (mert jó lesz most figye-
lembe

Vennünk, hogy magyarok gyűlésén, vármegye székin
Nem szabad ám sértő szavakat használni, leszidni

Más embert, hazudott rágalmat köpni szemébe,
Vagy más durva betyár dolgot cselekedni gorombán,
Csak 1-mo: ha vagy 25 pengő zsebeidben,
Vagy ha 2-do: bög a' többség torka mögötted);
Tán meg is adják azt, mondom, hahogy ifju barátunk
Lepkefy *méz* ajkkal meg nem szelidíti a bőszült
Maczkókat. De midőn, mentvén Pipy grófot, ügyének
Oltalmára, előhozná hogy' *lopta* meg Aggdy
A' megye pénztárát mint perceptor, s hamisított
Útalványokat és nyugtatványt tenni merészlett
Számadolásaiba: felforrt veres orru haragja
Aggdynak és bőszült dühiben megtépte szakállát
Lepkefynek, ki viszont azt felpofozá boszujában.
Ekkor jött a tömeg s látá e vitát. Tenyereikben
Viszketeg álla elő, s magasan sarjadt fel azokból
Fütykösök erdeje, (mert nem sejtven már katonát
Jó nemesink *recidivázának* a hősi merénybe). [ott,
És harcz lőn a terem: mert Lepkefy pártja szerette
Volna kivetni a vén Aggdyt, de az Aggdy baráti
Körbe szorítják őt, s védelmezik a fuladásig;
Ellenben botokat mutogatnak Lepkefy ellen,
S tán megölik, ha közel férhetnek az ifju vitézhez.
És törtek fejek ott, kezek és lábak ficzomodtak,
Gégék szűkültek, botfővel teltek a szájak,
Bordák roppantak, hasak és köldök berugattak,

Orr pisze lőn, szem vak, legalább egy pár napig az lőn,
Nagy fogeső hullott, fülek és bajuszok kiszakadtak,
A' meg nem született embercsék holtra döfettek,
És a kiváltságos bőr megtarkult *honi* kékkel.
Ily keserű viadal támadt *ügyedért*, oh szent hon!

És még vittanak űk. Nagy-hirtelen egy ragyogó
fény

Tölti be a' teremtet, folyvást beözönlve keletről
Nyíló ablakokon, s a nemességnek fülodúit
Hömpölyögő zenehang üti meg, mint orgona hangja.
A' terem eltágul; magasan felnőnek a nyúlánk
Oszlopok, Atlas-vállaikon hordvák hegyes ívű
Boltozatot; hasonúl megnyúlnak az ablakok és fönn
Ékben enyésznek el. A' zöld asztal megrövidül és
Oltárrá alakul, márványlépcsőin a melynek
A' karok és rendek magokat térdelve találják.
Bámul a nagy sokaság, megrendül mélye szívének,
Térde remeg, s önkénytelenül hull a' padozatra.
S íme az ablakokon, nagy zúgásnak közepette,
Két tündéri alak berepül és helyt fog az oltár
Gazdag emelvényén: daliás ifjú, csodaszép hölgy.
Ekkor az orgona elnémúl és ünnepi csönd lesz,

Melynek az aethernél tisztább hullámiban ekkép
Lejt a leventének hajlékony, ezüst nemű hangja:

„Férfiak!

„A' haza szent ügye gyűjtött volna rakásra
Benneteket: komolyan vitatni, mi eszközök által
Lenne a kedves hon boldoggá, lenne dicsővé.
Tí pedig oktalanúl mellőzve, feledve a köz jót,
Képzelt érdekekért czivakodtok s aljas önösség-
Táplált szenvedelem tépé pártokra megyétek'.
Tí *szabadelműek*, kik nyelveteken ama legszebb
Szót, a 'szabadságot' szólásban, gondolatokban,
Testben, lélekben meritek hordozni naponként:
Névvel vagytok azok. Vallástok képmutatóság;
Bennetek a' türelem, más értelműek iránt, nincs;
Bennetek a' kitűrés, tartós láng, semmi nagyért,
nincs;
Bennetek elszántság nincs áldozatokra: ezért már
Olcók elveitek; szavatok nyila mind eltompult,
Semmi hatás nélkül pattan le az érz kebelekről.
Isteni törvények nagyon emberi hirnöki vagytok,
Tin tanítástoknak legcsúfosb nem-követői;
Drága damaszkusi kard töredékeny rozsdahüvelyjêi;
Nagy becsü gyémántot rejtő szemetek. Divat az csak,

Semmi egyéb, mellyért szabad elvek apostoli-képen
 Hirdetitek magatok, s mint a' divat, úgy e *szeszély* is
 Változik a' korral; mesterkélt lángotok elhűl
 És pusztán, ridegen marad a' szív kebleitekben.
 Önzetek. — És ti, kemény nyaku Izraël, *úgy-marad-*
dásnak

Emberi, kik, hazugúl, fontolt haladásnak eszélyes
 Pártja gyanánt vetitek magatok' fel, nyiltan előttem
 Titkaitok. Ti hazát háznéppel, multat a mosttal,
 Összecserélgettek. Philosophok vagytok: az ember
Bennetek él csak s ott *minden*, de *kivületek* a' mi
 Látszik, mind tünemény, üres álom, anyagtalan
ábránd.

Elvetek ez. Maradást kívántok, nem, mivel az jó
 A' mi marad, de mivel nem pénzetek', és nem erő-
tök',

Véretek' inkább nem (mint ösötök, a' kire büszkén
 Puffad májatok) és eszetek' sem, csak neki tespedt
 Lágý kényelmeteket sem vagytok erős kebelűek
 Áldozatúl oda vetni a' szent haza oltárára.

Végre ti *semlegesek*, ti a status hittagadói,
 Bennetek a' másik két párt *minden* bűne megvan,
 Ingadozóságnak még megszorítva bűnével.

Halljátok szavamat mindnyájan: ERÉLY nevem és e
 Hölgyé LELKESEDÉS. Mi az aether tiszta patakját

Iszszuk; a hajnalnak fürödünk bíbor mederében:
Földi salak nincsen szellemlényünkre tapadva.
Ám önösök legyetek, nem tiltalak. Ember, önösség
Nélkül, nem lehet el. De ne légyen szűkkebelű és
Aljas ez önszeretet; ne kicsínyes, mint a mesének
Majmaié, mellyek, történetből, fagyos éjen
Ember-rakta tüzet lelvén egy rengeteg erdőn
Nála pirítkoztak kényőkre; de majd, hogy elégett,
Nem vala köztök mely kényelmét új fahozással
Volna elég elszánt megbontani, s így a közös tűz
Hamvaiból kialudt. Önzéstek *nagyszerű* légyen:
Tí legyetek gazdag polgárai gazdag e honnak;
Tí legyetek boldog polgárai boldog e honnak;
Légyetek értelmes polgári művelt e hazának,
És legyetek büszkék, mint gyermeki büszke hazának;
Ez legyen önzéstek, meg ama' benső jutalomra
Vágyakozás, a' melly olly édes az emberi szívnek.
Tetteket a' honnak! hiszen, oh, mi ez a' haza? nemde
Tinmagatok, nőtök s az olajvesszőre hasonló
Gyermekitek? Nosza hát tegyetek fogadást a hazának
Oltárán, miszerint ha erő kell, adtok erőt, ha
Pénz kell, adtok pénzt, ha kitől telik ész, az adand
észt,
S adtok vért — ha kíván a közös haza — életet
adtok.“

Ekkor imádó csönd váltá fel az ifju beszédét.
Társa pedig, tünődér deli hölgye a *Lelkesedésnek*,
Drága nyakékeit és pereczét a' habnemü karból
Föltépvén, teneked szentelte, o hon, teneked, hajh!
Gyéren látogatott oltárodon. Annak utána
Jobb keze kékes erét fölnyitván, tiszta piros vért
Áldozva, hullatván a fehér márványterületre,
S ujjait esküszzerű helyzetben az égre mutatván.
Most pedig égi mosoly, millyent *csak* e hölgy mo-
solyoghat,
Súgárzik szemiből, enyeleg képén, derül ajkin
S int az egész népnek feljöni, csinálni szerinte.
Jöttek is. Első jött gróf Lánghy: ez évi jövelme
Századikát örömet kötelezte honának adóul,
S fogván kardja hegyét, mélyen hasította karát föl,
Messze lövellő vért hintvén a' szent emeletre.
Jöttek utána sokan, s hasonúl esküttek, a jó hont
Bármilly áldozatot kívánna, segélni telőkép
Mind a haláliglan. De csak a' *kicsinyek s együgyűek*
Jöttenek ám: idegen képek, kiket a' megye népe
Még ki nem ismert sem hangjokról, mint a harist, sem
Pávai tollukról. S miután mind esküt adának
(Már a kik úgy akarák), a' szellemi pár elenyészett,
Mint elenyészik a hószinü felhők gyér patyolatja,
Mellyet a föllengő szél elmos a szemnek előle.

Oszlopok és ívbolt és oltár mind oda lőnek,
 A' terem összeszorult, mint volt azelőtt, lesülyedtek
 Ablaki, és a gyűlés, még folyvást szótlan, eloszlott. —

S *Bende? Hamarfy?* Tehát róluk nincs semmi meg-
 írva?

Vaj igen! Ők látván, hogy a drágán összeharácsolt
 Lelkeket egy pár szó elhódította, haraggal
 Félre vonulának, hova máskor az Ingady pártja
 Ülni szokott, a' *juste milieusök* gyáva csoportja.
 E' példát követék a' többi kolomposok is, kik
 Fájalták a dicső kortesség megrövidülni
 Kezdett szép jogait: Borzond, Telivér, koros Aggdy,
 És a derék Rohanász, a' nagy liberalis, a honfi.
 Lepkefi ellenben föl akart eskünni, de apja
 Megrántá könyökét s elhitta magával ezekhez.
 „Mit gondolsz, te fiú? sátánok azok“ — de az úrfi
 E' nősátántól örömet rá lenne vitetni.
 Mind ide állottak Rák Bende vitézei, tizen,
 Bánatos arczokkal, mint nászslakomának utána
 Fül- s hegedű-kínzó szerecsenjei szoktak e honnak.

R Á A D Á S.

Krónika! még mielőtt hallhatlanságba röpülnél,
Mondd el a kútba szorult jó Ingady mostoha sorsát.
Őneki Morfeusz úr nem adott vala álmot ez éjen.
Üle pedig vízben nyakaiglan, s ülne talán még
E' mai szent napon is, ha ki nem fogy a kortesi hordó
'S a' megye hajdúit kúthoz nem hajtja gyomorban
Forró Aethna-tüzek. De kifogyván a' tele hordók,
S a' megye hajdúját oda hajtván gyomra Vezúvja,
S megfogyván a nehéz lánczot, s húzván fel a vödröt —
Elszaladott. A tekintetes úr mélyebbre süllyedt le.
Hírül adá e csodát többeknek még is. Ezek közt
Ármányos ficzkók voltak, kik a hétfejű sárkányt
Sem nagyon irtóztak voln' *most* felrántani. Így lőn
Hogy *napfényre* került jó Ingady, mellyet azonnal
Élvez is ott helyben, ha kemény fájdalmi fejének
Nem fődik el szemeit vastag fátylával a kinnak.
„Merre lakom?“ kérdé. „Kit tetszik kérdeni?“ kérdék,
„Ingady táblabíró hogy merre lakik.“ — Haza vitték.

Otthon a tensasszony, látván hogy vízben eléggé
Meg van mosva, csak úgy víz nélkül mosta fejét meg.
Aztán párna közé fektette, mivel veszedelmes
Náthabetegség fogta elő, s lőn prószit! egészség!
Mindazonáltal még fölgyógyult volna, de nője
Orvost is hivatott és *denique* Ingady meghalt.

Ingadynét tüstént megkéré Bende nejéül, [nak
Ah, de az özvegy nem mene hozzá — meddig a gyász-
Hónapi tartának. — Puha kis papucsának alatta
Boldogul élt hősünk még tíz vagy tizenegy évet,
Végre pedig meghalt. Siratá hült hamvait a' fél
Útca, meg a' kávé, meg a csaplár, csak nem a hív nő.
Még hátán feküdt, mikor ajtaja nagy koczogással
Hangot adott, úgy, mintha *rokonja* szegezne koporsót.
A' koczogást esküdt okozá, függesztve *idézvényt*
Hajdani csínjáért, mit *még Q-ban* követett el.

Ott, a halottas nép közepett, valamely zsebelésért
Csíptek el egy rongyvázt: és az (lehető-e?) *Hamarfy*.

A

NAGY-IDAI CZIGÁNYOK.

(1851.)

MÁSODIK KIADÁS.

Országos Széchényi Könyvtár

EMLÉKHANGOK

A NAGYIDAI CZIGÁNYOKRA.

(A „Bolond Istók“ II. énekéből.)

....Nos, a cigányokAu! isten-csapása!

Hogy velök annyi mindég a bajom;
Nem volt talán elég a forró kása,

Midőn keresztül buktam e fajon?
Midőn megrontott *Ida* nagy romlása?

Bár ehhez is fér még egy-két „vajon“.
Elolvasták-e, vagy föl sem szelék? —
Korcs volt, üres volt, aljas volt: elég.

Ki gondolt arra, hogy van benne *eszme*,
Czigányfölötti érzés valami,
De *Pucheim* kardja szívemnek szögezve,
Félig se mertem azt kimondani!
A *szalmapörnye* sem volt tőlünk messze
Miről magyar fül nem tud hallani,
S melytől sötéten jártunk akkoron,
Barnítva színünk s szívünk nagy korom.

Országos Széchényi Könyvtár

Dicső, nemes faj, mely vérzett Idánál!
(Ott volt a végcsapás, *Világoson*)
Halálra mennék érted, ha kívánnál;
Engem esz a lúg, ha fejed mosom;
Rothadjon a nyelv, mely téged profánál
Édes enyim, szentem, magasztosom!
Azért kívánnám hogy még el ne haljak,
Hogy rólad méltán zönghessen ez ajjak.

Oh! láttam én (hisz' ott is voltam egyszer:

Tenni kevés — de halni volt esély)

Győzelmeid napját; s a szörnyü perczezel

Én is alólbukám, midőn esél.

Bámulta *egy világ* a mit cselekszel,

Minőt rege is csak ritkán mesél:

De vállvonítva kullogott tovább

Hogy sebeidben tipra büszke láb.

És engem akkor oly érzés fogott el

A szállósgazda is, az egyszeri,

Magánkívül s őrzöngve kaczagott fel

Látván hogy szöllejét a jég veri,

Dorongot ő is hirtelen kapott fel,

Paskolni kezdé, hullván könnyei:

„No hát, no!“ így kiált „én uram-isten!

Csak rajta! hadd lám, mire megyünk *ketten!*“

Így én, a szent romon, emelve vádat

Magamra, a világra, ellened:

Torzúlva érzém sok nemes hibádat,

S kezdék *nevetni*, a sírás helyett,

Rongy mezbe burkolám dicső orczádat

Hogy rá ne ismerj és zokon ne vedd:

S oly küzdelemre, mely világ csoda,

Kétségb'esett kaczaj lőn Nagyida.

Országos Széchényi Könyvtár

Rajongva tűnt elém a sátrak népe:

A vajda Csóri, a *nagy álmodó*

Ki maga alszik egy nemzet nevébe',

Álmában újabb, szebb hont alkotó;

S hogyan koppasztja, mely még nincs kezébe';

Madarát a többi por-puffogtató;

Mind csupa bátor, nyílt őszinteség:

De a bús tréfa mégis megesék!

Dicsőséget szomjaznak minden áron,

De, ha nem kell vér, olcsón is veszik;

Ritka dolog, hogy egyet értsen *három*;

A holnapot *ma* bízvást megeszik —

Stb. — hisz megírtam akkor-nyáron.

Ne irtalak vón' kis könyvem pedig!

Rosz vagy, silány vagy; máskint nem hevernél

Száz számra most is *Julius Müllernél*.

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ELSŐ ÉNEK.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

FOGLALAT.

Vár szorult védelme, Vajda fényes terve,
Czigányok gyűlése, Harczi zendülése,
Csóri eszes volta, Hősek többi dolga,
Ez ének rendében Le van írva szépen.

Egyszer volt özönviz, mióta a világ;
Egyszer nyit, száz évben, az áloe-virág;
Egyszer esett, mondják, kutyavásár Budán;
Egyszer a hős dáadék romlása Nagy-Idán.

Múzsza, te, ki nem jársz idres-bodros kontytyal,
Vézna bőrödet sem fested bécsirongygyal —
De piros, de pozsgás napégette arczod:
Te segíts, méltóan elzengnem e harcztot!

Add rívó hegedű bűgását dalomnak,
Czinczegő zengésit húros czimbalomnak,
Klarinétok füttyét, dobok dobbanását,
Harsány trombitákkal összeroppanását.

Önts szájamra édes, hatalmas éneket,
Melylyel örökítsem választott népedet!
Míg a magyar nóta daliáit zengem:
Parlagok múzsája! cserbe' ne hagyj engem. —

Írtanak ezerben, ötszáz ötvenhatban,
Pártosság magyar közt vala szép divatban:
Nagy-Idát Perényi birta, egyik párton;
Kapitány a várban jó Gerendi Márton.

Kapitány a rangja, de lehetne káplár,
Mert alighogy tíz-husz alattvalót számlál;
Hanemha betudjuk egy-egy emberszámba,
A mi ráadás volt gyülevész cigányba'.

Miért be ne tudnók s miért be ne vennők?
Eddig is a várat ki védte, ha nem ők?
Töri az ellenség, már tizenhét napja,
Mérgében a nyelvét hiába harapja.

És harapná, bizony, isten tudja meddig,
Ha az ennivaló el nem fogyna keddig;
Ezt a bölcs Gerendi látta még szombaton,
Hogy próféta lett vón' pedig, nem mondhatom.

Hívatá azértan cigányok vajdáját,
Ledicsérte rútul az egész fajtáját,
Azután így szóla bizodalmas hanggal:
„Bölcs, vitéz, nagy férfi, fejedelmi ranggal!

„Jól tudod, hogy e vár minden baja, gondja
Egyedül erőtlen vállaimat nyomja:
De sok, a mi hogy sok, több mint elegendő:
Nem bir annyi terhet egy számár, mint kettő.

„Több ész többet talál, nem hiába mondják.
Ím azér' rád bízom a vár felegondját:
Társam vagy: ne a kulcs! hordjad és viseljed;
Töltsd be énutánam a második helyet.

„Hanem esküdjél meg — tartsd fel három ujjod —
Közös titkainkat hogy el nem árulod:
Mondjad „isten“ szóval: téged úgy segéljen
(Mondá Csóri vajda: ötet úgy segéljen).

„Tudd meg azért: vagyon az élelmünk fogytán,
Sőt, ha nem kiméljük, holnap is elfogy tán:
Azontul?...nézhetjük a csillagos eget,
Azontul keserves éhhalál fenyeget.

„Én hát ma (de *titok*: jól szivedre kötöm)
Kevés magyarimmal a várból kiszököm,
S holnap éjjel bőven hozok eleséget:
Igy teszem luddá a botor ellenséget.

„Te pedig, barátom, míg távol leendek,
Válj becsületére híres nemzedetnek;
Kitörést ne próbálj....a nagy világér' se!
De légy ember, a hol ember kell a résre.“

Így beszélt Gerendi. A fővajda pedig
Azt gondolta elébb, hogy csak ingerkedik:
De mikor bevette a várnagyi hitet,
Pislogó szemével hunyorítva intett.

Megfeszült örömtől mind a kilencz bőre,
Dicsősége majdnem kihízott belőle;
Hanem ott ült — fedve harcsabajuszátul —
Egy kicsi ravaszság, szája végén, hátul.

És felelt ekképen: „Vitéz kapitányom!
Nem is utolsó nép ez az én czigányom:
Tűz van bennök, uram, hogy szinte *sűt*, ragyog...
Én pedig — vajdának épen illő vagyok.

„Csak ide kell bízni *Puk Mihály* uramat:
Megkeserűli, ha bizgatja váramat!
Bátran mehetsz, pajtás, itt a vitéz sereg;
Mehetsz bátran, fiam, itthon lesz az öreg.“

Igy szólt; és komolyan, mint vajdához illik,
Nyujtotta kezét, a jobbot tudniillik,
Vontatva, begyesen, fejedelem módra,
Mintha nagy pártfogó nyujtaná kéz-csókra.

Most az Éj fölvette tolvajköpönyegét,
Eltakarván azzal pitykés öltözetét;
Várban a magyarság készül titkos útra;
Esze ágában sincs visszatérni újra.

Alighogy a várból a magyar katonák
Egy rejtek-kijárón lábukat kivonák:
Népét Csóri vajda feljáratta rendbe;
Gyűlést hirdetett a legnagyobb terembe.

Volt a szép rokonság hetven sátoralja:
Mindenikből egyet hívatott a vajda,
Mindenik sátorból a legvénebbiket,
A mennyibe' nem volt csupa vak, vagy siket.

Hamar a cigányok kezdenek begyűlni,
Csóri vajda körül tanács-széket űlni:
Büszke faj! nemes faj! — Ha elsorolhatnám
Őket illően, egy vak lóért nem adnám.

Jött elébb Akasztó, hórihorgas cigány,
Nem volt ily kovács több, sem Nagy-, sem Kis-Idán;
Fejjel haladá meg a többit Akasztó:
Hátha még nem volna görbe, mint egy patkó.

Jött azután Nyúlláb, meg a kancsi Degesz:
Mindenik iszkából, hasadt teknőt szegez;
Vékonypénzü Nyúlláb szőrös mivoltától —
Vette nevét Degesz domború hasától.

Csakhamar követte Vigyori és Kolop:
A hol e kettő jár, jól megy ám a dolog!
Vasfűvel kinyitnak minden zárat, békót, —
Az anyja hasából kilopnák a csikót.

Nemkülönben Gyügyü, — Gyügyü, kinek párja
Messze földön nem volt tapasztó munkára;
Nyeszegi, a rostás; Pityke, a rézmíves,
Hénye férfiú, kit úgy csufolnak: *Híves*.

Egyszersmind betámaszt félszemű Toportyán,
Ő, kit Éva szüle Hernád vize partján,
Göndörhaju Éva, — nem bizonyos, kitől:
Talán a hajdankor pogány istenitől.

Nézd el immár Bunyit és vitézlő Kákát!
Ennek a mentéjét, annak a nadrágát:
Téglaszín a nadrág, és a mente kéken
Rugta el a sujtást, valamikor — régen.

Jó Habók, Irhával, s Diridongó hátul
Ki huszonegy rajkót nemze Dundijátul;
Apja, anyja is él, — nagyapja, nagyanyja:
Mind együtt lakozván, nőténye és kanja.

Múzsza nekem mondd el: hány szekér és hány ló
Az, miből parancsol vitéz Diridongó? —
Szekér ugyan kettő, s egy kopott taliga;
Ló három, szilajok, valamint a csiga.

Ne feledjük immár Süsüt, a ki szépen
Tud vésni betűket, czímert a pecséten:
Czímerbe oroszlánt három-négy farkúnak,
Metszi a **p** betüt, megfordítva, **q**-nak.

Ezután belépett a hires Juhgége,
Ennek a hegedü tanult mestersége:
Vele jött a bőgős, a ki sántit hajsza,
Himlőhelyes arczu, bádog szemü Kajsza.

Láttad-é tavasszal, de mikor még hó van,
Szemétdomb körül a havat olvadóban?
Itt kibarnul a domb, fehér még amoda:
Ilyen ősz hajával a tisztos Laboda.

Laboda, ki ellát meszszi jövőendőbe,
Az elásott kincset meglesi a földbe' —
(Legalább azt, a mit maga elásatott)
S tudja hogy ütni fog, ki emel rá botot.

Érdemes továbbá említésre Hubi.
Ennek tudománya sem volt mindennapi:
Mert nincs oly pipaszár széles e világon,
Melyhez ő szurkáló-vasat ne csináljon.

Ott van Csucsuj, a kit egy időben Mokra
Téglavető szűrűn hitt kemény birokra:
De úgy vágta Mokrát Csucsuj a homokra,
Hogy azóta mindig arról kódul Mokra.

Jő Csimaz, kit hajdan értek lólopáson.
„Nem loptam, felelé, követem alászon,
Keskeny úton fekütt, hol menni akartam —
Bizony sohsem esett ilyen csufság rajtam.

„Hátul mennék: de rug; elől mennék: harap;
Átugrani könnyebb, sokkal is hamarabb;
Ugranám: felpattan... a hátára estem....
Jó, hogy elfogátok, áldjon meg az isten!”

De leírni őket vajh! ki győzné sorra?
Dicsőségök nem fér a papirosomra:
Nohát nem is bántom. — Lássuk már a gyűlést,
Mivel Csóri vajda megnyitá az ülést.

„Urak és urfiak!” szavát így kezdé meg,
„Válogatott cigány férfiak, legények!
S valaki jelen van, az egész rokonság!
A mér' összegyűltünk, fele sem bolondság.

„Legelébb halljátok (de csak négy szem között):
Magyar nép ma este a várból kiszökött...
Nem baj! még szerencse! megmondom az okát —
Addig minden ember túrtőztesse magát.

„Régi híres nemzet cigányok nemzete,
Sötét ó világban vész el eredete;
Azt mondják, Faraó lett vón' első vajda:
De ma is czivódnak a tudósok rajta.

„Akar innen, akar onnan kerültünk is,
Akar — ha mindjárt az *égből* cseppentünk is:
Dicső nép vagyunk mi, annyi már szentvaló;
Csak az irigyünk sok, hordja el a manó.

„Holmi eskütfélék, sőt falusi bírák,
Szép szabadságunkat nagyon körülnyírák;
Elfajít, elszéleszt a vármegye végre:
Mint valami retket, plántál faluvégre.

„Hagyjuk-e, tűrjük-e, véreim, cigányok,
Hogy erőt vegyenek ezek a zsiványok?
Eltörüljék a föld színéről fajunkat,
Kordovány bőrünket, fekete hajunkat?

„Van-e a világon vitézségre párunk?
Lett vón' alkalom csak egyszer megpróbálnunk!
Aztán meg, nagy átok e szép ivadékon,
Hogy az egyetértés közte igen vékony.

„Tartsunk össze, urak! most, urak, vagy soha!
Itt a jó alkalom; hí a nemzet java. —
S miután ez a vár nekünk esett ingyen:
Neve is ezentul Csórivára légyen.“

Most a nemzeti gőg kitöre nagy zajjal
Mint dugóját a szesz kiüti robajjal.
Tetszett Csórinak, hogy a beszéde tetszik,
Folytatá azértan, a mint következik:

„Először is tehát ez a végzés már ma:
Nem *bocsátjuk* többé a magyart a várba,
De magunk kezére folytatván a harczot,
Szélyelverjük innét holnap a labanczot.

„Másodszor: miután a ránkjövő héttel
Be fog következni az uj vajda-tétel,
E fő hivatalra oly férfit híván,
A kit a mi lelkünk iszonyúan kíván:

„Örökös fejünkké teszszük Csóri vajdát,
Ki Czigányországnak megveti alapját,
Összegyűjtve itten, a régi Nagy-Idán,
Mind azt, a ki vitéz, mind azt, a ki czigány.

„Harmadszor....“ de tovább nem mondhatta Csóri,
Mert iszonyu lármát kezdtek hallgatói:
Többen ezt kiálták: jól van! helyes! éljen!
Sokan ezt: halljunk szót! más is hadd beszéljen!

Főkép Diridongó, jeles helyre állván,
Tátoga erősen valamit a kályhán,
Képe sötétveres, nyaka, szeme dagad:
Csillapodván a zaj, monda ily szavakat:

„Nem hagyom halálig! csak azér' se hagyom!
Csórinál miköztünk emberebb is vagyon;
Nem kell Csóri, nem kell! van külön legény is
Főfő vajdaságra.... akar ehol *én is!*“

Igy beszélt a kályhán. De Akasztó fogja
Es lerántja onnét a lábánál fogva;
Hős Akasztót Irha fejbeüté hátul
Hogy csak elnyujtózott, messze a padkátul.

Nyolczan vagy kilenczen most körül csipkedték —
Kicsibe, hogy Irhát ki nem készítették;
De megvédte Irhát vitéz Diridongó,
Nyeszegi és Vaczok, Hagymaszár és Kongó.

Gyügyü Csóri felé mutogat hüvelykkel:
„Hallja-é kend, Csóri: kend leülhet! nem kell!“
De körmére húzott Dámi, hogy beszopta,
Mintha medveczúkor volna ráragasztva.

Dámit ennélfogva legyürte Kanálos.
Lőn immár a veszély közös, átalános:
Kétszer elfáradtak, kétszer megpihentek;
Harmadikszor még is újra összementek.

Hallván pedig e zajt kívül a közönség,
A legelső zajra mingyárt beözönlék:
Férfi, nő, fiú, lány; még a csesszopó is,
Még a száz esztendő's vén anyó s apó is.

A barna fehérnép lelkes arczczal iget,
Védeni, segíteni harczos férjeiket;
Fegyverök hatalmas fog, köröm vagy gége,
Meszelő, seprűnyél s az üszökfa vége.

Láb alatt pedig a nagyreményű rajkók
Minő lármát csapnak! valamint a szajkók.
Boldog apa, kinek öt hat fia harczol!
Mint nagy puska mellett sok ropogó pisztoly.

Ím hős Diridongó tíz fia, tíz lyánya
Ütközet hevében apját körülállja;
Harczol Dundi asszony, mint a kölykös medve,
Szügyei, mint bátya, merészen dülyedve.

A gyarló csecsemők s öregek ellenben,
Nem tudván egyéb kárt tenni az ellenben,
Sikoltnak, hogy ég-föld lesz beléje siket,
Tépik ruhájokat, tisztos fürteiket.

Dúl a harcz dühösen, mint egy veszett gulya,
Esztelen polgárok gyilkos háboruja;
Ennek orra véres, annak háta kékül....
Csuda hogy megesett emberhalál nélkül.

Bizony emberhalál is lett volna vége,
Hogyha el nem illan a vitéz Juhgége:
Erre Csimaz horgolt, szörnyen fenekedett;
Jó, hogy eloldhatta mégis a kereket.

Bölcs Laboda ugyan százszor fölemelé
Ökleit az égre, vagy a padlás felé,
Százszor is kiálta: csitt no! egyet mondok!
Százszor föl se vették őtet a bolondok.

Akará mondani a tapasztalt öreg,
Hogy minden baj, inség háborúból ered:
Döghalál, sok vén lyány, sok rossz vers... hiába!
Nem birt szóhoz jutni a csaták zajába'.

Lőn pedig, hogy újra kidőltek pihenni,
Negyedik tusára lélekzetet venni.
Kapott ez alkalmon Csóri eszes vajda,
Fölveté fehérlő szemét s így sohajta:

„Oh te szent Habakuk! czethalas szent Jónás!
Vajmi bolondság ez, dőre visszavonás!
Hisz még meg se' fogtuk, hát minek koppasztjuk?
Jobb bizony, e kérdést másszorra halasztjuk.

„Ki legyen a vajda: én-e, vagy pedig én?
A győzelem után szóba jöhet megén':
Most készüljünk harczra — s hogy *erősek* legyünk:
Addig is — itt a kulcs: nosza igyunk, együnk!“

Mint az összeröffenő nyáj, midőn a zsákot
Meglátja, — felejtí a háborúságot,
Rohan válujához, egymást töri, tolja,
S a kanász jóltéví kezeit csókolja:

Nem máskéí tevének a lelkes czigányok:
„Éljen Csóri, éljen, örökös vajdájok!“
Mind inába forrnak, majd agyon tapossák,
Azt mivelí bennök a háládatosság.

Egy perczben türes lett kamara és pincze,
Görnyed az áldástul czigányok gerincze.
Feledik, mint a bölcs, a kétes holnapot,
Csinálnak karácsont és szent Ivó napot.

Künn, szabad ég alatt, piaczán a várnak,
Egynehány ölfából nagy tüzet csinálnak,
Sátrakat vonnak fel, mint az isten gyepén,
Sistereí a bogrács, pirul lángos, lepény.

Majd az étel sorját nem győzik bevárni,
Kezdenek fütýölni, ugrós tánczot járni:
Csattogó bokával jobbra balra futnak;
Megfővén az étel, mellé kuporodnak.

Gyöngé az én tollam, írni erről képet.
Oh, arany szabadság! nézd el a te néped:
Hogy eszik, hogy iszik, hogy örül, hogy múltat!
Millyeneket fal — és még csak meg se' fűlad!

Nincs ott asztal, abrosz, czifra evőkészség,
Nincs egyéb fűszerszám, mint a jó egészség,
Nincs egyéb mérték, mint kinek-kinek gyomra:
Még is ritka eset, hogy ez megromolna.

De van nálok egy bűn, mégpedig halálos:
„Mikor egyik *aprít*, a másik *kanáloz*“;
Ezt nem szívelhetik, ezért haragusznak,
S mint kutyák a konczon, összemarakosznak. —

Miután hasából kiveté a drágát,
Megereszté Csóri szíjjal a nadrágát
S monda: „most az ágyu hadd dörögjön, hagyom!
Örömére hogy ma vajdatétel vagyok.“

S legottan vitézlő férfiak menének,
Hogy kihoznák a port, ágyut töltenének.
Rárántá azonban Juhgége s a banda,
Megkezdé a tánczot legelébb a vajda.

Egyengeti lábát komoly lassu tánczra,
Nem hozzávaló már, hogy megszaporázza;
Illegeti fejét, lebbenő nagy hajjal;
Néha így tesz: „hap! hap!“ néha így tesz: „haj! haj!“

Ezüst gombos mente lóg le a nyakáról,
Fityeg a nehéz gomb, mint körtvély a fáról;
Kék színű a mente, báránybőr peremes,
Buja kövérségtől a posztója fényes.

Sárga csizma lábán, sárga sarkantyúval,
Csizmarojtját néha megérinti ujjal,
Néha lábujhegyen megállva sokáig,
Összebillegteti sarkantyús bokáit.

Majd körültekint, hogy társat is válasszon:
Dundihoz megy és mond: „ej no, komám asszony!
Eb a ki haragszik, én már elfeledtem:
Nosza egyet-kettőt fordulnánk mi ketten.“

Mosolyogva Dundi nyújtja fényes kezét,
Átengedi magát s minden ő nehezét;
Könnyen lebeg ő, mint vontatott petrencze,
Akarám mondani, a boglyakemencze.

De mikor a táncznak jött szilaj ugrósa,
Leszakadt szép Dundi, mint egy bazsarózsa,
Leszakadt a vajda gyólesinges válláról,
Mint a bazsarózsa leszakad bokráról.

Vajda is megpihent tetején egy zsáknak,
Helyet engedvén a szép fiatalságnak.
Lőn már a vigasság közös, átalános,
Kedvök semmi részben nem vala hiános.

Ott evés-ivásban hogy felmelegedtek,
Tánczra ott mindnyájan mikép kerekedtek,
Sok legény hogy verte *majd* a hátát sarkkal,
Sok piros viganó hogy repíte farkkal;

Hogy raká és hányta a sarjú-nemzedék
Díszes rókatánczát és cigánykerekét:
Hadd zengjék el azt már énutánam mások,
E dologra méltóbb kölyök-óriások.

Ez alatt az ágyu dörge morga folyvást,
Nem golyókat lövén — lövén pusztá fojtást;
Nem kimélik a port, egyre puffogatnak,
Örömére a nagy, nevezetes napnak. —

MÁSODIK ÉNEK.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

FOGLALAT.

Kérded: mi van ebben? Puk vezér megszeppen;
Majd egyebet forral: De leül nagy orral.
Vajda pedig ébren Tűnődik az éjben
S talál nagy szerencsét — A Dárius kincsét.

Országos Széchényi Könyvtár

Puk Mihály azonban, ellenség vezére,
Nem fekütt sem a jobb sem a bal fülére,
Czigányok zajától nem tudott alunni,
Dehogy merte volna a szemét behunyni.

Első ágyúszóra (mivel nagyot pukkant)
Felüté az orrát, hanem meg se' kukkant;
Másik ágyúszóra, pápaszemet rakva
Hallgatá erősen, füttyöl-é a magva.

Harmadik lövéskor felugrott s kiméne.
Kérdi a pattantyus: tán felelni kéne?
„Világért se, ugymond, hiszen *pufra* lőnek:
Ki tudja, miféle hadi fortélyt szőnek!“

Rendelé, hogy kiki lenne szerbe-számba':
Nyeregben a lovas, az igás ló hámba',
Sorban a gyalogság, felállítva szépen,
Ágyunál a tűzér, kanócz a kezében.

Ömaga, miként egy vén fogatlan farkas,
Kit megűz a *Bodri*, megkerget a *Talpas*,
Kerüli az aklot sanda, görbe szemmel,
Ott hagyni sajnálja, beugorni nem mer:

Azonképen ő is kullog a sötétben,
Kerüli a várat, megáll minden lépten,
Majd a pápaszemmel, majd csak az övével,
Majd pedig kukucsál nagy hosszú csövével.

Néha jobbra fordul, néha balra fordul;
Kérdezi a jelszót minden kis bokortul;
Oly vigyázva lépdes, nyomot alig hagyván,
Mint macska, ha sétál a tövis-garadján.

Mert hogy a zaj ott benn nincs minden ok nélkül,
Ennyit ő belátott a maga fejétül,
Azér' ősz a haja, azér' képe ránczos,
Azér' a tarkója arany paszomántos.

Összehívatá a tábori tanácsot,
Ily veszedelemben hogy adna tanácsot,
Mert a mely dologba nem láthatni bele,
Ki tudja, mi szörnyü veszélylyel van tele!

Miután azok a fővezéri szóra,
Hamar összegyültek, gyülekeztek volna:
Magukban a dolgot forgaták erősen:
És annakutána hallgatának bölcsen.

A vezér pediglen ágy alól kivonva
Egy nagy papirosat, mint egy szóró-ponyva,
Leterítetté a sátor közepére
És lehasaltak mind, körül a szélére.

Képzелhetni, milyen nagy volt az a levél
A melyikre, festve, egész ország lefér!
Város, falu, erdő, hegy, folyóviz, patak . . .
Még *hal* is a vizben és az erdőn *vadak*.

Voltak azon gályák, hullámhányó tenger,
Bozontos hegyek, mint egy-egy gubás ember,
Kacsaringós folyók, találomra... mint a
Dinnyeföldön mikor szélyelfut az inda.

Ott a tokaji hegy, mint egy czukorsüveg,
Mellette mingyárt az asszuboros üveg;
Ott a Hernád vize... hires folyam váltig,
Azér' mondják: nincsen párja a Hernádig.

Csonka tornyaival ott vagyon a vár is,
Rajzban sem kisebb mint ez a kalamáris;
Örzi nagy-kevélyen három szál levante,
Egy a kapu előtt, kettő pedig benne.

Mind ez, többel együtt, megvolt a levélen,
Irva sok színekkel: sárgán vagy fehéren,
Feketén, pirosan, kéken vagy irombán.
Környülfeküvék hát a vezérek, mondám.

De sehogy se' birták belőle kinézni,
Mit akarnak mostan Nagy-Ida vitézi;
Noha mind oly tudós képeket formálnak,
Mintha a világon semmitsem tudnának.

Kezdődtek ugyan szép tekervényes viták,
Jegyezé utánok kilencz íródiák,
Sok papir elpusztult, sok tinta elfogyott:
Akkor csapta feljebb a zsidó a rongyot.

Míg így tanakodtak a mi bölcs vezérink,
Monda egy sovány ur (legyen neve Héring:)
„Sok szónak sok alja: én találtam egyet:
Uraim, nem látják ezt a magas *hegyet*?“

És *rittig!* a hová ő a körmét tette,
Állott egy magas hegy, a várnak felette,
Olyan, hogy ha e hegy tetejére másznak,
Kéményébe látni a várban a háznak.

Monda most vezér Puk örvendetes arczczal:
„A mi meg van írva, az, barátim, nem csal.
Könyvben a valóság: másról nem felelek;
Ki nagyobb hadvezér, mint e bölcs levelek!

„Hányszor összejártam az egész vidéket,
Csetlettem botlottam tapasztalás végett,
Szemeim jól látnak, üveget is tettem:
S ihol, e nagy hegyet észre nem vehettem!“

„Van biz' ott hegy, ménkö!“ csúfolódott Czibak,
„Hisz' talán meglátná ... még az is, a ki vak ...“
Tovább mondta volna, de csak ennyit mondott,
Mert nagyon lebügték érte a bolondot.

Szóla Puk, miután elment az izgága:
„Oh! e felfödözés nekem igen drága;
Innen lövetem a várat szerteszélyel,
Ide vonszoltatom ágyuim az éjjel.

Fogta hevenyében, és a hegytetőre
Ágyukat rajzola, szájukkal előre:
S a mint a sok ágyu Nagy-Idára lenéz,
Reszketni látszott a három festett vitéz.

Tökéletes a terv, mi hja se látszik,
Netalántán még a kivitel hiányzik.
„A kivitel enyém“ monda Puk kevélyen,
A többi vezérek meghajoltak mélyen.

Azzal szétoszoltak, kiki ő helyére,
Kiadá parancsit a had fővezére:
„Nosza, minden ágyu felállítva legyen,
Nyugat felől, itt s itt, ez s ez magas hegyen!“

„Az lehetetlenség“ — „nincs lehetetlenség!
Ha nem bírja négy ló, hát nyolczczal vitessék,
Ha nem bírja el tíz, be kell fogni százat,
S mindenik kerekét taszítsa egy század!“

Mint mikor valahol, sötét csendes éjen,
Viszik a halottat fekete szekéren,
(Mert ha nappal vinnék, a nép botra kelne,
Nehogy a határát jégeső elverje);

Nincsen egy hang, egy pisz, tengely sem nyikorog,
Csak a lovak lába s kocsis melle dobog —
S tompán a koporsó kondul meg ha zökken:
Ugy vitték az ágyut az éjjeli ködben.

És már odaértek, hova céljok menni:
De bizony a hegyből nincs ott semmi, semmi,
Ellenben a kerék az agyáig lejár
Lévén ott nem egyéb — mint egy csúnya mocsár.

S mint a részeg ember, ha jó kedve feles,
Elhagyja az ösvényt, másik utat keres,
Hát egyszer csak süllyed, csak süllyed fél lábbal,
Felborul s nem gondol többé a világgal;

Bő nedvesség miatt megdül, mint a búza,
Csak úgy horkol aztán, a bőrt egyre húzza:
Nem másként az ágyuk a puha mocsárban,
Lefeküttek *húszan*, visszamentek *hárman*.

„Gyihé! gyühé!“ már *T*most; kezdődik a hű-hó,
„Gyihé! gyühé!“ kiált a várbul az ekhó;
Reccsen a rúd, felhércz, és az ostor pattog;
Gúnyosan a várfal reá visszacsattog. —

Nem hallák azonban már ezt a cigányok.
Édes Álom hinté párnáit alájok:
Kavicsból, göröngyből, úton és ut mellett,
Számokra puhitván szenderítő pelyhet.

Jött az édes Álom, csöndesen, mezítláb,
Hogy a vígadókat meglophassa inkább;
Elringatta előbb a kicsiny purdékát,
Azután a tisztos őszhajú dádékát.

Ott egy csecsemőnek, az anyja ölében,
Szájából az emlőt kifordítá szépen
És beföcskendezte kormos arczát téjjel,
Mintha barna földre fris hó esik éjjel.

Mást kopasz fejével lefelé úgy csünget,
Mint ha felakasztjuk füstre gömböczünket;
Másnak, ámbár alszik, mellyet épen rágott,
Meghagyá szájában az ízes czobákot.

Hős Diridongónak a tele poharat
Kiüté kezéből, csak a füle maradt,
Aztán földre dönté magát is, hogy orral
Fúná a port, mint egy szuszogó bocskorral.

Akasztót, a nyulgát, hosszú volta miatt,
Karikába gyűrte, mint egy nadrágszíjjat,
Ellenben kinyujtá Degeszt hátrafelé,
S rőfögő disznónak lelkét adta belé.

Elnyomá szép lassan hegedűs Juhgégét:
Álmában is húzta ő a nóta végét,
De mikor nem húzta s minden ujja megállt,
Lelke azután is mindegyre muzsikált.

Így a csendes Álom, ez a szende angyal,
Betakarta őket holmi kapcza-rongygyal,
És legott a kérges, ponyvaféle vászon,
Olylyá lett, mikép a gyenge, síma bársony. —

Csak te, vitéz Csóri, csak te nem alhatnál;
Virrasztasz kegyetlen harczi gondolatnál,
Egyedül piszkálsz a fél-álmos tüzet,
Míg körültesz alszik a daliás nemzet.

Igenis, a vajda, egyedül az éjben,
Bagót csemegézve, gondolkozik mélyen,
A holnapi harczról, véres viadalról,
Nevezetes, fényes, dicső diadalról.

Eljárta eszével Nagy-Czigányországot:
Hogy s mikép vesz ő majd új veres nadrágot
A mely senkinek még soha testén nem volt —
Ánglia-posztóján bársonybul lesz a felt.

Képzele képtelen földi boldogságot,
„Annak közepére egy szál gyöngyvirágot“:
A virágszál ő lesz, Csóri nemes vajda....
De mi jutott hozzá, hogy olyat sohajta? —

Nagy szomorúsága jutott az eszébe:
Két szép urfikája, meg a felesége,
Kiket a Maros, hajh! már azelőtt jóval,
Elvitt, taligástul, és egy tarka lóval.

Mennyiért nem adná, hahogy őket mostan
Járáthatná talpig bíborban, bársonyban!
Így a boldogságán nem örül, csak félig:
Mit ér a *nagy lepény*, ha nem törhet nékik!

Azonba', hisz' ő még vénnek sem olyan vén
Hogy ki ne pótolja, feleséget vevén;
A ki adott *tálat*, adni fog melléje
(Gondolta magában) ki azt *körülülje*.

„Megvettetem — úgymond — a szerencse-kártyát!“
S vőn kezébe üszköt, mint valami fáklyát,
Ment egy omladozott ó pinczébe, a hol
Rasdi, a varászló, tanyáz mint egy bagoly.

Így esett, hogy a zajt nem hallá meg ő sem,
Noha az ellenség kurjongat erősen,
Száz kötél szétmállik, száz rakoncza pusztul:
Hanem az ágyuknak a füle sem mozdul.

Így, midőn a bivaly, forró-meleg nyárban,
Szekerestül együtt elfekszik a sárban:
Sem istenkáromlás, sem pedig vasvilla,
Úri kényelméből kívájni nem bírja.

De a bivaly fölkel, midőn kedve tartja,
S a mi szekér még van, azt is kiragadja:
Ellenben az ágyuk ott maradtak végkép,
Miért is vezérink a hajokat tépték.

Összegyültek újra, hogy tanácskoznának,
De utoljára is ily végzést hozának:
Hogy a mit ki nem bir húsz ökör húsz lóval,
Azt a bölcs tanács se' húzza ám ki, szóval.

Legelőször is Puk leszidá Heringet:
„Az ur vitt, nem egyéb, e nagy kárba minket!
Az ur *tette oda* — átkozom a körmét!
Az ur sütte-főzte egye meg a tervét!”

De Hering lesöpré magáról a vádat
Az által, hogy ő meg Czibak ellen támadt:
Ha *tudta*, ha *látta*, hogy mi lesz belőle,
Mért nem gátolá meg a dolgot előre?

Nosza, valamennyi mind Czibakra zúdul:
„Szörnyűség! czudarság! gyalázat az urtul!
Maga is jelen volt, nézte, leste, várta:
S egy szóval se' mondá: ne vigyék a sárba!”

De megszólalt mostan a gyűlés Nesztora,
Fogatlan inyével az öreg Kusztora:

„Nem úgy, urak, nem úgy! itt egyik fél sem ok:
Csupáncsak, egyedül, maga ez a *dolog*.

„Mert, ha mi a rajzban mocsárt láttunk volna:
Bizony ilyen tervet nem csináltunk volna;
Szűrét Czibak úrnak ki nem tettük volna,
Sőt inkább tanácsát helyeslettük volna.

„Ellenben, — ha a hegy *igazán* megvolna:
Akkor a mi tervünk ugyan remek volna!
Czibak ur pediglen nagyon felsült volna:
Drága jó husz ágyunk el nem csücsült volna.

„Kettős úton halad az emberi élet:
Egyik a gyakorlat, másik az elmélet,
S minthogy az elmélet, most ez uttal, *sáros*:
Hadd lám, a gyakorlat merre viszen már most?

„A gyakorlat *ez*, hogy szedjük a sátorfát,
S mig szélyel nem virrad, hordjuk el az irhát:
Mert, ha az ellenség észreveszi kárunk':
Lesz nekünk hadd-el-hadd! ugyan ebül járunk.“

Szavait az ősznek nagy „éljen“ követte,
S legott a tarisznyát kiki szedte vette;
Nem is tudom én, ha a dolgok így állnak,
Lessz-e kit megverni holnap a vajdának. —

Csóri pedig, mondám, az odúba méne,
Hol bagoly módjára lakott Rasdi néne;
Költeni sem kelle a tisztos agg dadát,
Minthogy akkor éppen felköhögte magát.

Ki mihelyt megérté a mit Csóri kíván,
A földre ültette, mert nem is volt díván,
Nyirkos földbe szúrta az égő hasábot,
Melly, a mint csak tudott, oly szépen világolt.

Azután vevé a sors-intéző kártyát,
Leraká és kezdé nevezgetni tárgyát:
Ez nagy uraságot, amaz nagy háborut,
Ez jelöl vidámat, a másik szomorut.

Ez régi kedvesünk viszont meglátása,
Kiről már az ember nem hinné, hogy lássa;
Az töménytelen kincs, melyet kiki talál;
És amaz ott csúnya, erőszakos halál.

„Te pedig, bölcs vajda, te vagy e tökkolop.
Ide vigyázz már most, kezdődik a dolog.“
Figyelt is a vajda, mert bizony kevésben
Mult, hogy el nem szunnyadt a figyelmezésben.

Rasdi meg a kártyát jól összevegyíté
S így szólott, miután a földre teríté:
„Tökkolop — uraság: ez jól illik össze;
Kár hogy igen véres háború van közte!“

„Hadd legyen!“ dörmögte a vitézlő vajda,
„Hát az a fekete mellettem micsoda?“
„Ez fiam? ezt hiják....*fekete embernek*,
Mivelhogy más nevét emlitni se mernek.

„Boldog az, ki mellé esik ez a kártya!
Annak a szerencse örökös barátja;
Melletted is, vajda, mennyi *kincs* van körül
S itt a *régi kedves*, kinek szíved örül.“

Mint midőn a jó pap papol igen szépet,
Viszi képzeletben a figyelmes népet,
Csak viszi, csak viszi.... mígnem a jó nénék
Már inkább *álmodják*, mintsem hogy képzelnék:

Úgy hallgatja Csóri míg amaz terécsel,
Mert sok szóval mondta, a mit én kevés-
Háromszor veté meg a kártyáit neki,
Háromszor egyformán jött a szerencse ki.

Hanem harmadikszor beszélt már süketnek,
Adta magát Csóri fényes képzeletnek:
Iszonyú roppant kincs: arany, ezüst, gyémánt
Hever lába előtt, káposztakő gyanánt.

Majd ezek eltűnnek.... csak a banyát látja,
Ki előtte térdel, kezében a kártya —
S igazítja olykor, hogy égjen, az üszköt,
A mely ott füstölge nagy-makacsul köztök.

Hát egyszer csak, látja, hogy az asszony fölkel,
Megy előre és int a tüzes üszökkel;
Háromszor int vissza; ő pedig követi
Pincze belsejébe, a hová vezeti.

Mohos falhoz értek, — de az nem vala gát,
Körmével a banya kiszedi a téglát,
És olyan rést karmol hevenyébe rajta,
Hogy könnyen beférne három cigány vajda.

Alighogy azonban egy téglá kiesett,
Egyszerre, mint nappal, olyan világos lett;
Mikor pedig a rés ki volt bontva tágra,
Csaknem elveszett a Csóri szemvilága.

Fényes nagy terem volt az a hová léptek,
Híre sincsen abba' gyertyának, vagy mécsnek:
Gyertya helyett olyan darab gyémánt ragyog...
No, mint egy malomkő, hogy ne mondjak nagyot.

Merevül egy tükör a terem oldala,
A padlás-gerenda mind ezüsből vala,
Aranyhomokból van a ház földje verve,
És az ajtó megé gyöngy szemét seperve.

Környöskörül a ház rakva káddal, üsttel,
Az is tele volt mind aranynyal, ezüsttel —
És az ágy láb mellett arany kotló ragyog,
Számptalan sok apró csirkéihez vatyog.

Beh szeretett volna ezek között Csóri
Kettőt avagy hármat az ingujjba lopni;
A nagy kívánságtul viszket minden ujja,
Már le is hajolt hogy a zsebébe dugja:

Hát csak elébe áll egy *fekete ember*:
Szakálla, bajusza valóságos kender,
Vállig ér bajusza, térdig a szakálla,
Haragos szemekkel csúnyán nézett rája.

„Ne haragudjék kend, édes öregapó!
Nem vagyok én tolvaj, sem pediglen lopó;
Nem bántom a csirkét, csak nézni akarom:
Nem terem mifelénk ilyen apróbarom.“

„Köszönd“ felel amaz, „hogy apádnak mondtál,
Mert te is azoknak a dijjára jutnál,
A kiket én itten olykor, hébe-hóba,
Megsütöttem-főztem száz esztendő óta.

„Hanem már most, fiam, kettő közzül válaszs: —
Vagy elméssz üresen, úgy békével járhatsz, —
Vagy, ha kell e sok pénz, a szádat feltátod:
Hogy mi lesz belőle, akkor majd meglátod.“

Gondolá a vajda: „miért ne tátanám?
Hátha csak sült galamb repül belé talán?
Majd az ördög megyen üres kézzel vissza,
Ha a pénz után csak száját kell, hogy nyissa!“

Azzal ásit egyet, miből lenne kettő,
S gondolta magában: ez tán elegendő;
De csak elhült, mikép a leöntött parázs,
Mert ihol! szájába csapódik egy . . . darázs.

Összezsapta ugyan fogait ész nélkül,
De már akkor ott volt a darázs vendégül;
Csórit ijedtében a hideg is lelte:
Kinjába' mit tegyen? a darázst *lenyelte*.

„Szerencsés vagy fiam!“ kiáltott az öreg,
„Ezt még egy halandó ember sem tette meg,
Szájából a darázst mindenik kizárta
S holtig nyomorék lett, a ki megpróbálta.

„De te — minthogy bátran lemeréd azt nyelni,
Ez a pénz, a mit látsz, tied valamennyi;
Nem csak ez, de több is: gyere, megmutatom,
És minden szobának kulcsát átaladom.“

Csóri azt gondolta, hogy mind ez csak álom,
Dörzsölé szemeit s monda: megpróbálom!
Belemarkolt egyik közellevő üstbe,
S meggyőződött, hogy mind huszasok, ezüstbe'.

Majd egy kádba markolt: valóságos arany!
A királykép rajta; fénye, neheze van;
Borjuszájás ingét összeköté alól
S megraká, gondolván: csak *ez* legyen *való*!

Azután követte a kenderszakállut;
Arany kútat leltek, hozzá arany válut;
Onnan pedig gyémánt istálóba mentek,
Hol tátos paripák arany zabot ettek.

Vajda kiválasztott egy fehért magának,
Gondolá: ez jó lesz harczi paripámnak;
Akkor egy kamrába vezeté az ember,
Ott pedig volt sok szép mindenféle fegyver.

Hát mikor a pompás ruhatárba értek!
Van ott vörös nadrág annyi, hogy temérdek:
Egyen meg is állott Csóri szeme-szája,
És nem állhatá meg, hogy fel ne próbálja.

Szóla most az öreg: itt van a kulcs, nesze!
Nagy csomó kulcs felé nyúlt a Csóri keze;
Hanem mikor épen elvenni akarta,
Ugy érezé, mintha égne attól marka.

Egy perczig a *tüzes üszköt* látta csupán,
Leve nagy sötétség körülte azután;
De a nagy sötétség nem sokáig tartott:
Ekkor monda Csóri: nem is hoztam kardot.

Visszament, hogy kössön egyet oldalára,
Aztán minden ajtót gondosan bezára
S fölment a pinczéből, hogy meglássa, vajon
Odakünn az idő millyen tájba' vagyon.

Minthogy pedig ottkünn már tetszett a hajnal,
Csóri a népséget fölveré nagy zajjal;
Ruhát, fegyvert oszta, parancsot ada ki,
Hogy az ütközetre készen álljon kiki.

De hogy és mint készül a vitézlő sereg,
(Lévén már most annyi szép ruha, ló, nyereg),
És hogyan állá meg dicsően a sarat:
Ennek elmondása más énekre marad.

HARMADIK ÉNEK.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

FOGLALAT.

Fel trombita, sip, dob! Nagy dolgokat írok:
Ágyúk morogását -- Puskák ropogását;
Harczháboru mérget, A nagy csata végét;
Mellyek csodavoltán Bámul kiki méltán.

Országos Széchényi Könyvtár

Nosza én paripám, gúnár liba tolla!
Eleget pihentél, meg vagy abrakolva,
Megvakartalak, mert a füled se' látszott:
Nosza hát, kezdj mostan vidám, fürge tánczot.

Háborúba mégyünk, a hol ölnek, vágnak;
Köszön is nem is az ember a világnak;
Köszön a ki ráér; sok a berenán tul
Rövid búcsut vészen a kapufél-fátul.

De mielőtt érnénk a dolog nagyjára,
Vessük szemeinket Csóri fővajdára:
Mit gondol, mit akar, mit csinál, mit rendel:
Ékes ritmusokban hallja minden ember.

Veszi legelőbb is a pinczébe utját:
Felhordatja onnan a sok czifra gúnyát
És kiosztja rendre, vitéz népe között;
Mind egy-egy pipacs lett, mikor felöltözött.

Azután a fegyvert osztotta ki renddel;
Azután jött zabla, nyeregszerszám, kengyel,
Kérdik a cigányok: hát a *czoczó* hol van?
Felel Csóri vajda: oldalent, az ólban.

A mit szája mondott, bizonyítja tette:
A sok szép paripát sorra fölvezette;
Akkor büszkén nézett a seregen végig,
S gyönyörködött benne, hogy a szemök fénylik.

Egy része huszár lett, másik része gyalog,
Mindannyian égből lepottyant angyalok;
Maga Csóri, a mint a sort végigjárja,
Igy kiált: „csak nincsen a cigánynak párja!”

Hát még a fehérnép! a vidor apróság!
Mint ládára festett tulipánok, rózsák!
Szeme, szíve szerint öltözők mindnyája:
Csak ránézve is már hízott Csóri mája.

Hamar egy lapátot felkap örömében,
Megmeríti arany pénzzel a pinczében,
Viszi népe közzé, odaszórja: nesztek!
A min a cigányok kissé összevesztek.

Hát ím! a sokaság közzül síva-ríva
Csak elébe toppan felesége, Éva,
Mellette kunyorál két süheder cigány:
„Nekem is adj, dádé! adj nekünk is, apám!”

„Gyöngyeim! véreim!” így szólítja őket,
„Éva! Dámi! Jónás! milyen nagyra nőttek!
No, ki hitte volna hogy megint lássalak:
Azt gondoltam, régen megettek a halak.”

Monda erre Éva: „Bizony, meg is evett
Az a roppant nagy hal, melynek a neve czet;
Szerencse, hogy épen ottankörül uszkált
S benyelé kocsinkat, mint én egy galuskát.

„Nagy üreg volt benne, mint valami templom,
De sötétség lévén, üss ki Jónás, mondom;
Kicsiholt a Jónás az első ütéssel,
Akkor a hal gyomrát összejártuk mécsessel.

Micsoda mája volt! mint valamely szikla,
Malomkő nagyságu benne a halikra;
A szálkája pedig — — lett volna belőle
Alkalmas szarufa bármi háztetőre.

Épen akkor nyelt el egy nagy úszó lápot;
Dámi a fejszével favágáshoz látott;
Jó tüzet perditénk, a milyen csak kellett:
Ugy szárítkoztunk a ropogó tűz mellett.

„Én e rosz bicsakkal a májának estem,
Egy bográcsra való darabot lenyestem,
Még sütöttük-főztük, jóllaktunk belőle,
Hogy még a hasunk is félreállott tőle.

„Inni pedig vizet, mint valami kúton,
A kopótyujából meregettünk, rúdon.
Kilencz évig laktunk a czethal gyomrában,
Mint kukacz a sajtban, féreg a tormában.

„Végre addig ástuk oldalán a lyukat
Az ennivalóért, hogy egyszer kilyukadt,
S kimásztunk belőle, ott hagyván a dögöt,
Mellyet a víz régen a partjára lökött.

Igy kerültünk vissza. Nem csoda különben, —
Még nagyobb csudák is szoktak esni könyvben.
Pogány szívű Csóri! de te nem szánsz minket:
Legyen eszed, Csóri: adj egy fél fityinget!“

„Adok, szentem, adok, lépem, vesém, vérem!
Elég egy lapáttal? vagy teknővel mérjem?
Mit adjak? mi kéne? mit isztok? mit esztek?
Ihon a lelkem is, odaadom, nesztek!“

Erre Dámi fia szólalt meg az első:
„Nekem avas háj kell, vagy szalonna-felső.“
De felrugta Csóri, hogy elesék hanyatt:
„Bolond! nem tudsz kérni mézbefőtt aranyat?“

A mily hamar tette, oly hamar megbánta,
Simogatni kezdé a fiút, mert szánta;
Akkor bévezette őket egy szobába
És felöltözteté aranyos ruhába.

Most a Dámi nyalka! most a Jónás hetyke!
Fénylenek a napon, mint a fényes pityke;
Közbül jár az apjok, fehér lován léptet,
Viszi ütközetre a daliás népet.

Rákezdi Juhgége a Rákóczi marsot:
Huszonnégy trombita gyönyörűen harsog;
Noha, a min Csóri nem kevésbé bámul,
Vagyon trombitájok mind lopótök-szárbul.

Mingyár' a kapuban kiadja parancsát,
Hogy az ágyu végét merrefelé tartsák;
Hatvan öreg ágyu az ellenség felé
Ugy tüzel, ugy füstöl, majd megpukkad belé.

De, a mi különös, nem szólanak nagyot:
El vannak rekedve? vagy szájok befagyott?
Azt gondolja Csóri, bundát vernek bottal,
Dehogy kell a fülét bedugni gyapottal!

Ám minden lövéskor dül az ember sorra,
Ugy veri le egymást, ugy bukdosik orra
Mint kártyakatonák, mikor mind elesnek,
S egyenlő a sorsa *királynak, hetesnek.*

Hanem az ellenség ágyuja sem alszik,
Iszonyú tüze van, bár szava nem hallszik,
S ámbár a cigányság többször így kiáltott:
Ne lőj erre, bolond, ember van itt, látod!

Különösen féltik fényes szép szemöket,
Hol erre, hol arra, kapdossák fejöket;
Nem csuda aztán, ha bizony hébe-hóba
Beleütik is egy nagy ménkő golyóba.

Legelül a vajda, Dámival, Jónással,
Nem győzi a bátor népet biztatással:
„Rohamra cigányok!” eszeveszve ordit,
S rohan a cigány, de előbb hátat fordít.

Kiáltozza Csóri: „Megálljatok! hó! hó!
— Vakmerő egy nép, de *bokros*, mint a jó ló —
Szeméten szedett nép! ha meg nem állatok
A lesz belőle, hogy én is elszaladok.”

Sarkantyúba kapja tátos fehér lovát
S így kiált, beérve szaladó táborát:
„Vitézek! na, látom bennetek a *jó vér*:
Ha van ily sereg több — kössön fel a hóhér!

„Ez már a *szilajság*! ezt szeretem én, ha
A legény nem lusta, szájátáti, léha...
Ugy tudtok szaladni! úgy elgázolnátok
Azt a czudar népet, csak *felé* futnátok!

„Nosza tegyünk próbát és forduljunk vissza!
Folyjon az ellenség vére, mint a Tisza!
Mert fogadni mernék a fehér lovamba,
Hogy a győzelem a kezem közt van ma.

„Hogy pedig hát senki a szemét ne féltse,
Ágyuk villanása vagy füsti ne sértse:
Parancsolom: kösse be most mingyár' kiki;
Aztán csak utánam! aló, bátran, neki!“

Igy biztatta népét. A cigányok pedig
Zsebkendővel egymás szemeit bekötik:
Csóri szava után: erre, fiúk, erre!
Vakveréb módjára törnek az ellenre.

Most van ám szüretje a kiontott vérnek!
Koppad a két szárnya Puk Mihály vezérnek;
F...e nép a cigány: megölné az apját,
Mert nem néz a senkit, — igaz, hogy nem is lát.

Ha, kegyes olvasó, immár azt kívánod,
Hogy az ütközetről neked adjak számot:
Ki? kit ölt meg? és hol? mért? mikor? miképen?
Ki segítségével? — hát elmondom szépen.

Legelőbb a vajda lecsapott kilenczet,
Hogy azonnal hányta fejk a bukfenczet;
Csak bámúl utána oztán mind a kilencz
S így morog: „beh kényes ked most, Csóri Ferencz!”

Gyügyü Burgonyával ment ki egy szál kardra,
De nem oly könnyen birt vele, mint akarta,
Mivel e Burgonyát semmiféle fegyver
Nem járja, minővel hadakozik ember.

Bőre kemény bocskor — főleg az orcáján —
Szíve helyett tuskó van a szíve táján,
Csak nagy két fülein sérthetni halálra:
Jó hogy Gyügyü épen a fülét találja.

Látván Burgonyának gyászos végét Zeller,
Rohan Gyügyü felé csillogó fegyverrel,
Halálosan sujtá a Gyügyü fejére,
Halála után is folyt az orra-vére.

Zellernek se' kell több: lepattan lováról,
Veszi Gyügyü kését a bő csizmaszárból,
Győzelme jeléül erszényét, pipáját,
Szedi korcza mellől csiholó szerszámát.

De vaksi Toportyán így riad rá: „tedd le!
Kést, pipát és erszényt, oda ni, a gyepre!
Vijunk! ... hogy kié lesz majd utóbb elválik:
Komám volt a Gyügyü, nem hagyom halálig.“

Leraká hős Zeller a dicső jeleket,
Iszonyú kegyetlen vívás kerekedett;
Haragosan vítottak valameddig éltek:
Lenyakazván egymást, szépen megbékéltek.

Esküszí Harizsnya, káromkodva csúnyát,
Hogy Zeller vitéznek állja vérboszúját;
Esküszí vad Mócsing, Hubli, Salavári,
S Puk Mihály vezérnek több derék huszári.

Másfelől Toportyánt a barna vitézek:
Hagymaszár és Kongó, megtorolni készek,
Vigyori, Kanálos, Degesz, Csucsuj, Irha
A többiek neve nincsen ideírva.

Kik miután egymást egy lábíg leölték,
Ugy hevernek ottan, mint valami tőkék,
A harcz erdejének *irtás* ez a tája...
És uratlan jószág a Gyügyü pipája!

Csóri látta mindezt; Csóri látta sorban
Valami csak történt az egész táborban:
Hipp-hopp gyorsasággal vitte ide s tova
A vitézlő vajdát fehér tatos lova.

Hány szegény halandó nyakát szelte ő el!
S maga mindannyiszor nagyobb lett egy fővel:
Mintha mindenik fej az övéhez nőne,
Olyan nagy ember lett apráinkint belőle.

Dundi asszonyság is, Diridongó társa,
Mint egy Bradamante, népet öl rakásra;
Legény ő a talpán! ember ő a gáton!
Sebes vágatással lotyog a lóháton.

Szellő emelinti piros viganóját,
Tartja bal kezében véres lobogóját,
Viseli jobbában csillogó dárdáját,
Feledi a kontyot s hajdani pártáját.

Kalpag a fejében, s a gerinczén hátul
Az ura mentéje lóg le panyókául;
Félig csupa férfi — az a felső része
Melly alkalmas az ember öldöklésre.

Szeme vérben villog, habot ver a szája,
Gyilkolásban részeg örömét találja,
Döghalál módjára pusztit a seregben,
Szakállas, bajuszos vitéz emberekben.

Maga Diridongó nem kevésbé bámul,
Asszonyának hősi tettein elámul;
De, mig mennyre-földre magasztalja társát,
Felsőhajt: „be kár, hogy nem tud főzni kását!“

Míg tovább is ekkép bámulni akarja,
Elszakítá őket a harc zivatarja.
Öklös Diridongó egy sűrű csoportban
Kézzel-lábbal ví és tüszköl a nagy porban.

Hej, mennyit lenyársalt! hej, mennyit levágott!
Hogy megtizedelte az embercsaládot!
A mennyit ma rombol az emberiségen,
Nem épített annyit egész életében.

Látja ezt egy dombrul a vitézlő vajda,
Biztatja erősen: rajta, komám, rajta!
Szegény Diridongó bízik is, a hogy tud,
Mígnem utoljára disznót győz a sok lud.

Köröskörnyül immár meg van rakva sebbel,
Mint az angol ember kaputrokja zsebbel;
Mindenik oly öblös, mindenik oly tákos
Szegény Diridongó — oda van! világos!

Miután kihörgé magából a lelket,
Panaszosan így szólt: oh vajda, megöltek!
„Semmi, fiam, semmi: szép dolog, nagy érdem
Halni a hazáért, de kivált meg — értem!”

Ily vigasztalással, mint a vad oroszlán —
(A ki ezt nem látta, hát képzelje pusztán)
Rohan a csapatnak s azt miveli oztán,
Azt miveli, mondom, mint a vad oroszlán.

Megboszulva Csóri a bajnok elestét,
Felrugá s ott hagyta Diridongó testét;
Ellensége volt az Dundi asszony végett,
Mért féltette tőle a szép feleséget.

Nem tudom, ha volt-e méltó oka rája,
Elég az, hogy Dundit féltette gazdája;
Mindig féltőbb a kincs ha nagy, mint ha kicsi:
Szegény Diridongó! nagy kincse volt neki. —

Semmit nem tud erről vitéz Dundi asszony,
Emberül hordozza ő magát a harczon,
Üti-véti őket, veri agyba-főbe:
Ki ne szeretne már bele egy ily nőbe!

Legalább a vajda érez olyanformát,
Kezdi a szerelem csiklándani gyomrát.
De, míg e dologra bővebben kitérnénk,
Lássuk Dundi aszonyt, ki sohasem félénk.

Annyiféle párbajt és mindenféle bajt
Vitt már e menyecske összevissza, hogy majd —
Paizsán a fegyver ellágyul, megtompul,
Mintha viaszból vón' — legfeljebb ólombul.

Már ki volt terítve Nyeszegi, a rostás,
Nem kellett őneki beretválás, mosdás,
Nem a nyújtóztató banyák, ágya mellett:
Mégis halott volt ő, a milyen csak kellett.

Tiszaháti módon egy oldal-tarisznya
Volt csepűmadzaggal nyakába hajítva,
Vele született ő a szép tarisznyával;
Most leoldá Héring nagy körmű ujjával.

Nem ér rá elvinni, ha leoldni ráért,
Mert a mint görnyedez a szép tarisznyáért,
Czombja közzé akad hátul Dundi kardja,
S oly likat hasít, hogy a tarkója tartja.

Így repedne ki a sertésből az orja!
Illyen a kis urfi, midőn kigombolja
Buggyó nadrágát a pesztonka este,
Mint a Héring hátul végigrepedt teste!

Czibak ezt meglátván, egy csöppet se' késik,
Veszi alattomban baranyai késit,
Elmetszi a Dundi köténye madzagát
S elragadja tőle a kötényt is magát.

S mint ha kit szelével ér az istennyila,
Mint Sámsonnak, midőn megnyirte Délila:
Egyszerre odalett — higyetek a szómnak —
Ereje és szíve a vitéz asszonynak.

Megakadt a szeme... a kiáltás torkán,
Mint azé, kit éjjel nyom nehéz boszorkány;
Elejté a dárdát, maga is dőlt, ferdén,
Csóri ugrott oda, ő tartá fel nyergén.

Hős Czibak azonban egy hosszú kopjára
Tűzte fel a kötényt lobogó formára;
Mire az ellenség örvendezve kiált
— Nem tudom, *Alláht-e*, vagy *Jeszesz-Máriát?*

Szörnyü orditással kéri, hogy az isten
Az emberi népet gyilkolni segítsen:
Mintha ő felsége épen abba' járna
Hogy tegnapi művét szélyelrontsa már ma.

De, ha az isten *nem*, — segíté az ördög,
Nem is neheztelt, hogy nem neki könyörgött,
Pártját fogta mingyár' Puk Mihály népének,
Mert az ilyen napot tartja ünnepének.

Fenjen hordja Czibak a hatalmas zászlót,
Mellyet ékesíte száz repedés, száz folt,
Foszlányait a szél összevissza bontja:
Bónapárténak se' volt már különb rongya.

Megy Czibak előre, mindnyájan követik,
Még a halott is mind fölelevenedik;
Észreveszi Csóri, hogy szorúl a kapcza,
Népét visszanyomják, megfordult a koczka.

Hamar „Dámi! Jónás!“ inti őket elő,
Hogy Diridongónét tartanak kétfelől;
Meg is fogták... ámbár *dolog* az ilyesmi:
Megtartani egy nőt, ha el akar esni.

Maga pedig Csóri fut, szalad, hogy lássa
Minő fordulatot vőn a harcز folyása;
Legelőbb is szembe megtalálja Kákát,
Ki tenyerén hozza hátul a nadrágát.

Szép vörös nadrágát tartja két tenyérrel,
Szalad és futtában jajgat, jajveszékkel;
Kérdi Csóri, mi baj? valami borzasztó?
— „Jaj uram, a posztó! a szép drága posztó!“

„Vak apád!“ kiáltja Csóri és tovább megy
Testek halmai közt, mint az Ararát-hegy;
Lova pej a vértől, — lábát alig húzza
A nagy vérözönben, — néhol meg is úszsza.

Nyargal a cigányság odafel a dombon,
Veri az ellenség csaknem minden ponton,
Bátorság, vitézség neki mind hiába,
Veti reménységét a horgas-inába.

Nagy Akasztót Ráspoly mármár utoléri,
Bár az minden léptén az ölet kiméri;
Nem is szabadulna, bizony el is veszne,
Ha sebesen el nem cigánykerekezne.

Szembe találkozik Csóri a futókkal,
Megdorgálja őket szemén szedett szókkal,
S odamondogatván, ekkép fejezi be:
„Csürhéről futó had! vissza, egyszeribe!

„Eb legutoljára! eb maradjon hátra!
Jelszavunk legyen most minden, a mi drága:
Híre, becsülete Nagy-Czigányországnak,
És előkötője Dundi asszonyságnak!”

Így kiált a vajda és vágdat előre.
Szegyen döfi Mismást, hogy egy fának dőle,
Száját félrehuzta, kiveté a nyelvét,
Szeme felfordulván kiadá a lelkét.

Megharagszik Bunyi: „Csúfold az apádat:
Arra öltsd ki nyelved, arra vond el szádat!“
S olly erővel lökte a dárdát beléje,
Hogy mingyárt meghalna, ha még most is élne.

A vajdát azonban Süsü, Vaczok Peti,
Kajsza, Csimaz, Nyúlláb harczolva követi,
Laboda, Koloppal, Juhgége és Habók,
Szoritják az ellent, mint harapófogók.

Hubi az ülővel, mint egy buzogánnyal,
Egymaga fölérne kilencz más czigánnyal:
Sok vitéznek töri ő be koponyáját,
Mint hajdan betörte az egyszeri kályhát.

Méltó azt megírni, krónikába tenni.
Befordult ő egyszer valahová csenni;
Zárva volt az ajtó: de, találós fővel,
Beüté a kályhát a kézi ülővel.

Fejét is bedugta; — de belül a gazda:
„Mit csinálsz? hol jársz itt?“ rá ekkép riaszta;
Ő pedig az ülőt taszítván előre:
„Nincsen szükség — kérdi — pipaszársütőre?“

Hanem ez akkor volt. Tudnék én óróla
Száz ilyen mesét, csak érkezésem volna:
De nagyobb annál most a legkissebb gondom:
Pipaszónál, otthon, egyszer majd elmondom.

Ama híres vajdát követem jelenleg,
Ki előtt a népség szakadoz, mint felleg;
Keresi a zászlót, — a zászlós Czibakot,
Szeretne a fején vágni egy ablakot.

Megtalálta végre: de úgy is hozzászólt,
Hogy kezéből mingyár' kiejté a zászlót;
Maga is lehajlott az után, a földig:
De a fölvevéssel nem igen törődik.

Tótágast áll fején; ég felé a lába,
Megakadt valahogy a nyeregkápába;
Lelke pedig, a mint mennybe iparkodott,
Feljebb-feljebb mászva, kiment a hol tudott.

Csóri a zászlónak mingyár' fülét fogta
És odaköté azt, hova Dundi szokta:
Körülkanyarítá a puha derékon,
Mihez a gyapjúzsák termete is vékony.

Alig nyerte vissza Dundi a kötőjét,
Követé a harczba nemes jóltevőjét;
S tesz olyan fordítást, tesz olyan csudát ott —
A mit élő ember soha sem is látott.

De vitéz Laboda sem marad ám hátul,
Ő sem ijed meg a maga árnyékátul,
Ő is lelt magához bajvivó czimborát:
A fogatlan ínyü, göthös, vén Kusztorát.

Ti, kik ezt halljátok, szaladjatok innen!
Hallani is jobb lesz e csatát messzünnen;
Favágó emberhez sem jó állni közel:
Mert megrug a forgács, hogy többet nem eszel.

Hát mikor ilyen két dalia csap össze,
Mennyivel tanácsosb állni tőlük messze!
Két tüzes mennykő ez... mondom közel ne várd:
Mert az egészségnek, a *szele* is megárt.

Káposztás kertbe néz*) a derék Laboda,
Hová szeme czéloz, soh' sem vág ő oda;
Nem is tud más ember könnyen hozzávetni
Szeme járásából: m'eziránt fog ütni.

*) Bandsal.

Jó hogy Kusztorának teljes-lehetetlen
Czélba venni fejét, mert rezeg szünetlen:
Most a sirban volna — az már kétszerkettő —
Nem csak a fél lába, hanem mind a kettő.

Visszavág s Labodát megsérti bütyköben,
De nem foly a vére, mert nincs olyan bőven;
Száz nadály, száz köppöly sem szína belőle;
Mind éhen veszett ki bolhája t...je.

Hat lika volt immár lábán Kusztorának,
Mint a tilinkónak, avagy furulyának:
Most a cigány kardja hetediket csinált;
Amaz, odakapván, ühmget és így kiált:

„Beh bolond az ember, hogy akkor is harczol,
Mikor nem tud vágni, legfőlebb ha karczol!
Mikor összelötytyent ina, porczogója,
Mint a mosogató asszony lágymosója!

„A dicsőség koncán mit is marakodunk?
Nehéz eleség az ... nincs már hozzá fogunk!
Minek rontsuk egymást emigy is, amúgy is?
Békéljünk ki, pajtás: meghalunk mi ugy is!“

Hadd béküljenek ki, a mint kedvök tartja,
Jobb, ha megnézzük, hogy mit csinál a vajda:
Hát, öli az embert, ezt az ostoba fajt,
Széltibe hosszába vágja mint a parajt.

Bizony ugy is tetszett neki utoljára,
Mintha övig érő dudva között járna,
Vesszővel csapdosná, szeldelné a nyakát,
S hullatná a szép gyom szaporító magvát.

Szélyelnéz s kiáltja: „Lassan! hó! megálljunk!
Nincsen itt ellenség: mi a szöszst csinálunk?
Se balszárny, se jobbszárny, se gléda, se karéj,
Csak ez a sok csúnya, istenverte paréj!”

Felel arra Dundi: „Mit beszélsz te, vajda?
Látod azt a lovat: Puk Mihály ül rajta!”
Odanézett Csóri: hát bizony való az!
Mert igazán ember és igazán ló az.

No hiszen majd én meg erőtlen pennámmal
Hozzáfogok, — avagy elbeszélni számmal,
Azt a nagy viadalt, azt a kemény harczot
Melly a két vezér közt naplementig tartott!

Mindenik harczolva költé el ebédét,
Ugy elégíté ki természet szükségét,
Millyenek például: az ivás, az evés —
Szóval, mikor bennünk sok van, avagy kevés.

Utoljára még is vajda lőn a nyertes:
Nyakát szeli Puknak, mint valami hentes;
Puk Mihály a lóról menten le is dőle,
Puskalövésnyire pattant feje tőle.

De felugrik mingyárt és szaladni kezd el:
„Utána!” kiáltják: „fogd meg! — ne ereszd el!”
Űzi a cigányság, mint agár a nyúlat,
Mint mikor a macska az egérrel mulat.

Nem is kerülnének egy könnyen elébe,
Ha meg nem botlanék a maga fejébe;
Igy bukni különben nem épen hallatlan:
Hogy valakinek a feje — lábalatt van.

Hanem ezzel Csóri nem sokat törődik,
Fusson bár hazáig, vagy földetlen-földig;
Felszedi a zsákmányt, a mi olyan gazdag,
Hogy csupán bankóbul lenne három asztag.

NEGYEDIK ÉNEK.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

FOGLALAT.

Már Czigányországot Színről színre látod:
Csóri azt nagy bölcsen Fundálta erősen.
De, mint egy zimankó, Támad Diridongó —
Végre, mint mindennek, Vége lesz könyvemnek.

Országos Széchényi Könyvtár

Diadallal tért meg Csóri Nagy-Idába,
Állatá a népet körül karikába,
Ő maga egy hordó tetejére mászott,
S így beszélt, miközben kézzel hadonázott:

„Daliás czigányok! vitéz hadi népem!
Hűségeteket én köszönöm is szépen;
Sőt meg is szolgálom, ha az isten éltet,
Mihelyt egyszer bővebb zsákmányban részeltet.

„Hisz’ annyi dicsőség jut ma egy legényre,
Hogy nem egyhamar fog éhezni lepényre,
Annyi, hogy attól még a hetvenhetedik
Unokánk lelke is holtra részegedik.

„Valameddig a viz dombról foly gödörbe,
Valamíg az erdőn akad egy fa, görbe,
Valamíg egy tyúk lesz — míg verset faragnak:
Dicső híre-neve fenmarad e napnak.

„Hősi tetteinket hirdeti a ponyva,
Irják krónikába, kalendáriomba;
Lessz ember, ki egész könyvet is ír rólunk,
S a világ bámulja, mily vitézek voltunk.

„Sőt nem győzi várni a kíváncsi világ
Hogy megírja rólunk a szép históriát,
Hanem bekandikál záros műhelyébe,
S hirdeti, pletykázza, milly remek lesz műve.

„Mikor pedig aztán kikerül a kohból,
Vesz a világ egyet — de csak egyet — abból;
Töri érte egymást, kézről kézre kapja,
Míg pizsoktól látszik valami darabja.

„De a többi könyvek, tetején egy padnak,
Ítélet napjáig mind épen maradnak:
Annál nagyobb lészen benne nyereségünk:
Ítéletnapig tart a mi dicsőségünk.

„Mivel hát dicsőség annyi van, mint polyva,
Vigyen abból kiki, a mennyit, gondolja,
Hogy belőle egyszer el fog birni hátán: —
Jut abból, marad is; nem jóféle sáfrán.“

Soká éljenezték ez ostobaságot,
Azután mindegyik tartotta a zsákot;
De a vajda így szólt egész komolysággal:
„Mit akartok, édes fiaim, a zsákkal?

„A mi keveset az ellenségtől kaptunk,
A mi csekélységet a pinczében hagyunk,
Az egyébire is kell, marad a közjóra:
Nem való az nektek borra és czipóra.“

Morog a cigány nép e beszédet hallván,
Sorba löki egymást, könyökén vagy karján;
Baj lenne: de Csóri nem tétováz sokat:
Kiosztja közöttük a hivatalokat.

Legelőbb azt nézi: kinek van nagy körme
S kinek keze inkább maga felé görbe;
Fő adószedővé teszi bölcs Kolopot:
Tud az bánni pénzzel, a ki annyit lopott.

Azután Akasztót, mert hosszú a lába,
Fővezérre teszi az ármádiába;
Süsüre pediglen bizza a pecsétet,
Minthogy maga is tud vésni, ha eltéved.

Jó muzsikás lévén nagyszemű Juhgége,
Alkalmazta Csóri főszámvevőségére;
Mellé adta ennek a tisztos Labodát,
Hogy lenne halálig főfő íródeák.

A közigazgatást ruházza Pitykére,
Kit *Húvös*nek hittak nem igaz nevére;
Hubinak ellenben, tudománya végett,
Ada országában fő-czéhmasterséget.

Kérdi Csimaz is, hogy hát ő mirevaló?
(Csimaz, kivel egykor elszaladt volt a ló)
„Te fiam? te szabsz a tolvajok közt rendet:
Téged az isten is bírónak teremtett.“

Szóla és magához intette Nyúllábat,
Gondjaira bízott minden iskolákat:
Nem lehet, ugymond, hogy nyúllásága óta
Ne ragadt legyen rá egy kis fehér kréta. —

Így minden hivatalt, mivel ezren kéri,
Eloszta, egészen a kutyapeczérig;
Akkor Dundi felé fordítván a rúdat,
Szíve érzésének így tágíta útát:

„Dicső nagy férfit, kedves komámasszony!
Nem erőltetém, hogy hivatalt válaszszon;
Mert míg az asszonyok nadrágba' nem járnak,
Nem valók egyébre legfölebb huszárnak.

„Példás vitézséged mint a tűkör, ragyog;
Érdemeid kézzelfoghatóak s nagyok;
Széles tehetséged el nagyon ismerve,
Ha nem méltányolnám, isten is megverne.

„Mivel szolgáljam meg? mivel háláljam meg?
Érdemid jutalmát hogyan találjam meg?
Tudnám, ha lehetne; lehetne, h'akarnám:
Akarnom pedig *kell*, bármit nem akarnám.

„Isten látja lelkem mind a két szemével,
Hogy megelégedtem öreg Évikémmel;
Ugy szeretem, mint az otthon sült kenyeret:
Jó a másé is, — de jobb otthon egy szelet.

„Szeretem én Évát.... de, tudja a manó:
Már hiszen, no, csak nem vajdánénak való!
Aztán meg, mióta a czethalban lakott,
Mindig érzem rajta a bűdös halszagot.

„Egy szó annyi mint száz: el kell válnom tőle,
Ezt kívánja rangom, hivatalom fénye,
Ezt még más egyéb is... de mit ér a beszéd?
Adja komámasszony azt a kicsi kezét!”

Od'adá a kezét Dundi asszony, végig,
Oda mind a kettőt, egészen könyékig;
Bizony, a ki látta a mit cselekedett,
Azt mondhatta volna hogy rátehénkedett.

Igy fészkelte magát Csóri vajdasága
Ellenállás nélkül a nagy boldogságba:
Hát egyszer csak ehol... a mit hinni nehéz...
Véresen, halványan jó egy falka vitéz.

Saját népe volt az. Megismeri mingyárt
 Degeszt és Kanálost, félszemű Toportyánt,
 Gyüggyüt és a többbit, kik harczon elestek;
 Összerántja szemét: „hát ti mit kerestek?”

Szóla erre Gyüggyü: „mi biz' azt keressük,
 Hogy vitéz voltunknak jutalmát vehessük;
 Mert nem oly gyerekség ám az, mint gondolni:
 Vagy akarjuk vagy sem, a hazáért halni.

„Hát bizony mi, vajda, valamicskét várnánk,
 A miből tengődjék özvegyünk és árvánk;
 Az sem volna rossz, ha hivatalba tennél:
 Nem mondhatnák rólunk, hogy: ez is ingyen él!”

Haragosan erre így felelt a vajda:
 „Nem takarodtok el a tüzes pokolba?
 Lesz majd *emléketek*, olyan mint egy torony,
 Ákombák irással, mint ez a fél karom!”

Amazok egymásra néztek és hallgattak,
 Fejüket csóválva búsan elballagtak;
 Csóri pedig kezdé, illő vigassággal,
 Menyegzőjét ülni Dundi asszonysággal.

Hej! micsoda módjok volt akkor a tánczban!
Patak módra folyt a sárgalé a sánczban;
Akkor volt igazán borjunyúzó péntek!
Még a nótának is a javával éltek.

Hát mikor legis-legjobban múlatoznak,
Fegyver közzé fogva egy valakit hoznak:
Ki volna egyéb, mint Puk Mihály kapitány?
Fegyver közzé fogta három erős czigány.

Tántorogva lépked és nehezen halad,
Feje le van vágva, hozza hóna alatt,
Behunyott szemével oly szomorún *néz ki*,
Hogy csupa kín arra még reá is nézni.

„Tedd fel a fejedet!” monda Csóri, s inte:
„Én is voltam olyan szegény ember, mint te;
Akármit hibáztál, én kegyelmet adok,
Örömére annak, hogy vőlegény vagyok.”

Puk Mihály e szóra felnyomá a fejét,
Csókolá a vajda csizmatalpa helyét,
S úgy megrugaszkodék a nyitott kapuból,
Hogy még lóháton sem érték volna utól.

Míg ezek így folynak, iszonyú nagy lárma,
Üvöltés hallatszik, mintha sáska járna.
Kérde Csóri, mi baj? de senki se' felel;
Maga marad benn csak, a többi kiszeelel.

Gyorsan félretolja a kis ablakfiát,
Lenéz az udvarra s *álé more!* *) kiált.
Nagy sereg czigánynyal ott jön Diridongó;
Minden kézbe' puska, fejsze, villa, bunkó.

Állt ugyan egynehány híve Csórinak ott
(A kiket az napon hivatalba rakott):
De azok, a pártos ellenség láttára,
Levegőbe tűntek, mint a könnyű pára.

Szidja Csóri vajdát a közelgő tábor:
„Meg kell csípni!” ordit „a mig el nem lábol;
Nyársra kell feszíteni! forró zsírba hányni!
Két szeme világát aczéllal kivájni!”

Szélyelveti lábát Csóri mint egy sátor,
Megáll az ajtóban, tekintete bátor;
Kardvasán a menteujjal egyet törül:
„Ide jőjön, a ki életének örül!”

*) Oh jaj more!

Mondja, és egyszersmind esküvel fogadja,
Hogy magát életben soha meg nem adja,
Sok ember kipusztul, míg annyira menne;
Ám hisz' próbálja meg a ki Tamás benne.

Felel Diridongó: „*egy* tán még is akad!
De mi sokan vagyunk, és te, látom, magad:
Vijunk ketten, Csóri! a ház elég téres;
Vijunk ketten; hadd lám: te vagy az a híres?!“

Fogcsikorgatással végzé a beszédet.
Csóri az ajtóbul hármat visszalépett,
Bement Diridongó, de mást nem ereszte,
A többi az ajtón és ablakon leste.

Mint mikor az erdőn, nem messzi egymástul,
Két iszonyu tölgy reng a fejszecsapástul;
Roppanásuk neki bödül az erdőnek,
S — a mit sohse láttam — épen összedőlnek:

Ugy csap Diridongó össze a vajdával,
Szeme a szemével, kardja a kardjával;
Azt hinné az ember: két sebes szélmalom:
Közel építette valami félbolond.

Irhatnék én arról akármennyi lapot:
Ez s ez hányszor ütött, vagy hány döfést kapott;
De elégnek tartom ennyit írni mostan,
Hogy egyszer csak: *zupp* le, Csóri vajda, holtan!

Ugy bizony! szörnyet halt; maga is azt hitte;
Szólitják nevére: rá sem hederíte;
Rázzák, ütik, rugják, kiáltva és bőgve:
Mind hiába! fekszik, mint egy szenes tőke.

Egyszer aztán ő is meguná a sokat:
Fölveti a szemét és szélyelpislogat;
Hát im a cigányság ott zsibong előtte,
Mind olyan *rongyongyult*, mint annakelőtte.

„Szentséges Pilátus!” a vajda felkiált,
„Hol vettétek azt a rongyos libériát?”
Hanem a cigányok beszélnek egyebet:
„Ugyan Csóri, hallj szót, töröld ki a szemed.

„Mióta lármázunk és mióta rázunk!
Horpaszon rugdosunk, a képedre mászunk!
Te mégis úgy horkolsz, majd megrepedsz bele:
Szalad az ellenség: mit csináljunk vele?”

„Hadd lám!“ monda Csóri és felugrott gyorsan,
Megütötte fejét a pinczegádorban,
Mit se' gondol azzal, nem is jut eszébe,
Mikor hozhatták őt ebbe a pinczébe.

Szalad a bástyára egy rossz rozsdás karddal,
A cigány sereg is mind utána nyargal:
Látja az ellenség táborát, mely épen
Vissza kezd vonulni sűrű hadi rendben.

Fegyverükön a nap kelő fénye játszik,
Olyan sokan vannak! egy hijok se látszik;
A min Csóri vajda bámul igen nagyot:
Hiszen ő már tegnap hirmondót se hagyott.

„Oh te hálatlan Puk!“ kiált hangos szóval,
„Az én jótettemért így fizetsz te jóval?
Még te népet gyűjtesz ellenem suttomba?
Ágyuhoz legények! hol a kartács? bomba?“

Hamar a cigányság felgyűri az inget,
Meggyújtja kanóczát és körültekinget:
Minden van, csak *por* nincs; azért néznek szélyel:
Vajda örömére ellőtték az éjjel.

Mert hiszen fölösleg mondanom is itten
(Gyengébbek kedvéért mégis megemlítem):
Hogy az ó pinczében elaludt a vajda
S ugy álmodta mind azt, a mi esett rajta.

Nem is telt az egész olyan sok időbe,
Talán egy órába, legfőlebb kettőbe;
Ugyhogy, mire a nép felvándorol másnap,
Csóri dicsősége indult hanyatlásnak. —

Megértvén a vajda, hogy miért nem lönek,
S találván az okot kielégítőnek,
Szemét elmereszti, hasát kidüheszti
És az öklét rázva kiabálni kezdi:

„Jás *) ti kóczyok had, láttam az anyátok!
Volna puska porunk, tudom megbánnátok:
Itt lövöldöznénk le, az utolsó lábig,
Soh'sem érnétek el az akasztófaig!“

A többi cigány is vérszemet vesz legott:
„Köszönjétek — ordít — hogy porunk elfogyott!“
Lehetetlen hogy ezt ne hallja távolról —
Hallja is az ellen, mert lám, visszafordul.

*) Czigány indulatszó: jaj!

Hamar a nagy sánczot megrohanni kezdi,
Három ép ágyuját a kapunak szegzi:
Bezuhan a kapu az első lövésre,
De bezzeg, nincs ember a ki álljon résre.

Csóri fővajdának leesett az álla,
Szíve összelottyant, és magába szálla:
„Illyen a szerencse!“ gondolá foghegyen,
„Ha ma éig emelt, holnap alád megyen.“

Igy tűnődik Csóri odafen a bástyán,
Semmerre se' mozdul, ott marad, mint bálvány;
De a hős cigányság lót-fut eszeveszve,
A furólyukba is búna, ha lehetne.

Mint a túri vásár midőn legtömöttebb,
S valaki felkurjant: ahol a veszett eb!
Van lárma, sikoltás, szaladás tétova,
Ezerféle átok, szitok, zenebona;

Zsidó kiált: tolvaj! puffan a kit vernek,
Orgonál erősen férfi, asszony, gyermek,
S mind ez a juhszálon, egy lebuj csárdába'
Olvad fülrepesztő nyers hármóniába:

Úgy a hős czigányság, vagy talán *úgyabban*. —
Tódul az ellenség befelé azonban,
S mint nagy égzengéskor összefutott juhak
A barna vitézek mind rakásra bűnak.

Mindenik leginkább a fejét sajnálja,
Egyebét ha ménkő üti meg se bánja;
Nem is látna ottan az ember egy fejet:
Egészen más tag az, a mit látni lehet.

Kaczag az ellenség, — hogy is ne kaczagna!
Kérve kéri Pukot, hogy kegyelmet adna;
De ő meg akarja mutatni hatalmát:
„Hozzanak, kiáltja, kénygyertyát, meg szalmát!”

Mingyár' teljesíték e parancsolatot,
A mi a dádéknak úgy szívére hatott,
Hogy felugrándozva szélyel szaladnának,
Ha legkissebb egér-utat is kapnának.

De minthogy szorosan környül vannak véve,
Környül fogja őket a Puk Mihály népe,
Szomorúan látják a dolog mivoltát,
S elkezdik gajdolni e keserves nótát:

1.

Fáró hesz! Fáró hesz!
Ále moré! már hogy lesz?
Meg se' halsz, csak megdeglesz.
Nagy sor ez!
Vitézséged kárba vesz.
Ühüm! ühüm! ühm!

2.

A szerencse kukhérol:
Puk Mihály lehóhérol,
Megsüt mint a gesztenyét,
Pecsenyét:
Nem szánja szegény morét.
Ühüm! ühüm! ühm!

3.

Czigányország, ne neked!
Kiesett a feneked,
Háj! dikhesz, dsalomáz,
Dsalomáz:
Nincs már annak kulimáz!
Ühüm! ühüm! ühm!

Jaj de ki irhatna oly siralmas kótát,
A mily szomorúan zengették e nótát!
Kova lágyult meg rá sok ember zsebében:
Csak nem a kemény sziv Puk Mihály keblében.

Kéri minden ember: mutassa irgalmát,
Hiszen nem érdemlik azt a drága szalmát;
Ő azonban így szól s káromkodik hosszut:
„De, mikor haragszom, hát kin álljak bosszut?”

„Én rajtam, la!” kiált a nagyszívü vajda,
Kire az ellenség eddig mit se hajta,
De mostan leszállott a bástyatetőrül,
Mint leszáll a kakas a kakasülőrül.

Igen! mint a kakas, melynek a szomszédé
Taraját megvérzé, tollait kitépé,
Sarkantyúját törte, szemétről elűzte:
Oly szomoru már most... hanem mégis büszke!

Oly szomoru Csóri, — de a járásában
Most is egy vajdához illő méltóság van;
Nem néz lába alá — akármibe lépne —
Mint egy peczek, úgy áll Puk Mihály elébe.

„Én rajtam la:“ mondá, „*én vagyok* a vajda,
Ha már szemed olyan debreczeni fajta,
Hogy nem ismered meg a te jóltevődöt,
Ki előtt úgy álltál, mint én most előtted.

„Háladatlan ember! vagy nem jut eszedbe
Mikor a fejedet hoztad a kezedbe?
Összevissza gyúrtad reszkető kezeddél,
Míg én azt nem mondtam: tedd fel, fiam, tedd fel.

„Körmeim közt voltál. Féltetted az irhát;
Megroppanthattalak volna, mint egy bolhát,
Most lelked vacsorán volna Pilátusnál:
De több az emberség a káposztás husnál.

„Töltsd boszúdat rajtam, ha rávisz a lélek,
Ha már oly nagyon esz az a f... méreg;
De mit vétett ez a szegény ribilliú?
Mind ártatlan ez, mint a ma született juh.

„Olyan áldott nép ez, hogy kenyérre kenni
S mint a sajtkukaczt meg lehetne enni:
Könnyen megneheztel, de kibékül mingyár':
Fogadom, hogy terád egy se' haragszik már.

„Én meg.... ezerszerre jobb vagyok önálok:
Mint az érett gyümölcs, szinte szélyelmállok,
A csupa jószágul kásás vagyok, parázs;
Az a nagy csuda, hogy el nem hord a darázs.

„No de légy bár süket mind e szép szavakon,
Az én jószágomat nézd te ámbár *vakon*,
Akasztass fel engem, ha tetszik, magamat:
Csak ne bántsál Évamat és szép két fiamat.

Oh drága rajkóim! oh hűséges Évám!
Azér' bődül a sors, mint egy gulya, énrám,
Hírem lobbanása azér' lett — *csütörtök*,
Hogy megútáltalak; belém bujt az ördög.

„Engedd látnom őket, egyszer, utoljára,
Azután nem bánom, *huzzanak* a fára! —
Azt is megmutatom, hol vagy a kincsem,
Csak legyen, a ki majd felhozni segítsen.“

Oly szívrehatóan beszéle a vajda,
Hogy csak dült az ember, ki jobbra, ki balra;
Maga Puk Mihály is, a hasát megfogván,
Szoritá a száját, erősen makogván.

De mikor a vajda kincseit említe,
Orrán pápaszemét feljebb emelité,
Füleit hegyezvén így kiálta fel: „nos?
Ez az ember mégsem egészen bolondos!”

Hanem a cigányok — bár nem mondják szembe —
Vannak a vezértől külön értelembé':
Csóri megbolondult! — suttogák bámulva;
Bizony, a mi fejünk meg van bolondulva!

Puk Mihály azonban jóval fizet jóér':
„Kegyelem, kiálta, nem vagyok én hóhér,
Tréfa volt az egész, hogy nevessünk rajta,
Egy szál hajatok sem fog görbülni, vajda.”

Titkon pedig így szól, minthogy igen eszes:
„No hé! hol van a kincs? mingyár' odavezess!”
Egyedül követte a vajdának utját,
Mert nem akarná, hogy a többiek tudják.

Szobáról szobára vezeté a cigány,
Nem, mintha a járást nem tudná Nagy-Idán,
De környékezi már néminémü kétség,
S fiait keresi, meg a feleségét.

Nincs azoknak ottan se' híre, se' hamva.
 „Áhá! visszamentek, gondolá, a halba?“
 Az egész bolondság előtte úgy rémlik,
 Hogy talántán nem is való az, csak félig.

Csak kérdezi Puk, hogy hol lesz már a kincse:
 „Isten benne tudós — sohajt — van-e? nincs-e?“
 Megy az ó pinczébe, keresi az ajtót,
 Nem leli hogy lelné, a hol sohasem volt!

Körösleg, a pincze falain tapogat:
 „Csak a kulcsot lelném! vagy bár a kulcslyukat!
 Nem baj a kincs! nagyobb az, hogy nem találom...
 Száz ébrenlételnél többet ér egy álom!“

Így beszélt a vajda, füleit vakarván;
 Puk Mihály is hallá, hinni nem akarván.
 Néz egy szögeletbe, pápaszemes orral —
 S mintha aranyokat látna ottan, sorral.

Nagy darabok voltak, mint az ember ökle,
 A pincze zugába szanaszét lelökve:
Fényes szép kardjával megpiszkálta hanem
 Ő se' mondta, mi volt — én se' hiresztelem.

Meg ne gáncsoljátok szegény költő dalát:
Puk Mihálynak írta ebben *diadalát*;
Méltó oly vitézség, mint az övé, erre:
Más babér nem termett e dicső fegyverre.

Bosszus képpel hagyá a kincstárat oda
És vitézeinek ily parancsot ada:
Hogy a cigányokat ebrudon kivessék;
Tetszős volt azoknak ez a kötelelesség.

Kettő nagy doronggal a kapuhoz állott,
A többi riasztá a szép cigányságot:
„Fuss moré, a hogy tudsz!“ ők szaladnak sorra,
Kapu köszöbénél nagyokat ugorva.

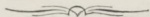
Rúdját ama kettő úgy tartja keresztbe,
Hogy át kell ugorni sebes futás közbe;
Nem magasán tartják, de neki lóditják
S a szegény dádékat repülni tanítják.

Már csupán a vajda volt odabén, maga:
Ő is nagy komolyan rúd felé ballaga,
Hol a végit nézte, hol pedig középen,
Látszott, hogy szeretné kikerülni szépen.

Egyszer nagyot ugrik, de nem ám előre,
 Hanem egyenest fel, fel a levegőbe,
 Amazok a rúdat felkapák üresen:
 Rúd alatt a vajda kisuhant ügyesen.

Visszanézett egyszer és fűgét mutatott;
 Akkor aztán ő is a többivel tartott,
 Kik, mihelyt künn voltak, úgy megiramodtak,
 Hogy most is szaladnak, ha meg nem állottak.

OSZK



Országos Széchényi Könyvtár



OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

✓

RÁTH MÓR kiadásában megjelentek:

N A P O L E O N L A J O S

1808-tól — 1848-ig.

Történeti korrajz.

Irta Herbert Lucián.

Forditották Szabó R. és Diénes L.

10 kötet. Ára 10 ft.

Schwarzgelb.

Történeti korrajz Austria történetének mult évtizedéből

Meissner Alfréd után.

8 kötet. Ára 8 ft.

A Tenger Munkásai.

Irta Hugo Victor.

Fordította Szász Károly.

6 füzet. Ára 4 ft. 20 kr.

A NYOMORULTAK.

Irta Hugo Victor.

Forditották Huszár J. és Revitzky Sz.

10 kötet. Ára 10 ft.





